

GEOGRAFI

för

NAVIGATIONSSKOLOR,

utgifven

af

A. E. Modeen.

WIBORG, 1876.
Clouberg & C:o förlag.

WIBORG,
Östra Finlands tryckeri, 1876.

Förord.

Detta försök till lärobok utgör närmast en bearbetning af professor Erslevs läroböcker samt af Mynster Fischers „Grundtræk af Havets Geografi till Brug for Navigationsskolerne“. Tillförlitlighet i uppgifter har utgjort undertecknads förnämsta mål och hafva derföre flere andra geografiska arbeten blifvit rådfrågade. De med finare stil tryckta sjöstuderna och öarne utgöra ett tillägg, hvilket icke ingår i lärokursen, men dock torde kunna vara af nytta.

Före bokens begagnande torde följande fel benäget rättas
Sid. 61, rad 16, står: 2,700 läs: 3,000

” 63, ” 9, ” Hartlepool ” Hartlepool, Blyth

” 71, ” 25, ” Civita Vechia ” Civita Vecchia

” 82, ” 8, ” Bassa ” Basra

Uti boken förekomma följande utländska mått och vikt:

1 parisisk fot = 1,094 finska fot,

1 meter = 3,368 ” ”

1 sjömil = 1 ³/₄ verst,

1 nyläst = 100 centner,

1 ton = 20 ”

Longituden beräknas från Greenwichs meridian.

A. E. Modeen.

Innehåll.

	Sid.
Inledning	1.
Fördelningen af haf och land	4.
Närmare beteckning af hafvets fördelning	5.
1. Södra Ishafvet	5.
2. Stora Oceanen	5.
3. Indiska hafvet	6.
4. Atlantiska hafvet	6.
5. Norra Ishafvet	8.
Närmare beteckning af landets fördelning	9.
1. Asien	9.
2. Afrika	11.
3. Europa	12.
4. Amerika	14.
5. Australien	17.
Europa	18.
Östeuropa	19.
1. Ryska riket	19.
Kejsaredömet Ryssland	20.
Storfurstendömet Finland	27.
2. Sverge och Norge	32.
Sverge	34.
Norge	36.
3. Konungariket Danmark	38.
Mellersta Europa	40.
4. Kejsaredömet Tyskland	42.
Konungariket Preussen	43.
5. Österrike-Ungarn	48.
6. Schweiz	50.
7. Konungariket Holland eller Nederländerna	51.
8. Konungariket Belgien	53.
9. Frankrike	55.
10. Britiska öarne	58.
Sydeuropa	66.
Pyreneiska halfön	66.

VI

11.	Spanien	67.
12.	Portugal	69.
	Italienska halfön	69.
13.	Konungariket Italien	71.
	Turkisk-Grekiska halfön	73.
14.	Turkiet eller Osmaniska riket	74.
15.	Konungariket Grekland	75.
Asien		76.
1.	Asiatiska Ryssland	79.
	Kaukasien	79.
	Sibirien	80.
	Turkestan	80.
2.	Asiatiska Turkiet	81.
3.	Arabien	82.
4.	Iran	83.
5.	Indien	84.
	Främre Indien	84.
	Bortre Indien	86.
	Den Indiska öflocken	87.
6.	Kinesiska riket	89.
7.	Japanska riket	91.
Afrika		92.
1.	Nilländerna	95.
2.	Berberiet	95.
3.	Sahara	97.
4.	Sudan	97.
5.	Senegambien	97.
6.	Öfre Guinea	97.
7.	Sydafrika	98.
8.	Öarne	99.
Amerika		100.
1.	Grönland	102.
2.	Det Britiska Nordamerika	103.
3.	Förenta staterna	104.
4.	Fristaten Mejico	107.
5.	Centralamerika	107.
6.	De Sydamerikanska fristaterna	108.
7.	Kejsaredömet Brasilien	110.
8.	Guayanakolonierna	110.
9.	Patagonien	111.
10.	Vestindien	111.

Australien	113.
Australlandet	113.
Australöarne	115.
Luften	117.
Vindarne	118.
Hafvet	127.
Hafsströmmarne	128.
Vägarne på hafvet	132.
I. Atlantiska hafvet	132.
II. Indiska hafvet	138.
III. Stilla hafvet	140.
Landet	145.
Växtriket	146.
Djurriket	148.
Menniskan	148.
Om upptäckterna	149.
Städer och hamnar	152.

Inledning.

Jorden är väl *klotformig*, men likasom en apelsin något afplattad på motsatta sidor (poler).

Hela jorden afbildas ändamålsenligast på en *glob*; särskilda delar deraf afbildas på en *karta*. På kartan ligger Norr uppåt och Söder nedåt, Vester till venster och Öster till höger.

Det allmänna måttet i geografin är en *geografisk mil*, som är omkring $\frac{3}{4}$ finska mil. En *kvadrat mil* är en fyrkantig yta, som är en mil lång och en mil bred.

Anm. Jorden är endast en ringa del af *Verlden*, som omfattar otaliga himlakroppar. Himlakropparne äro af 3 slag, nämligen *Fixstjornor*, *Planeter* med *Biplaneterna* och *Kometer*.

Fixstjernorna eller de *fasta Stjernorna* kallas sålunda, emedan de icke ändra läge i förhållande till hvarandra; de lysa med eget ljus. Den närmaste fixstjernen är *Solen*, som är omkring 19 millioner mil från jorden.

Planeterna eller de *vandrande stjernorna* röra sig i aflånga kretsar omkring solen. *Jorden* är en af planeterna.

Biplaneterna, *Drabanterna* eller *Månarne* röra sig i kretsar omkring en planet. Jordens biplanet är *Månen*, som är 50,000 mil från jorden.

Kometerne bestå af en tätare kropp med en töckenlik svans, som ibland är flere millioner mil lång. De röra sig i mycket aflånga banor omkring solen.

Solen och de himlakroppar, hvilka röra sig omkring densamma, kallas tillsammans vårt *solsystem*. I vårt solsystem är endast solen lysande. Planeterna, biplaneterna och kometerne äro deremot mörka och få sitt ljus från solen.

Jorden har, likasom ett rullande klot, en *dubbel* rörelse. Hon rullar *omkring solen* och behöfver

dertill 365 dygn och nästan 6 timmar. En sådan tidrymd kallas ett år. Följden af denna rörelse äro årstiderna (vår, sommar, höst och vinter).

Jorden rullar vidare *omkring sig sjelf* och behöfver dertill 24 timmar eller ett *Dygn*. Följden af denna rörelse är omvexlingen af dag och natt. De menniskor, hvilka bo på den motsatta sidan af jorden, kallas våra *Antipoder*. De hafva natt, när vi hafva dag, och omvändt.

Den linie, omkring hvilken jorden vänder sig, kallas jordens *Axel*; ändpunkterne af axeln kallas jordens *Poler* (Nordpol och Sydpol). Jordens axel är 1,714 och dess omkrets 5,400 mil lång.

Lika långt från begge polerna *tänker* man sig en krets dragen rundtomkring jorden, kallad *Eqvatorn* eller *Linien*. Genom eqvatorn delas jorden i tvenne *Halfklot*, det *Norra* och det *Södra*.

Emellan eqvatorn och polerna tänker man sig vidare dragna flere andra kretsar rundtomkring jorden. De märkligaste bland dessa äro *Kräftans* och *Stenbockens Vändkrets*, af hvilka den förre ligger 250 mil norr och den senare lika långt söder om eqvatorn; — vidare den *norra* och den *södra Polkretsen*, af hvilka den förre ligger 350 mil från nordpolen och den senare lika långt från sydpolen.

Medelst de nämnda kretsarne indelar man jorden i 5 **Bälten** eller **Zoner**, nämligen:

1. Den *heta* eller *tropiska* zonen mellan begge vändkretsarne.

2—3. De två *tempererade* zonerna (den norra och den södra) mellan vändkretsarne och polkretsarne.

4—5. De två *kalla* eller *polarzonerna* (den norra och den södra) mellan polkretsarne och polerna.

Under jordens årliga rörelse omkring solen falla solstrålarne lodrätt eller nästan lodrätt på eqvatorn och de trakter, som ligga i närheten deraf. Den heta zonen är derföre den varmaste. Ju mera man närmar sig polerna, desto kallare blir det, emedan solstrålarne värma mindre, ju snedare de falla.

De andra kretsarne, hvilka gå i samma riktning som eqvatorn, kallas *Parallelkretsar*. Afståndet mellan tvenne parallelkretsar kallas en *Latitudgrad* och har en utsträckning af 15 mil („nordlig“ eller „sydlig“ latitud). Af sådana latitudgrader finnas 90 på hvar sida om eqvatorn. *)

Andra kretsar tänker man sig draga rundtomkring jorden och genom båda polerna. Dessa kretsar kallas *Meridianer* eller *Middagstinier*, emedan alla punkter, som ligga på samma meridian, hafva middag (eller midnatt) på samma tid.

Afståndet mellan tvenne meridianer kallas en *Longitudgrad*. Genom meridianerna delas jorden i ett *Östra* och ett *Vestra Halfklot*. Man antager vanligen den meridian, som nästan går öfver ön Ferro, såsom den första och räknar derifrån de andra mot öster eller mot vester („östlig“ eller „vestlig“ Longitud). Engelsmännen såväl som sjömännen antaga dock den meridian, som går öfver Greenwich (grinitsj), såsom den första.

*) En cirkel delas, den må vara stor eller liten, i 360 lika stora delar, hvilka kallas grader ($^{\circ}$). En grad delas i 60 minuter ($'$), en minut i 60 sekunder ($''$). En halfcirkel omfattar 180° och en fjerdedelscirkel 90° .

Fördelningen af haf och land.

Hafvet intager ett tre gånger större rum på jordens yta än landet. Man indelar hafvet i 5 hufvuddelar, hvilka kallas *Verldshaf* eller *Oceaner*.

1. **Södra Ishafvet** ligger omkring sydpolen och når ända till södra polkretsen.

2. **Stora Oceanen** (äfven kallad *Söderhafvet* eller *Stilla hafvet*) bildar en ofantlig hafsbugt, hvilken öppnar sig mot norr genom Beringssundet.

3. **Indiska hafvet** bildar också en hafsbugt, men af mindre omfång än Stora Oceanen.

4. **Atlantiska hafvet** utmärker sig genom sin jemförelsevis stora längd.

5. **Norra Ishafvet** sträcker sig till norra randen af Gamla och Nya verlden; på de ställen, der land ej finnes, anser man den norra polkretsen som gräns.

Landet på jorden utgöres af tre större och en mängd mindre delar. Oaktadt allt land på jorden är kringflutet af vatten, kallas endast de mindre kringflutna landmassorna *Öar*. De större kallas deremot *Fastland* eller *kontinenter*. Dessa tre fastland äro följande:

1. **Gamla Verlden**, hvilken kallas så, emedan den längst har varit känd, indelas i tre verldsdelar, nämligen *Asien*, *Europa* och *Afrika*. Genom det 15 g. mil breda *Näset vid Sués* förenas Afrika med Asien. — Asien är 800,000, Europa 180,000 och Afrika 550,000 qv. mil.

2. **Nya Verlden** kallas så, emedan den först 1492 upptäcktes af den store sjöfararen Columbus. Nya verlden omfattar endast en verldsdel, *Amerika*, men delar sig i två hufvuddelar, nämligen *Nord-*

amerika och *Sydamerika*. Dessa två delar äro för-
enade genom *Mellersta Amerika*, hvars smalaste del
kallas *Panamånäset*. — Nordamerika utgör 400,000
och Sydamerika 330,000 qv. mil.

Det södra fastlandet eller **Australlandet**, också
kalladt *Nya Holland*. Till detta fastland sluter sig
en stor mängd öar, hvilka tillsammans dermed be-
traktas som den femte verldsdelen, *Australien*. —
Australlandet utgör 140,000 qv. mil.

Närmare beteckning af hafvets fördelning.

1. Södra Ishafvet

är för oss alltför litet bekant, för att vi kunde döma
om dess förgreningar.

2. Stora Oceanen

bildar på Amerikas kust *Magalhaenssundet* (galjangs),
Aricabugten, *Panamåviken*, *Californiska viken*,
San Francisco viken, *Vancouverundet* och *Cooks-
vik*. I N. bildar Stora Oceanen *Berings-* eller *Kam-
tsjatkahafvet* med *Bristolviken*, *Nortonviken*, *Be-
ringssundet* och *Anadyrviken*. På Asiens kust bil-
dar den: *Ochotska hafvet*, *Japanska hafvet* med
Tatarsundet, *Laperousesundet*, *Sangarsundet* och
Koreasundet; *Ostkinesiska hafvet* med *Gula haf-
vet*, *Petsjiliviken* och *Fukian-* eller *Formosasundet*;
samt *Sydkinesiska hafvet* med *Tongkingviken* och
Siamviken.

Vid den Indiska öflocken äro de mest kända
delarne: *Sundasundet* mellan Java (dsjava) och Su-
matra, *Malakkasundet* mellan Sumatra och Malakka,
Java- eller *Sundasjön* med *Bangkasundet* och Ca-

rimatapassagen i N., *Mangkassarsundet*, *Celebes* eller *Sulusjön*, *Mindorosjön* och *Molukkiska sjön*.

Vid Australlandet bildar Stora Oceanen i S. den *Stora Australbugten* med *Spencergolf* och *Bassundet*, i Ö. *Korallhafret* samt i N. *Carpentaria-viken* och *Torressundet*. Mellan Nya Zeelands två öar finnes *Cookssundet*.

3. Indiska hafvet

bildar på Asiens södra kust *Bengaliska viken* med *Martabanviken*, *Palkssundet* och *Manaarviken*, samt *Indopersiska* eller *Arabiska hafvet* med *Cambayviken*, *Persiska viken*, *Adenviken* och *Rödahafret* eller *Arabiska viken*.

På Afrikas sydöstra kust bildar Indiska hafvet *Mozambikkanalen*, *Sofalaviken* och *Delagoaviken*.

4. Atlantiska hafvet

bildar på Afrikas kust den stora *Guineaviken* (ginèa). Mellan Afrika och Europa leder *Gibraltarsundet* (sji) in i

Medelhafvet, hvilket hör till de såkallade „innanhafven“ och är deladt i 3 hafsbacken.

Längst mot V. ligger *Tyrrhenska bäckenet*, som i Ö. begränsas af Italien och Sicilien. Det bildar mot N. *Lionviken* (liong) och *Génovaviken* (sje), mot Ö. *Tyrrhenska hafvet* med *Napoli-* och *Salerovikarne* samt skär in mellan Corsica och Sardinien under namn af *Bonifaciosundet*.

Genom *Messinasundet* mellan Sicilien och Italien och genom en bred hafsarm SV. om Sicilien står det Tyrrhenska bäckenet i förbindelse med *Syrtebäckenet*. Detta hafsbacken bildar på Afrikas kust

den *Lilla Syrten* och den *Stora Syrten*, mellan Syditalien och Grekland *Joniska hafvet* med *Taranto*- och *Lepanto-vikarne* samt mellan det öfriga Italien och Turkiet *Otrantokanalen* och *Adriatiska hafvet* med *Venezianska viken*, *Triestviken* och *Fiumeviken*. Syrtebäckenets östligaste del kallas *Levantisksa hafvet*.

Genom en örad skiljes Syrtebäckenet från det tredje hafs bäckenet i Medelhafvet, nämligen det *Grekiska Öhafvet* eller *Arkipelagen*. Denna bildar *Aeginaviken* och *Eviposundet* på Greklands samt *Salonikiviken* på Turkiets kust.

Från Arkipelagen leder *sundet vid Dardanelerna* in till *Marmarahafvet*, hvilket genom *Konstantinopelssund* eller *Bosporen* står i förbindelse med *Svarta hafvet*. Genom *Kertsjsundet* står Svarta hafvet i förbindelse med *Asofska sjön*, som sträcker sig in i Ryssland.

Norr om Pyreneiska halfön bildar Atlantiska hafvet det stormiga *Biscayahafvet*. Mellan Frankrike och England skär det in under namnet *Engelska Kanalen* och *Pas de Calais* (pa dö kalä), hvilket leder till Nordsjön.

Mellan Ireland och Storbritannien bildar Atlantiska hafvet *Bristolkanalen*, *S:t Georgskanalen*, *Irelandska sjön* med *Cardigan-* och *Solway-vikarne* samt *Nordkanalen* och *Clydeviken* (kleid).

Nordsjön är en hafsvik, som mot N. är öppen. Bland dess förgreningar mot S. må nämnas *Zuidersjön* (söjder). På Storbritanniens kust bildar Nordsjön *Thamesviken* (täms), *The Wash* samt *Humber-*, *Forth-* och *Morayvikarne*. Den del af Nordsjön, som ligger mellan Norge och Danmark, kallas

Skagerrak. Mot S. för Skagerrak till *Kattegat*. Sjövägen mellan Kattegat och Östersjön bildas af tre sund, nämligen *Lilla Bält* mot V., *Stora Bält* i midten och *Öresund* mot Ö.

Östersjön är ett innanhaf likasom Medelhafvet. Mot S. bildar det *Kielerbugten*, *Lübeckska bugten*, *Stettinerhaff*, *FrISChe Haff* och *KurISChe Haff*. Mot Ö. bildar Östersjön *Riga viken* och *Finska viken*. Mot N. leda *Ålands haf* och *Skiftet* in i *Bottniska viken*, som utgöres af *Bottenhafvet*, *Qvarken* och *Bottenviken*. Sundet mellan Sverige och Öland kallas *Kalmarsund*.

På Amerikas kust bildar Atlantiska hafvet en stor inskränning, som står i förening med delar af Norra Ishafvet. *Davissund* leder mot N. till *Baffinsviken* och mot V. till *Hudsonssund*, hvilket åter leder till innanhafvet *Hudsonsvik*. — Längre mot S. bildar Atlantiska hafvet *S:t Lawrenceviken* (lårens) med *Belle Isle sund*, *Fundyviken*, *Delavareviken* och *Chesapeakviken*.

Öster om Florida leder *Floridasundet* in i *Mejicoviken*, hvars södra del kallas *Campêcheviken* (pätsje). Från Mejicoviken leder *Yucatansundet* till *Caraïbiska hafvet*. Det sistnämnda bildar *Honduras-*, *Darien-* och *Maracaybovikarne*.

Vid de Stora Antillerna finnas: *Bahamakana-len* N. om Cuba; *Windwardskanalen* mellan Cuba och Haïti samt *Monapassagen* mellan Haïti och Puerto Rico.

5. Norra Ishafvet

bildar i Asien *Objviken* och *Kariska hafvet*. Mel-

lan Nòwaja Semljäs båda öar bildar det *Matotsjkinsundet*, mellan Nòwaja Semljä och ön Waigatsj *Kariska sundet* samt mellan ön Waigatsj och fastlandet *Jugorska sundet*. På Europas kust bildar det *Tsjeskajaviken*, *Hvita hafvet* med *Dwina-*, *Onega-* och *Kantalaks-vikarne* samt *Warangerfjord*.

Norra Ishafvets viktigaste inskränning i Nordamerika är *Baffinsviken*. Från Baffinsviken leda *Smithsund* mot N. samt *Jonessund* och *Lancaster-sund* med *Barrowsund* mot V.

Närmare beteckning af landets fördelning.

1. ASIEN.

Halföar och uddar. Asiens yttersta punkt i N. är *Kap Tsjeljuskina* (lat. N. $78^{\circ} 25'$, long. $100^{\circ} 0'$).

Asien utskjuter mot Ö. *Tsjukotska halfön* med *Ostkap* (lat. N. $66^{\circ} 4'$, long. V. $169^{\circ} 36'$), halfön *Kamtsjatka* med *Kap Lopatka* och *Korea*; — mot S. *Östra Indiska halfön*, hvilken åter utskjuter den mindre halfön *Malakka* med *Kap Romania* (lat. N. $1^{\circ} 22'$, long. O. $104^{\circ} 16'$), *Vestra Indiska halfön* med *Dekan* och *Kap Komorin*, och *Arabien*; — samt mot V. *Mindre Asien* med *Kap Babà* (lat. N. $39^{\circ} 29'$ long. O. $26^{\circ} 4'$) och Europa.

Öar. Af de till Asien hörande öarne ligga öflocken *Nya Sibirien* och *Wrangelland* i **Norra Ishafvet**.

I **Stora Oceanen** ligger en mängd öar längs Asiens kust. Den norra afdelningen af dessa öar består af *Kurilerne* utanför Ochotska hafvet, *Japanska öarne*, hvaribland *Sachalin*, *Jeso*, *Nippon*, *Sikok* och *Kjusiu*, utanför Japanska hafvet, och sist Lju-

kjuöarne, hvilka leda till *Taivan* eller *Formosa* och ligga utanför Ostkinesiska hafvet.

Den södra afdelningen kallas **Indiska öflocken** och leder på ena sidan till Östra Indiska halfön och på den andra till den närmare Australiska öraden. De nordligaste af de Indiska öarne äro *Filippinerna*, bland hvilka *Luzon* eller *Manila*, *Mindanao* och *Palavan*. Från Filippinerna leder mot SV. en örad till *Borneo*, mot S. en örad till *Celebes*, och mot SO. en örad till *Molukkerna*, bland hvilka *Dsjilolo* och *Ceram*.

Från Molukkerna utgår mot NV. en båge, som består af de *Små Sundaöarne* från *Timor* till *Bali*, *Java*, *Sumatra*, *Nikobarerna* och *Andamanerna* (Nikobarerna och Andamanerna ligga i Bengaliska viken).

De fyra öarne Borneo, Celebes, Sumatra och Java kallas de *Stora Sundaöarne*; den största af dem är Borneo, 13,000 qv. mil. — Till alla dessa öar må ännu läggas *Hainan*, som ligger i Tongkingviken.

Uti **Indiska hafvet** höra till Asien utom de förut nämnda öarne *Ceylon*, som ligger SO. om Dekan, samt *Lakkadiverna* och *Malediverna*, SV. om Dekan.

I **Medelhafvet** ligga flere öar, hvilka böra räknas till Asien, såsom *Cypern*, S. om Mindre Asien.

Mindre öar och öflockar. S:t *Lorenzö* utanför Tsjukotska halfön, *Beringsö* och *Kopparön* Ö. om Kamtsjatka, *Bonin* *Simaöarne* Ö. om Ljukjuöarne, *Basjiöarne* mellan Formosa och Manila, *Paracelsöarne* SO. om Hainan, *Suluöarne* mellan Borneo och Mindanao, *Bandaöarne* i en båge från Timor till Nya Guinea, *Merguiarkipelagen* vid Malakkas vestra kust, *Keelingöarne* SV. om Java, *Tsjagosöarne* S. om Malediverna, *Bahreioarne* i Persiska viken, *Rhodo*, *Samo*, *Chio* och *Metelino* invid Mindre Asiens vestra kust.

2. AFRIKA.

Halföar och uddar. Denna verldsdel är mycket litet inskuren och har derföre inga betydliga halföar. Bland dess uddar må deremot märkas flere, såsom *Kap Bon* och *Kap Bianco* (lat. N. $37^{\circ} 20'$, long. O. $10^{\circ} 2'$) i N., *Kap Spartel* i NV., *Kap Bojador*, *Kap Blanco*, *Kap Verde* eller *Gröna udden* (lat. N. $14^{\circ} 43'$, long. V. $17^{\circ} 34'$), *Kap Palmas*, *Kap Lopez* och *Kap Negro* i V., *Goda Hoppsudden* och *Kap Agulhas* (lat. S. $34^{\circ} 51'$, long. O. $20^{\circ} 2'$) ytterst i S., *Kap Corrientes* och *Kap Delgado* i SO. och slutligen *Kap Guardafui* i det östligaste hörnet (lat. N. $11^{\circ} 49'$, long. O. $51^{\circ} 17'$).

Öar. Till denna verldsdel höra endast få öar.

Bland **östafrikanska öarne** må man märka *Socotra* utanför Kap Guardafui, *Komorerne* i norra delen af Mozambik-kanalen, *Madagaskar* och slutligen *Maskarenhas-öarne*, bland hvilka *Bourbon* eller *Réunion* och *Mauritius* eller *Ile de France* (dö frangs). Madagaskar utgör 11,000 qv. mil.

Bland de **vestafrikanska öarne** märkas *S:t Helena* och *Ascension* långt ute i Atlantiska hafvet, *Kap Verdeöarne* utanför Kap Verde, *Kanariska öarne*, bland hvilka *Teneriffa*, *Canaria* och *Ferro*, — vidare *Madeira* (e-i) och *Porto Santo* samt slutligen *Azorerna*.

Öfriga öar och öfloccar. *Amiranterna* och *Seychellerna* NO. om Madagaskar, *Rodriguez* Ö. om Maskarenhas, *Zanzibar-öarne* NV. om Komorerne nära fastlandet, *S:t Paul*, *Amsterdam* och *Kerguelensland* långt Ö. om Goda Hoppsudden, *Tristan da Cunha* långt V. om Goda Hoppsudden, *Guineaöarne* (*Annobon*, *S. Thomé*, *do Principe* och *Fernão do Po*) i Guinea viken, *Bissagots* eller *Bijugaöarne* (dsju) SO. om Kap Verdeöarne nära fastlandet.

3. EUROPA.

Halföar och uddar. Europa är att betrakta såsom en halfö, hvilken utgår från Asien. Hufvudmassan af denna halfö utgöres af **Östeuropa** eller **Ryssland**. Från Östeuropa utgå två halföar, nämligen *Nordeuropa* och *Mellersta* eller *Centraleuropa*. Från Mellersta Europa, hvartill de *Britiska öarne* sluta sig, utgår åter *Sydeuropa*, som består af den *Pyreneiska*, den *Italienska* och den *Turkisk-Grekiska halfön*.

Östeuropa utsänder mot N. halfön *Kanin* och mot S. halfön *Krim*, hvilken skiljer Svarta hafvet från Asofska sjön. Bland uddarne märkas *Kap Kanin* och Kurlands nordligaste udde *Domesnäs*.

Nordeuropa utgöres af Finland och de derifrån utgående halföarne, nämligen *Kola* eller *Lappska halfön* och *Skandinaviska halfön* (Sverige och Norge).

Bland uddarne märkas: i Finland *Hangöudd*, på Lappska halfön *Swjätöj Noss*, på Skandinaviska halfön *Nordkyn* på fastlandet och litet nordligare *Nordkap* på ön *Magerö* (lat. N. 71° 11', long. O. 25° 50') samt Norges sydligaste spets *Lindesnäs* och Sverges sydligaste udde *Falsterbo*.

Mellersta Europa utsänder mot N. halfön *Jylland*, som slutar med udden *Skagen*, och mot V. halfön *Bretagne* (tanj).

Bland uddarne på de Britiska öarne märkas: *Duncansby Head* och *Kap Wrath* i Skottland samt Englands sydligaste udde *Kap Lizard*.

Pyreneiska halfön är föga inskuren af hafvet. Den nordligaste udden på denna halfö är *Kap Ortegäl*. De vestligaste uddarne äro *Kap Finisterre*, *Kap Roca* (lat. N. 38° 46', long. V. 9° 30') och *Kap San Vincente*. Sydligaste udden är *Kap Tarifa*,

hvilken tillika är den sydligaste punkt på Europas fastland (lat. N. 36° 0', long. V. 5° 36'). Halföns östligaste udde är *Kap Creuz*.

Italienska halfön slutar i två halföar, den *Apugliska* (pulj) med *Kap Spartivento* och den *Calabriska*, hvilka omsluta Tarantoviken.

Turkisk-Grekiska halfön består af en nordlig, bredare och en sydlig, smalare del. Från den sydliga delen utgår halfön *Morea* (Peloponnesos), som är förenad med fastlandet genom det smala *Korinthiska näset*. Moreas sydpunkt är *Kap Matapan*.

Öar. Af de många öar, som höra till Europa, ligga i **Norra Ishafvet** *Nöwaja Semljå*, *Waigatsj*, *Kölqujef* och vid Norges kust *Lofotenöarne*.

I **Östersjön** ligga *Ålandsöarne* utanför Bottniska viken, en mängd öar, kallade *Skär*, längs Finlands och Sverges kust, *Ösel* och *Dayö* utanför Rigaviken, *Gotland* och *Öland* Ö. om Sydsverige, samt *Bornholm* S. om Sverige. Vid Preussiska kusten ligga de *Pommerska öarne*, bland hvilka *Rügen*, *Usedom* och *Wollin*.

På **sjövägen** mellan Östersjön och Kattegat ligga de *Danska öarne*, hvilka likasom en bro förena Sverige med halfön Jylland. De största bland dessa äro *Själland*, *Fyen*, *Langeland*, *Laaland* (lå), *Falster* och *Möen*.

I **Nordsjön** ligga mot SO. invid fastlandet de *Friesiska öarne*, bland hvilka *Helgoland*.

V. om Nordsjön ligga i en stor båge de *Britiska öarne*, hvilka bestå af de två stora öarne *Storbritannien* och *Ireland* samt en mängd mindre öar. Storbritannien, hvilket omfattar England och Skotland, utgör 4,000 qv. mil och Ireland 1,500 qv. mil. Af de mindre öarne ligga de *Normandiska öarne*

(*Jersey, Guernesey* och *Alderney*) samt *Wight* (ueit) i Engelska kanalen, *Scillyöarne* vid Englands sydvestra hörn, *Anglesea* (änglsi) och *Man* i Ireländska sjön, *Hebriderna* V. om Skotland, *Orkneyöarne* och *Shetlandsöarne* N. om Skotland.

Ute i Atlantiska hafvet ligga *Färöarne* och *Island*.

Längs Norges kust finnes en mängd öar, hvilka kallas *Skär*.

Medelhafvet är rikt på öar. I Tyrrenska bäckenet ligga vid Spaniens kust *Baleariska öarne*, hvaribland *Mallorca* (malj) och *Menorca*, samt *Pithiusiska öarne* *Iviza* (ssa) och *Formentera*. Midt i Tyrrenska bäckenet ligga *Sardinien* och *Corsica*, mellan Corsica och Italien ön *Elba*. Mellan Tyrrenska och Syrtébäckenet ligger *Sicilien*. Från Sicilien mot N. ligga *Lipariska öarne*, mot V. *Aegadiska öarne* och mot S. *Maltesiska öarne*. Bland Siciliens uddar må märkas *Kap Passaro* mot S.

I Adriatiska hafvet ligga *Dalmatiens öar* invid östra kusten. Längs Greklands vestra kust ligga *Joniska öarne* (*Korfu, Kefalonia* och *Zante* m. fl.) och S. om Morea *Cerigo* (tsje).

Mellan Syrtébäckenet och Arkipelagen ligger *Kreta* eller *Kandia*. I Arkipelagen ligga *Evripo* eller *Negroponte* vid Greklands kust samt *Kykladerna* (*Milo, Santorini, Naxia, Paro, Syra, Andro* m. fl.) och *Sporaderna* (*Skyro, Limno, Imvro* m. fl.).

4. AMERIKA.

Halföar och uddar. Från Nordamerika utgå flere halföar. Mot N. ligga *Boothia Felix* (budsja) och *Melville*, mot Ö. *Labradör* utanför Hudsonsvik och *Nya Skotland* utanför Fundyviken, mot S. *Florida*

och mot V. *Californien* och *Aljaska*. Nordamerikas nordligaste kända punkt är *Kap Murchison* på Boothia Felix (lat. N. $71^{\circ} 52'$, long. V. $93^{\circ} 55'$). Dess vestligaste udde är *Prins Wales Kap* vid Berings-sund (lat. N. $65^{\circ} 33'$, long. V. $167^{\circ} 59'$). Bland öfriga uddar äro de märkligaste: *Kap Sable* på Nya Skotland, *Kap Hatteras* S. om Chesapeakviken, *Kap Sable* på Florida, *Kap San Lucas* på Kalifornien och *Kap Mendocino* i V.

Mellersta Amerika utsänder mot N. halfön *Yucatan* med *Kap Catoche*; men **Sydamerika** utsänder ej någon halfö af betydighet. Bland Sydamerikas uddar märkas: i N. *Punta Gallinas*; i Ö. *Kap San Roque*, *Kap Olinda* (lat. S. $8^{\circ} 0'$, long. V. $34^{\circ} 50'$) och *Kap Frio*; i S. *Kap Fraward* vid Magalhaens-sundet (lat. S. $53^{\circ} 54'$ long. V. $71^{\circ} 19'$) och *Kap Hoorn* på en klippa (Hermite) S. om Eldslandet (lat. S. $55^{\circ} 59'$, long. V. $67^{\circ} 16'$); och i V. *Punta Parina*.

Öar. Den betydligaste samling af öar vid Amerika ligger i Norra Ishafvet. Den största bland dem alla är *Grönland* (20,000 qv. mil); men detta land består måhända af flere stora öar förutom en mängd små öar. Tillsammans bilda de en trekant, hvars sydligaste spets är *Kap Farvel*.

V. om Davissund och Baffinsviken ligga *Baffinsländerna*, *Parryöarne* och *Banksland* m. fl. stora öar. Uti Atlantiska hafvet ligger utanför St Lawrenceviken *New-Foundland* (nju) med *Kap Race*.

Mellan Nord- och Sydamerika ligger en stor öflock, hvilken kallas **Vestindien** och indelas i tre örader.

Den första raden, som leder från Florida till Häiti, kallas *Bahamaöarne*.

Den andra raden leder i en båge från Yucatan till Sydamerika och består af de *Stora Antillerna* (tilj) och de östliga *Små Antillerna* (Windward Islands).

De Stora Antillerna äro följande fyra: *Cuba*, *Jamaica*, (dsjameika), *Haïti* eller *San Domingo* och *Puerto Rico*.

Den tredje raden ligger vid Sydamerikas nordrand och kallas de sydliga *Små Antillerna* (Leeward Islands).

Vid Sydamerikas östra kust ligga *Falklandsöarne* (fåkländs); vid dess södra ända ligger *Eldlandet* och V. om detsamma ligga *Galapagos* eller *Sköldpaddöarne*.

Invid vestra kusten af Sydamerikas sydligaste del ligger en stor skärgård, likasom vid vestra kusten af Nordamerika. I denna sistnämnda är *Vancouver* den största.

Utanför Kamtsjatka-hafvet ligger öraden *Aleuterna* utsträckt i en båge från Aljaska.

Mindre öar och öflockar. *Disco*, vid Grönlands vestra kust; *Jan Mayen*, Ö. om Grönland; *Anticosti*, *Prins Edwards* ö och *Cap Breton* i St Lawrenceviken; *Long Island* (ejlånd), invid midten af Nordamerikas östra kust; *Bermudas* eller *Somersöarne*, långt ute i Atlantiska hafvet; *Fernando Noronha*, NO. om Kap San Roque; *San Paolo*, NO. om Fernando Noronha; *Trinidad*, Ö. om Sydamerika; *Sydgeorgia*, SO. om Falklandsöarne; *Sandwichland*, SO. om Sydgeorgia; *Nya Syd-Shetland*, långt SO. om Eldlandet; *Sydliga Orkneyöarne*, Ö. om Nya Syd-Shetland; *Trinityland*, S. om Nya Syd-Shetland; *Stautenland*, Ö. om Eldlandet och skildt från detsamma genom le Maireundet (mär); *Diego Ramirezöar*, SV. om Kap Hoorn; *Madre de Dios*, *Campana*, *Chonosskären* och *Chiloe* (tsji), V. om Sydamerikas sydligaste land invid kusten; *Juan Fernandez*, *Ambrose* och *Felix*, ute i hafvet V. om Sydamerika; *Revillagigedoöarne*, S. om Californien; *Drottning Charlottas ö*, *Prinsens af*

Wales ö och *Sitka*, invid Nordamerikas vestra kust; *Kodjak*, Ö. om Aljaska; *Nuniwak*, N. om Aljaska.

5. AUSTRALIEN.

Denna verldsdel består, såsom ofvanföre blifvit nämnt, till en stor del af öar. Dess fasta land ut-sänder endast två större halföar, hvilka begränsa Carpentariaviken. Nordligaste udden är *Kap York* (lat. S. $10^{\circ} 42'$, long. O. $142^{\circ} 34'$), östligaste *Sandy Kap* (lat. S. $24^{\circ} 41'$, long. O. $153^{\circ} 20'$), sydligaste *Kap Wilson* (lat. S. $39^{\circ} 8'$, long. O. $146^{\circ} 23'$) och den vestligaste *Steeppoint* (lat. S. $26^{\circ} 5'$, long. O. $112^{\circ} 57'$).

Öar. De öar, som höra till Australien, indelas i tre grupper.

Den första gruppen omfattar fortsättningen af fasta landet, *Tasmania* eller *Van Diemens land*, hvars södra spets kallas *Sydkap*.

Den andra gruppen omfattar de **närmare öarne** eller dem, som ligga nära vid fasta landet. Dessa öar bilda en båge, som är en fortsättning af den Indiska öflocken. De vigtigaste bland dem äro *Nya Guinea* (13,000 qv. mil), *Salomonsöarne*, *Nya Hebriderna*, *Nya Caledonien* och dubbelön *Nya Zee-land*.

Den tredje gruppen omfattar de **fjärmare öarne** och består af en mängd små öar, hvilka ligga spridda omkring i Stora Oceanen. De mest kända äro *Marianerna* eller *Ladronerna*, *Carolinerna*, *Marshalls-arkipelag*, *Fidsjiöarne*, *Samoa-* eller *Skepparöarne*, *Tonga* eller *Vänskapsöarne*, *Tahiti-* eller *Sällskapsöarne*, *Nukahiva* eller *Mendannas arkipelag*, *Pau-motu-* eller *Låga öarne*, — samt *Påskön* längst i Ö. och *Havaii-* eller *Sandwichöarne* (sändvitsj) längst

i NO. Den största bland dessa är Havaii (230 qv. mil).

Mindre öar och öflockar. *Palaosöarne*, mellan Mindanao och Carolinerna; *Nya Britannien*, *Nya Ireland* och *Louisiade*, Ö. om Nya Guinea; *Loyaltyöarne*, Ö. om Nya Caledonien; *Norfolköarne*, mellan Nya Caledonien och Nya Zeeland; *Lord Aucklands öar*, S. om Nya Zeeland; *Chatamöarne*, Ö. om Nya Zeeland; *Kermadecköarne*, NO. om Nya Zeeland; *Gilberts-*, *Ellice-*, *Phönix-* och *Unionöarne*, mellan Marshallsarkipelag och Samoaöarne; *Cooks öar*, mellan Tonga- och Tahitiöarne.

Jordens nordligaste kända länder äro: *Grinell-land*, NV. om Grönland (till 84° lat. N.); *Spetsbergen*, N. om Europa; och *Frans Josefs land*, N. om Nowaja Semlja.

S. om fastlandet finnas landmassor åt sydpolen, hvilka blifvit kallade **Södra Polarländerna**. Till dem hör *Syd-Victorialand*, det sydligaste man känner (till 78° lat. S.).

Vidare *Ballenyöarne*, *Wilkesland*, *Sabrina*, *Kempland* och *Enderbysland* m. fl.

EUROPA.

(180,000 qv. mil, 300 mill. inv.)

Oaktadt Europa är den nästminsta af alla verldsdelar, är den viktigare än alla andra, emedan den är mest kultiverad.

Europa omfattar många särskilda delar:

1. Kejsaredömet **Ryssland** omfattar hela Östeuropa. Dessutom äro storfurstendömet *Finland* och konungariket *Polen* dermed förenade.

2. Konungarikena **Sverige** och **Norge** omfatta tillsammans Skandinaviska halfön.

3. Konungariket **Danmark** består af Jyllands norra del och en mängd öar.

4. Kejsaredömet **Tyskland** omfattar mellersta delen af Centraleuropa och består af en mängd länder. Det viktigaste bland dessa är konungariket **Preussen**, som omfattar största delen af Nordtyskland.

5. Kejsaredömet **Österrike** jemte det dermed förenade konungariket **Ungarn**.

6. Konungariket **Nederländerna** eller **Holland**.

7. Konungariket **Belgien**.

8. Republiken **Frankrike**.

9. **Schweiz** eller **Helvetien** är ett förbund af fristater (republiker).

10. Konungariket **Storbritannien** och **Ireland** består af två stora och många mindre öar.

11. Konungariket **Spanien** och 12. konungariket **Portugal** omfatta tillsammans Pyreneiska halfön.

13. Konungariket **Italien** omfattar Italienska halfön, Sicilien och Sardinien.

14. **Turkiet**, som beherrsas af en sultan, och

15. Konungariket **Grekland** omfatta största delen af Turkisk-Grekiska halfön.

Östeuropa.

1. Ryska riket.

Östeuropa utgör viktigaste delen af det Ryska riket, hvilket omfattar icke blott östra hälften af Europa, utan ock norra tredjedelen af Asien. Ryska riket har en storlek af inemot 400,000 qv. mil eller en sjettedel af allt fastland på jorden och en folkmängd af 85 millioner.

Rikets europeiska del består af *kejsaredömet Ryssland*, hvilket tillika innefattar besittningarna i Asien, och *storfurstendömet Finland*. Den gränsar i N. till Norge och Norra Ishafvet, i Ö. till Asien,

i S. till Svarta hafvet och Turkiet, i V. till Österrike, Preussen, Östersjön, Bottniska viken och Sverge.

Kejsaredömet Ryssland.

(90 t. qv. mil, 71 $\frac{1}{2}$ mill. inv.)

På gränsen mot Asien ligga de guldrika *Urälbergen* mot Ö. och det snöbetäckta *Kaukasus* mot S.; på halfön Krim framstryka *Tauriska bergen*. Men för öfrigt bildar hela landet en ofantlig slätt.

Denna slätt är mycket vattenrik och har större **floder** och **sjöar** än något annat land i Europa. Floderna utmärka sig genom ett jemt lopp. De äro i följd deraf segelbara så godt som från källan till mynningen. De viktigaste floderna äro *Newa* och *Wolga*, hvilken är den största af Europas floder. — Åt S. flyta till Kaspiska hafvet *Ural* och *Wolga*, till Asofska sjön *Don*, till Svarta hafvet *Dnjepr*, *Bug* och *Dnjester*. — Till Östersjön flyta *Weichsel* och *Njemen* eller *Memel*, hvilka båda utfalla genom Preussen. Till Rigaviken flyter *Däna*, till Finska viken *Narova* från sjön *Peipus* och *Newa* från sjön *Ladoga*, som upptager *Swir* från sjön *Onëga* och *Wölchhof* från sjön *Ilmén*. — Till Hvita hafvet flyter *Dwinà*, till Norra Ishafvet *Petsjóra*. — Af de nämnda sjöarne är *Ladoga* den största i Europa. Kaspiska hafvet, som ligger i gränsen mot Asien, är den största insjön på hela jorden, så stor som Östersjön. Det har salt vatten.

Till följd af landets ofantliga utsträckning är **klimatet** (väderleken) mycket olika. I allmänhet är det kontinentalt och tillika vida kallare än i vestra Europa under samma latitud. Till och med Svarta

hafvets vikar, hvilka ligga under samma latitud som mellersta Frankrike, äro hvarje vinter under sex veckors tid isbelagda. Den årliga nederbörden är i allmänhet ringare än i vestra Europa och utgör vid Östersjön omkring 20 tum.

Anm. Ett lands klimat beror icke allenast af dess afstånd från eqvatorn, utan också af många andra förhållanden. Länder, hvilka ligga under samma latitud, kunna derföre hafva ett mycket olika klimat. Bland andra förhållanden, hvilka inverka på klimatet, kunna nämnas landets belägenhet i Ö. eller i V. af ett stort fastland, dess större eller mindre förbindelse med hafvet och dess höjd öfver hafsytan. Ligger ett land på norra halfklotet nära vid vestra kusten af ett fastland, så kommer det i beröring med en varm hafsström („Golfströmmen“) och får derigenom ett mildt klimat. Står ett land i nära förbindelse med hafvet, är dess klimat icke hett om sommaren, men icke heller kallt om vintern, hvaremot det har stor fuktighet och mycket bläst („hafsklimat“ i motsats till „kontinentalklimat“). När ett land ligger lågt, är dess klimat mildare än när det ligger högt öfver hafsytan.

Växtligheten öfverensstämmer med klimatet. I N., der de kalla vindarne obehindradt kunna blåsa in öfver det flacka landet, finnas vidsträckta torfmossar och kärr, kallade *Tundra* och tillfrusna nästan hela året; der trifvas endast småbuskar och mossor. — Derpå följa ofantliga *skogar* (först af barrträd, hvilka kunna uthärda det stränga klimatet, och dernäst af löfträd, såsom ek och lind) och bördigt *åkerland*, hvilket i ymnighet framalstrar säd, lin och hampa. Landets sädesrikaste del är det så kallade *Svartmyllebältet*. Det sträcker sig från södra Uralbergen åt SV. ända till Karpaterna (3—4° i bredd) och har en djup och fet matjord. Här odlas mycket hvete. — Sydligare finnas ofantliga *Stepper*, d. v. s. slätter, hvilka äro beväxta med högt gräs. — *Ytterst i S.* tillåter det milda klimatet vinodling.

De viktigaste **näringarna** måste således vara *jordbruk* och *boskapsskötsel*. Jordbruket tillåter en storartad utförsel af säd, lin och hampa; på stepperna beta ofantliga, halvilda hjordar af hästar, hornboskap, får och kameler. I skogarna är *jagten* mycket lönande och intet land i Europa är så rikt på pelsdjur som Ryssland. — *Fisket* är af stor betydhet i Wolga, Ural och Kaspiska hafvet, der framförallt störarterna förtjena att nämnas. De lemna kaviar och husbloss. — *Bergsbruket* bedrifves isynnerhet i Uralbergen, hvilka lemna guld, platina och isynnerhet jern. Salt finnes i ymnighet dersammastädes och i steppsjöarne. — *Industrin* är liflig i midten af landet och Rysslands viktigaste fabriksstad är Moskwa. Af de ryska fabriksvarorna äro juftlädret och repslageriarbetena berömda. — *Handeln* befordras genom segelbara floder, kanaler, jernvägar och årsmarknader. Genom kanaler förbindas alla de omgifvande fyra hafven. Den förnämsta vattenvägen för Rysslands inre handel är Wolga. Från Wolga kan man på 3 kanalvägar komma till Newa och till Östersjön, som är Rysslands förnämsta sjöhandelsväg. På jernväg kan man nu komma från S:t Petersburg till Svarta hafvet samt från Wolga till vestra gränsen. Utrikes handeln idkas mest af utlänningar, isynnerhet Engelsmän. Bland utförsvarorna intager *spanmål* främsta rummet; dernäst lin och hampa, ull, talg och skogsprodukter. Införseln utgöres af rå bomull, the, metallvaror m. m. De förnämsta *sjöhandelsstäderna* äro S:t Petersburg, Riga, Odessa och Archangelsk. Till Rysslands hamnar ankomma årligen omkring 12 t. fartyg, tillsammans utgörande inemot 2 mill. läster, hvaraf omkring hälften i barlast. Dessutom anlända omkring 20 t. kustfarare.

Rysslands handelsflotta utgör omkring 1 t. fartyg (90,000 läster).

Ryssland bebos af **många olika folk**. De flesta invånarne tillhöra den *Slaviska* stammen. Till denna hör hufvudfolket *Ryssarne*, mest boende i mellersta delen, samt *Polackarne* i västra delen. Af öfriga folkstammar äro de talrikaste: flere *Finska* folkstammar i N., *Letter*, *Lithauer* och *Judar* i V., *Tatarer* i SO. *Tyskar* finnas isynnerhet vid Östersjön och i S.

Nästan hvarenda **religionsbekännelse** finnes uti Ryssland. Den allmännaste religionen är den grekiska bekännelsen, hvilken är antagen af Ryssarne. Polackarne äro katoliker, Tyskarne och en del Finnar äro lutheraner. Tatarerne äro muhammedaner.

Kejsarens magt är oinskränkt.

Med afseende på **förvaltningen** är Ryssland indeladt i guvernementer.

Med afseende på landets **historie** indelas Ryssland i 7 hufvuddelar: *Östersjöprovinserna* (Ingermanland, Estland, Lifland och Kurland), *Stor-Ryssland*, *Lill-Ryssland*, *Vest-Ryssland*, *Polen*, *Syd-Ryssland* och *Öst-Ryssland*.

I Ryssland finnas endast få större **städer**: S:t Petersburg med 700 t., Moskwa med 600 t., Warschau med 300 t., Odessa med 180 t., Kijef, Riga och Kisjinef med 100 t. inv.

I **Östersjöprovinserna** ligga: *S:t Petersburg*, *Kronstadt* och *Narwa* uti Ingermanland, *Reval*, *Baltischport* och *Hapsal* uti Estland, *Riga*, *Pernau* och *Arensburg* uti Lifland samt *Mitau*, *Windau* och *Libau* i Kurland. — Kusterna äro i allmänhet långgrunda, med brist på goda hamnar.

S:t Petersburg, vid Newas mynningsarmar, ri-

kets hufvudstad och kejsarens residens, är en af jordens praktfullaste städer och rikets förnämsta sjöhandelsstad. S:t Petersburg med dess yttre hamn Kronstadt besökes årligen af 2000—2700 fartyg. Export af talg, hampa, lin, pottaska, läder, säd m. m. — *Kronstadt*, belägen 17' V. om S:t Petersburg på ön Kotlin (Retusaari), är rikets viktigaste krigshamn med en stark fästning. 50 t. inv. — *Narwa*, 8' från Narowa flodens mynning, med obetydlig handel. Export af lin, hampa och trävirke; import af salt och sill. 6 t. inv.

Reval, vid Finska viken, god hamn, ehuru liten. Staden besökes mest af mindre fartyg. Export af lin, hampa, linfrö, säd och läder; import af salt och stenkol m. m. 30 t. inv. — *Baltischport*, viktig hamn vid ändpunkten af Baltiska jernvägen. 600 inv. — *Hapsal*, obetydlig handel. 2,500 inv.

Riga, vid Dünafloden, rikets tredje sjöhandelsstad; besökes årligen af 2,000—2,400 mest mindre fartyg. Export af lin (det bästa ryska), trävirke, hampa, säd m. m. Stadens egentliga hamn är vid *Dünamünde*. — *Pernau*, vid Riga viken, med icke obetydlig export af lin, hampa och säd. 9 t. inv. — *Arensburg*, på Ösel, utför säd. 3 t. inv.

Mitau, Kurlands hufvudstad. 23 t. inv. — *Windau*, god handel. 4 t. inv. — *Libau*, utför lin och säd. I dess hamn, som tidtals är öppen under hela året, kunna blott mindre fartyg inflyta. 9. t. inv.

I **Stor-Ryssland** ligga sjöhandelsstäderna *Archangelsk* vid Dwina och *Onega* vid Onegaviken, samt i det inre af landet *Moskwà*, *Nöwgorod* vid Wolchofs utflöde ur Ilmen samt *Twer*, *Rybinsk*, *Jaroslavl* och *Nisjnij-Nowgorod*, alla vid Wolga.

Archangelsk har betydlig handel. Under den

korta tiden af 2¹/₂ månad, som sjöfarten årligen är öppen, besökes Archangelsk af omkring 800 större och mindre utländska fartyg. Export af säd, lin, tran, trävirke m. m.; importen är mindre betydande. Handeln på Norge är isynnerhet liflig. 20 t. inv. — *Onega* utför trävirke. 2 t. inv. — *Moskwa*, vid ån Moskwa, rikets andra hufvudstad och kejsarnes kröningsstad, medelpunkt för inre handeln och rikets förnämsta fabriksstad. Det är en knutpunkt i det ryska jernvägsnätet, der många jernvägar sammanlöpa. — *Nowgorod*, säte för Rysslands första storfurstar och f. d. stor handelsstad, har nu endast 18 t. inv. — *Rybinsk* är rikets viktigaste inre hamn och medelpunkt i Wolgas kanalsystem. 14 t. inv. — *Twer*, *Jaroslaw* och *Nisjnij-Nowgorod* äro viktiga fabriksstäder. I den sistnämnda hålles den största årsmarknad på jorden, från den 25 juli till den 5 september, för utbyte af Europas och Asiens produkter (manufakturvaror, the m. m.). Den besökes af omkring 300 t. personer, hvarvid varor till ett värde af 100 mill. rubel omsättas. 45 t. inv.

I **Lill-Ryssland** ligga *Kijef* och *Charkof*, i **Vest-Ryssland** *Wilno*, i **Polen** *Warschau*.

Kijef ligger vid Dnjepr och var en tid Rysslands hufvudstad. — *Charkof* är näst Odessa södra Rysslands viktigaste handelsstad med stora årsmarknader (ull). 90 t. inv. — *Wilno* är Vest-Rysslands största stad med 80 t. inv. — *Warschau*, vid Weichsel, är Polens förnämsta fabriks- och handelsstad. — Polen är ett af Europas rikaste sädesländer.

I **Syd-Ryssland** ligga sjöhandelsstäderna *Odessa*, *Nikolajef* och *Cherson* vid Svarta hafvet, *Kertsj* vid sundet af samma namn samt *Mariupol*, *Berdjansk*, *Taganrøg* och *Rostøf* vid Asofska sjön. —

Handelsrörelsen är här mindre passiv än på Östersjön och exporten består hufvudsakligast af spannmål, hvarföre handeln är beroende af den större eller mindre efterfrågan på säd i det öfriga Europa. På goda hamnar är brist och till Asofska sjön kunna endast mindre fartyg inkomma.

Odessa, rikets andra sjöhandelsstad. Export af hvete, linfrö, ull, talg, läder m. m. År 1871 ankommo 1,600 fartyg. — *Nikolajef*, vid Bug, krigshamn. 70 t. inv. — *Cherson*, vid Dnjeprs mynning, utför trävirke. 45 t. inv. — *Kertsj*, fästning, god handel. Export af salt, hudar, säd, kaviar. 20 t. inv. — *Mariupol*, god handel med säd, linfrö och ull. 8 t. inv. — *Berdjansk*, liflig handel och starkt fiske. 15 t. inv. — *Taganrog*, liflig handel och sjöfart. Stark export af säd, linfrö, ull m. m. Importen är mindre betydande. Från mars till november, då seglatsen på Asofska sjön är öppen, ankomma ända till 1,600 fartyg, de flesta i barlast likasom till Asofska sjöns öfriga hamnar. 21 t. inv. — *Rostof*, vid Don, utför trävaror m. m. 50 t. inv.

På **halfön Krim** ligga hamnarne *Sevastopol*, *Balaklava*, *Jalta* och *Feodosia*, alla vid Svarta hafvet.

I **Öst-Ryssland** ligga vid Wolga städerna *Kasàn* (90 t. inv.), *Simbirsk*, *Samàra* och *Saràtof* (90 t. inv.), hvilka alla idka storartad sädeshandel på norra Ryssland, samt *Astrachàn* (50 t. inv.), som idkar stort fiske.

Storfurstendömet Finland,

SUOMI.

(6,700 qv. mil, 1,800,000 invånare).

Finlands fastland är beläget mellan 59° 48' och 70° 6' lat. N. samt mellan 20° 30' och 32° 45' long.

O. Det gränsar i N. till Norge, i Ö. till Ryssland, i S. till sjön Ladoga, Ryssland, Finska viken och Östersjön, i V. till Bottniska viken och Sverge.

Finland är uppfyllt af **berg**, af hvilka dock intet är särdeles högt. Höjdsträckningarne i landets norra del, kallade *Maanselkä*, hafva en höjd af 1,000 fot (300 meter) och derutöfver. De sänka sig söderut till 3 å 400 fot (90—120 m.) och bilda ett högländ, hvilket upptager största delen af landet. Detta högländ sänker sig småningom emot kusten i V., som i allmänhet är låg och flack. Mot S. stupa höjderna brant i hafvet och bilda en mängd uddar och goda hamnar. Utanför södra kusten ligga otaliga klippöar och skär. Största skärgården är *Ålands skärgård*, vid inloppet i Bottniska viken. På vestra kusten förekommer skärgård endast här och der, såsom i Bottniska vikens smalaste del *Qvarken*.

På **sjöar** och **floder** är Finland mycket rikt. Högländets vattendrag förena sig stråtvis till några få utlopp, hvilka bilda landets vattenrikaste floder, nämligen *Uleelf* från *Uleträsk* till Bottenviken, *Kumoelf* från *Näsijärvi* till Bottenhafvet, *Kymmeneelf* från *Päijäne* till Finska viken och *Wuoksen*, som rinner från sjön *Saima* till Ladoga. Låglandets vatten aflades genom en mängd mindre floder. I följd af landets ojämnhet och stengrund äro vattendragen strida samt uppfyllda af forsar och vattenfall, bland hvilka *Imatra* i Wuoksen är störst.

Finland ligger i norra delen af den norra tempererade zonen samt till en liten del i norra kalla zonen och har ett ganska kallt fastlands-klimat.

Förnämsta **näringen** är åkerbruket, hvartill landets sydvästra del är tjenligast. — Skogarne intaga en stor del af landets yta och utgöras isynnerhet af

tall, gran och björk. *Skogsbruket* lemnar landets viktigaste utförsvaror, nämligen plankor, bräder och tjära. — *Boskapsskötseln* lemnar mycket smör till utförsel. — *Bergsbruket* är icke utan vikt. Af metaller förekommer jern ymnigast och nästan öfverallt. Det erhålles isynnerhet ur sjöar och myrar. Allmännaste stenarten är granit. — *Industrin* fyller icke behovet. Skeppsbyggeri bedrifves mycket och isynnerhet i Österbotten. Finlands handelsflotta utgjorde år 1875 ett antal af 668 stadsfartyg och 1,174 landtmannafartyg af 5 lästers dräkt och derutöfver, tillsammans utgörande 141,598 läster. Med ångmaskin försedde voro 172.

Den inre *handeln* befordras genom goda landsvägar, kanaler och jernvägar, men är i allmänhet föga liflig. Af landets kanaler är den förnämsta *Saimakanal*, som leder från Finska viken (Wiborg) till Saima. Jernvägar äro anlagda från Helsingfors till Tavastehus, Tammerfors, Åbo, Ekenäs och Hangö samt till Borgå, Wiborg och S:t Petersburg.

Den utländska handeln och fraktfarten äro ganska lifliga. Med last från utrikesorter ankomma årligen till landets hamnar 3—4,000 fartyg, tillsammans utgörande omkring 200,000 läster. Betydligaste införsvarorna äro väfnader, kaffe, socker, jern och stål, bomull, salt, tobak och spanmål. Landets förnämsta utförsvaror äro skogsprodukter; dernäst smör, jern och stål samt i goda år äfven spanmål. Exporten af skogsprodukter är störst ifrån Wiborg, Björneborg och Uleåborg. Skeppsrederiet är ansenligast i städerna på vestra kusten. För sjöfarandes utbildning finnas navigationsskolor i Uleåborg, Nikolaistad, Åbo, Mariehamn, Helsingfors och Wiborg.

Finlands **invånare** äro till största delen *Finnar*.

Svenskar bebo Åland, Åbo skärgård samt kusterna och skären af Nyland och södra Österbotten. *Religionen* är den lutherska.

Finland utgör en oskiljaktig del af det Ryska riket, hvars kejsare är *storfurste till Finland*. Men Finland har sina egna lagar och en från den ryska skild förvaltning. Befolkningen sänder sina ombud till *landtdagarne* och i spetsen för förvaltningen stå en *generalguvernör* och *kejserliga senaten*.

Finland indelas för **förvaltningen** i 8 län: *Uleåborgs* och *Kajana*, *Wasa*, *Åbo* och *Björneborgs*, *Nylands*, *Wiborgs*, *Kuopio*, *S:t Michels* samt *Tavastehus*. Länen styras af guvernörer.

I **historiskt hänseende** indelas Finland i 9 landskap, nämligen: *Egentliga Finland*, *Åland*, *Satakunda*, *Nyland*, *Tavastland*, *Karelen*, *Savolaks*, *Österbotten* och *Lappland*.

De flesta **städerna** ligga vid kusten.

I **Uleåborgs** och **Kajana län** ligga *Torneå*, *Kemi*, *Uleåborg* och *Brahestad* vid kusten samt *Kajana* i det inre af landet.

Torneå, nära Torneelfs mynning, obetydlig handel med lax och Lappvaror samt skogsprodukter. 700 inv. — *Kemi*, nyanlagd stad vid Kemi-elfs mynning. — *Uleåborg*, vid Ule-elfs utlopp, en af landets största handelsstäder med ansenlig export af skogsprodukter (tjära m. m.). 8 t. inv. — *Brahestad*, god hamn, eger för närvarande landets största handelsflotta (10,000 läster), af hvilken större delen är sysselsatt med utländsk fraktfart. 3 t. inv. — *Kajana*, obetydlig rörelse. 700 inv.

I **Wasa län** ligga *Gamlakarleby*, *Jakobstad*, *Nykarleby*, *Nikolaistad*, *Kaskö* och *Kristinestad* vid kusten samt *Jyväskylä* i det inre af landet.

Gamlakarleby, vid en hafsvik, med aftagande handel. 2 t. inv. — *Jakobstad*, med liflig fraktfart. Handelsflottan utgör inemot 5,000 läster. 2 t. inv. — *Nykarleby*, vid Lapuanjokis mynning, mindre liflig handel. 1 t. inv. — *Nikolaistad* (f. d. Wasa), med skeppshamnen *Brändö*. Ansenlig handel; handelsflottan utgörande öfver 4,000 läster. 5 t. inv. — *Kaskö*, på en ö i hafvet med förträfflig hamn. Strömmingsfiske. 700 inv. — *Kristinestad*, beqväm hamn, god handel och fraktfart. Handelsflottan utgör 3,600 läster. 2,500 inv. — *Jyväskylä*, vid norra ändan af Päijäne, är i ångbåtsförbindelse med Lahtis jernvägsstation. 1,400 inv.

I **Åbo och Björneborgs län** ligga på fastlandets kust *Björneborg*, *Raumo*, *Nystad*, *Nådendal* och *Åbo* samt på Åland *Mariehamn*.

Björneborg, vid Kumoelf, en af landets största handelsstäder med ansenlig export af virke. Mindre liflig fraktfart. 7 t. inv. Tre f. mil utanför ligger stadens hamn *Räfsö*. — *Raumo*, handel med läkter och träkärl m. m. Stadens fartyg utgöra inemot 4,000 läster. 3 t. inv. — *Nystad*, beqväm hamn och stark handelsflotta (8,600 läster). Utför, isynnerhet till Köpenhamn, bjelkar, bräder, läkter, träkärl, sparrar och spiror m. m. 3,500 inv. Underhafstelegraf till Sverge (Grislehamn). — *Nådendal*, en gammal och obetydlig stad. 500 inv. — *Åbo*, genomfluten af Aurajoki, är landets äldsta och historiskt märkvärdigaste stad, f. d. hufvudstad och ännu genom sin handel och industri en af de viktigaste. Export af trävaror, spanmål, smör, kött m. m. 20 t. inv. — *Mariehamn*, nyanlagd stad vid Sviby vik, idkar fraktfart. 250 inv.

I **Nylands län** ligga *Hangö*, *Ekenäs*, *Helsing-*

fors med fästningen *Sveaborg*, *Borgå* och *Lovisa*, alla vid kusten.

Hangö, nyanlagd stad med god hamn. — *Ekenäs*, på en i hafvet utlöpande landtunga, utför isynnerhet ved. 1,400 inv. — *Helsingfors* (lat. N. 60° 10', long. O. 24° 57'), landets hufvudstad, har två goda hamnar med tillräckligt djup för de största skepp. Handelsrörelsen är med afseende å varuomsättningen den största i landet, ehuru exporten är mindre betydlig, men uti tilltagande. 38 t. inv. — *Sveaborg*, 1½' SSO. om Helsingfors, stark fästning på 7 holmar (Wargskären), station för en del af ryska krigsflottan. 1 t. inv. — *Borgå*, gammal stad vid Borgåå. Handeln har på senare tider betydligt tilltagit. 3,500 inv. — *Lovisa*, vid en hafsvik, god handel. 2,300 inv.

I **Wiborgs län** ligga *Fredrikshamn* och *Wiborg* vid Finska viken, *Willmanstrand* vid Saima, *Keksholm* och *Sordavala* vid Ladoga.

Fredrikshamn, ansenlig export af trävaror. 3 t. inv. I närheten ligger på en ö köpingen *Kotka*, med hamn och betydande sågrörelse. S. om Fredrikshamn ligger i midten af Finska viken ön *Hogland*, hvars invånare idka skeppslotsning. — *Wiborg*, befäst stad vid Wiborgska viken, har af alla Finlands städer den största exporten af trävaror. Plan- kor och bräder hitföras ända från Kuopio län, men handelsrörelsen är nästan helt och hållet passiv. 13,500 inv. 7 minuter ytterom staden ligger dess yttre hamn *Trångsund*. — *Willmanstrand*, vid Saimas södra strand. 1 t. inv. I närheten: *Lauritsala*, lastageplats vid Saimakanals norra ända. — *Keksholm*, vid Wuoksens norra mynningsarm, idkar handel på S:t Petersburg med bräder, videbark, smör,

fisk m. m. 1 t. inv. — *Sordavala*, vid Ladogas norra strand, handel på S:t Petersburg. 700 inv.

I **Kuopio län** ligga *Kuopio* och *Joensuu*.

Kuopio, vid Kallavesi, betydlig handelsrörelse. 5,500 inv. — *Joensuu*, vid Pielis-åns utlopp, liflig handel. 900 inv.

I **S:t Michels län** ligga *S:t Michel* vid Saima, *Nyslott* vid Haukivesi och *Heinola* vid Kymmene-elf, hvarje med 1 t. inv.

Kuopio, Joensuu, Nyslott, S:t Michel och Willmanstrand stå i förbindelse med hafvet genom Saimakanal.

I **Tavastehus län** ligga *Tavastehus* och *Tammerfors*. *Tavastehus* (3 t. inv.) är i ångbåtsförbindelse med *Tammerfors* (8 t. inv.), som ligger vid Näsijärvis södra ända och är landets förnämsta fabriksstad.

2. Sverge och Norge

omfatta Skandinaviska halfön. Denna omgifves af Norra Ishafvet i N., Atlantiska hafvet, Nordsjön, Skagerrak, Kattegat och Öresund i V., Östersjön i S. och SO., Ålandshaf och Bottniska viken i Ö. samt sammanhänger i NO. med Finland och Ryssland.

Hafvet skär nästan öfverallt in med djupa fjordar, och utanför kusterna ligga tusentals klippor och skär. De största **öarne** äro *Lofotenöarne* i Norra Ishafvet utanför Vestfjorden, *Öland* och *Gotland* i Östersjön.

Skandinaviska halfön indelas i en nordlig och en sydlig del; mellan dem är en bred sänkning, hvarest **sjöarne** *Wenern*, *Wettern* och *Mälaren* ligga.

Landet **N.** om de stora sjöarne är **bergland**. Från N. till S. sträcker sig en bergmassa, *Kölen*, hvilken

i N. bildar gränsen mellan Sverge och Norge. I Norge utbreder den sig mot SV. under namn af *Dovre-fjeld* och *Langfjeld*, och når till vestkusten, der den stupar brant i Atlantiska hafvet. I Sverge sluttar bergmassan småningom ned mot Bottniska viken och de stora sjöarne.

Landet S. om de stora sjöarne har några klippfulla trakter. Sydligaste delen, *Skåne*, är en slätt.

Halfön är rik på **floder** och sjöar. Floderna eller elfvarna äro föga segelbara, ty de bilda en mängd vattenfall eller forsar. I Sverge rinna gränsfloden *Torneelf*, *Dalelfven* och *Götaelf*. Götaelf afleder sjön Wenern och bildar *Trollhätte*-vattenfallen. Norges vigtigaste flod är *Glommen*.

Klimatet på halfön är i följd af dennas stora utsträckning mycket olika i N. och S. Men det är också olika i Norge och Sverge. Norges vestra kust, hvilken uppvärmes genom Golfströmmen, har nämligen ett mildt hafsklimat. Hafvet tillfryser derföre icke, icke ens vid Nordkap, och fuktigheten är mycket stor, emedan den varma hafsluften afkyles genom de kalla fjällen. I Bergen regnar det tre till fyra gånger så mycket som hos oss. — I Sverge, hvilket genom den stora fjällmassan skiljes från Atlantiska hafvet, är klimatet mera kontinentalt.

Växtligheten är också mycket olika. Skogarne bestå mest af fur och gran. På stora sträckor i N. och V. saknas skog helt och hållet. I södra delen trifvas eken och boken.

Halföns **invånare** äro *Svenskar* och *Norrmän*, hvilka äro beslägtade med Danskarne och Isländarne. Dessa folk kallas alla *Skandinaver* och deras språk likna hvarandra mycket. I halföns nordliga delar finnas *Lappar* och *Finnar*. — *Religionen* är den lutherska.

Konungarikena Sverge och Norge hafva en gemensam **konung**, dock sålunda, att Norge är oafhängigt af Sverge. I Sverge är konungens magt inskränkt genom *riksdagen*, hvilken består af tvänne kamrar; i Norge genom *stortinget*.

Sverge.

(8,000 qv. mil, $4\frac{1}{3}$ mill. inv.)

Sverge indelas i *Svealand*, *Götaland* och *Norrland*; men i anseende till förvaltningen i 25 län under landshöfdingar.

Af **näringarne** är åkerbruket den viktigaste och afkastningen öfverstiger behovet. De bördigaste delarne af landet äro Skåne och slätterna kring de stora sjöarne. — Näst åkerbruket är *bergsbruket* Sverges viktigaste näring. Jern förekommer nästan i alla delar af landet och tvärsöfver mellersta Sverge sträcker sig ett bälte, som är rikt på metaller, såsom koppar och framför allt jern. En följd häraf är, att metallvaruindustrin drifves starkt. — *Skogsbruket* är också en hufvudnäring och trävaror utskeppas isynnerhet från Norrland. — *Handeln* är liflig och befordras genom kanaler och jernvägar. Tvärsigenom landet går en kanalväg, som leder från Östersjön till Kattegat (*Götakanal* och *Trollhättekanalverk*). Jernvägar leda från Stockholm till Malmö, Göteborg, Kristiania och flere andra städer. Utrikeshandeln bedrifves till omkring hälften med främmande skepp. Sverges handelsflotta består af 3,900 fartyg, utgörande omkring 133 t. nyläster. Exporten utgöres af trävaror, jern, hafre m. m.; importen af kaffe, bomull, ylleväfnader, salt, stenkol,

rails m. m. De viktigaste handelsstäderna äro Göteborg, Stockholm och Malmö.

Sverges största **städer** äro Stockholm 150 t., Göteborg 60 t., Malmö 30 t. inv.

Norrlands städer idka skeppsbyggeri och handel med trävaror, tjära, jern och lin, hvilka varor till största delen gå till Stockholm. Största staden är *Sundsvall*, vid Bottenhafvet, hvars handel och sjöfart isynnerhet under de senaste åren utvecklats. 7 t. inv.

Öfriga kuststäder: *Haaparanta*, *Luleå*, *Piteå* och *Skellefteå* vid Bottenviken; *Umeå* vid Qvarken samt *Hernösand*, *Hudiksvall* och *Söderhamn* vid Bottenhafvet.

I **Svealand** ligga *Gefle* och *Stockholm*.

Gefle, vid Bottenhafvet, intar ett framstående rum bland Sverges städer såsom utskeppningsort och är såsom skeppsbyggande den första staden i riket. Export af jern, koppar från Falun och skogsprodukter. 17 t. inv. — *Stockholm*, vid Mälarens utflöde i Östersjön, rikets hufvudstad och konungens residens. På senare tider har dess handel varit mindre liflig. År 1874 utgjorde Stockholms handelsflotta 36 segelfartyg och 98 ångfartyg (9,008 nyläster). Exporten består isynnerhet af jern.

Mindre städer: *Öregrund*, vid Ålands haf, och *Nyköping*, vid Östersjön.

I **Götaland** ligga *Norrköping* och *Kalmar* vid Östersjön, *Malmö* vid Öresund och *Göteborg* nära Kattegat.

Norrköping, fabriksstad vid Motala ström, en mil från dess utlopp, idkar betydlig handel. Export af skogsprodukter, stångjern, kanoner m. m. 26 t. inv. — *Kalmar*, vid Kalmarsund, idkar betydlig trävaruutförsel. 9 t. inv. — *Malmö* är hufvudorten

för utförseln af Skånes alster (spanmål m. m.). Handeln och sjöfarten hafva på de senaste 20 åren tilltagit mycket och år 1873 anlände till Malmö in- emot 5 t. fartyg. — *Göteborg*, i närheten af Götaelfs utlopp, har under de senaste åren haft större handel än Stockholm. Årligen anlända omkring 6 t. fartyg. (190 t. nyläster). Export af jern, trävaror, spanmål m. m. Göteborg eger 240 fartyg (24 t. nyläster).

Mindre betydande handel idka: *Westervik*, *Oskarshamn*, krigshamnen *Karlskrona*, *Karlshamn*, *Sölvesborg*, *Cimbrishamn*, *Ystad*, *Trelleborg*, *Borgholm* på Öland och *Wisby* på Gotland, alla vid Östersjön; samt *Landskrona* och *Helsingborg* vid Öresund, *Marstrand* och *Strömstad* vid Kattegat. — De två förstnämnda städerna utföra trävaror. Karlshamn utför skeppsvirke och har likasom Karlskrona en förträfflig hamn. De skånska städernas hufvudexport är säd. Till Ystads hamn kunna fartyg af 15 fots djup inkomma. Wisby var under medeltiden Nordeuropas förnämsta handelsstad; utför kalk, trävaror och spanmål. På Gotlands östra kust ligger *Slite*, en af de yppersta hamnar i Östersjön. *Marstrand*, med fästningen *Karlsten*, ligger på en ö i Kattegat, 16 minuter NV. om Göteborg, och har en af de bästa hamnarne i Norden.

Uti Amerika eger Sverge den lilla vestindiska ön *Saint Barthélémy* (säng).

Norge

(5,700 qv. mil, 1,800,000 inv.)

indelas genom bergen i tre **hufvuddelar**, nämligen det *Söndenfjeldske*, det *Vestenfjeldske* och det *Nordenfjeldske*.

Af **näringarne** är *åkerbruket* af mindre vigt, emedan Norge är ett bergland, och årligen införas 2 mill. tunnor säd. — Deremot gifva *skogsbruk* i S. och *fiske* längs hela vestra kusten stora inkom-

ster. Årligen samlas omkring 25,000 människor vid Lofotenöarne för att fånga torsk och sill. — *Sjöfarten* är synnerligen betydande och Norrmännen höra till de första sjöfolk på jorden. Handelsflottan utgör omkring 7,200 fartyg (200 ångfartyg) af 3 lästers dräkt och derutöfver, tillsammans utgörande 575 t. läster. I förhållande till folkmängden är denna flotta den största af alla. De största handelsstäderna äro Kristiania och Bergen.

I anseende till förvaltningen är Norge indeladt i amter.

Städerna i S. utföra isynnerhet trävaror. Vestra kustens export är fisk.

I det **Söndenfeldske** ligga kuststäderna *Kristiania*, *Drammen* och *Kristiansand*.

Kristiania, vid ändan af Kristianiafjorden, hufvudstad. Handeln är med afseende å införseln den största i landet. 80 t. inv. Vid smalaste delen af Kristianiafjord ligger *Dröbak*, utskeppningsort för Kristianias varor, då inre delen af fjorden är isbelagd. — *Drammen* har bland alla Norges städer den största trävaruutförseln och idkar utrikes handel isynnerhet med Holland. 16 t. inv. — *Kristiansand* är vigtig såsom tillflyktsort för de fartyg, som lidit skador på Nordsjön. God hamn och betydlig handel med trävaror, fisk och hummer. 12 t. inv.

Öfriga kuststäder: *Fredrikshald*, *Fredriksstad*, *Moss*, krigshamnen *Horten*, *Tönsberg*, *Laurvik*, *Skjen*, *Kragerö*, *Arendal*, och *Mandal* idka alla liflig sjöfart och trävaruutförsel. — *Tönsberg* idkar betydlig skäl- och hvalfångst på Norra Ishafvet. *Arendal*, med 4 t. inv., har en handelsflotta, som utgör inemot 57 t. läster.

I det **Vestenfeldske** ligga *Stavanger* och *Bergen*.

Stavanger, vid Bukkenfjord, har af alla Norges städer den största sillexporten. 20 t. inv. — *Ber-*

gen, under en lång tid Norges viktigaste handelsstad, har ännu af alla rikets städer den största utförsel af varor, förnämligast af fisk, som utföres mest till Spanien o. a. katolska länder, der man under fastan äter fisk. 35 t. inv.

Mindre kuststäder: *Haugesund*, N. om Stavanger, och *Aalesund* (åle), ytterst i N.

I det **Nordenfjeldske** ligger *Trondhjem*. Betydlig handel; export af fisk, trävaror och koppar. 20 t. inv.

Mindre kuststäder: *Molde*, *Kristiansund*, *Bodö* vid Saltenfjord, *Tromsö*, *Hammerfest*, *Vardö* och vid Warangerfjord *Vadsö*. — *Hammerfest*, på en ö, jordens nordligaste stad (lat. N. 70° 40', long. O. 23° 46'), idkar hval- och skälfångst. 1,500 invånare.

3. Konungariket Danmark

(700 kvadratmil, 1,800,000 invånare.)

omfattar *Danska öarne*, nordliga delen af halfön *Jylland* och ön *Bornholm*. Dess gränser äro i N. Skagerrak, i Ö. Kattegat och Öresund, i S. Östersjön och Slesvig samt i V. Nordsjön.

Danmark är ett **lågland**. Jyllands östra kust och alla öar, med undantag af det bergiga Bornholm, äro fruktbara samt här och der beväxta med små skogar af bok och ek. Midt igenom halfön går en sandås med många hedar, nordligast slutande i udden *Skagen*. Vid den långgrunda och för fartyg nästan otillgängliga vestkusten ligger en smal rad af „Klitter“ eller düner, d. ä. sandmassor, uppkastade af hafvet. Tvärsigenom hela halfön går *Limfjorden*.

Klimatet är mildt, så att sunden sällan tillfrysar. De viktigaste **näringarne** äro *jordbruk* och *bo-*

skapsskötsel. Emedan landet är omgifvet af hafvet, äro *sjöfart* och *handel* vidsträckta, med stark export af spanmål och ladugårdsprodukter. Handelsflottan utgör inemot 3,000 fartyg eller öfver 200 t. läster. Jernvägar finnas rätt mycket.

Religionen är luthersk, konungens magt inskränkt genom *riksdagen*.

Städerna äro små, med undantag af hufvudstaden *Kjöbenhavn* (Köpenhamn), 200 t. inv. *Kjöbenhavn* ligger på Själland vid Öresund och är i följd af sitt läge en vigtig sjöhandelsstad, ty Öresund är likasom sunden vid Calais, Gibraltar och Konstantinopel en af verldshandelns portar, hviken årligen genomseglas af omkring 20 t. fartyg. Handelsflottan utgör omkring 400 fartyg l. 63 t. läster. Staden besöktes år 1873 af 6,500 fartyg (225 t. läster).

Vid smalaste delen af Öresund (6,665 alnar) ligger *Helsingör* med fästet *Kronborg*. Här skulle tillförene alla förbigående fartyg erlægga den såkallade „*Sundstullen*“, hvilken afgift upphört från år 1857. Handeln har sedan dess aftagit betydligt.

Öfriga sjöstäder på öarne: *Odense* och *Nyborg* på Fyen, *Nakskov* på Laaland, *Nyeköbing* på Falster och *Rönne* på Bornholm. Hamnens djup i Rönne 13 fot.

I **Jylland** ligga vid östra kusten *Horsens*, *Aarhus*, *Randers* och *Aalborg*, lifliga handelsstäder hvardera med 10—15 t. inv.

Aarhus har en liten hamn af 10 fots djup. — *Aalborg*, vid Limfjorden, idkar betydlig handel med spanmål och fisk. Hamnen är grund, hvarföre endast små fartyg kunna der inlöpa.

Fredericia, vid Lilla Bält; *Frederikshavn*, längst i N.

Danmarks **biländer** i Europa äro *Färöarne* och *Island*.

Färöarne äro höga och kala klippor med hufvudorten *Torshavn*. — *Island* (1,850 qv. mil, 70 t. inv.) har höga, snötäckta fjäll samt många vulkaner eller eldsprutande berg och heta källor. Hufvudort är *Reykjavig*, med obetydlig, men säker hamn.

Färöarne och södra Island uppvärmas af Golfströmmen och hafva derföre en mild vinter. Somnaren är kylig och fuktig. Fårskötsel, fiske och fågelfångst äro hufvudnäringar. Såsom bränsle beagnas på Island drifved.

Danmarks **besittningar** utom Europa äro de tre vestindiska öarne *Sainte Croix* (croa), *S:t Jean* (sjang) och *S:t Thomas* (tomà) samt *Grönland*.

Mellersta Europa

omfattar alla länder från Polen i Ö. till Atlantiska hafvet i V.; från Östersjön och Nordsjön i N. till Pyreneerna, Medelhafvet och Alperna i S. — De riken, hvilka ligga i Mellersta Europa, äro således: *Danmark*, *Tyskland*, *Österrike-Ungarn*, *Schweiz*, *Holland* eller *Nederländerna*, *Belgien* och *Frankrike*.

Mellersta Europas kuster äro låga; men ju längre man kommer in åt midten, ju mera höjer sig landet, tills man når Mellersta Europas berg. Dessa äro genom större och mindre slätter skilda från Alperna, hvilka äro Europas högsta berg. Man kan således i Mellersta Europa efter höjden urskilja *tre afdelningar*, nämligen låglandet, Mellersta Europas berg och Alperna.

1. *Mellersta Europas lågland* är flackt, och skogar, hedar och fruktbara landsträckor finnas om

hvarandra. Jyllands hedar fortsättas mot S. i Hannover; de Danska „Klitter“ fortsättas under namn af *düner* längs Nordsjön ända in i Holland och Belgien, dels på öar och dels på fasta landet. Dessa öar, kallade de *Friesiska*, hafva uppkommit genom ödeläggande stormfloder, hvilka hafva sköljt in öfver landet. Innanför dünerna finnes ett bräm af utomordentligt fruktbar jordmån, kalladt *marsk*. Marskländerna begagnas isynnerhet såsom betesmarker.

2. *Mellersta Europas berg* bilda en stor båge från Medelhafvet till inemot Svarta hafvet. De utgöra 3 afdelningar, nämligen *Högfrankrike* i V., *Mellersta Tysklands berg* i midten och *Karpaterna* i Ö.

3. *Alperna* bilda likaledes en båge, men den är vida kortare, i det den endast når från Medelhafvet i V. till Adriatiska hafvet i Ö. De äro högst i midten, och den högsta spetsen är *Montblanc* (mångblang), 14,800 parisiska fot (4,800 meter).

Genom det Mellersta Europas lågland rinner en mängd **floder**, hvilka alla, med undantag af Rhen, upprinna på Mellersta Europas berg. Rhen upprinner på Alperna i Schweiz. De flesta bland dessa floder äro segelbara, så att man på dem kan komma till midten af Centraleuropa.

Till **Östersjön** rinna *Memel*, *Weichsel* och *Oder*; till **Nordsjön** *Elbe*, *Weser*, *Ems*, *Rhen*, *Maas* och *Schelde*, hvilka tre sistnämnda förena sig vid utloppet. Till **Engelska kanalen** rinner *Seine*, till **Atlantiska hafvet** *Loire* (låår) och *Garonne*.

Vattnet från sydsidan af Mellersta Europas berg och från nordsidan af Alperna strömmar ned åt slätterna mellan dessa berg och bildar Rhen mot N., Rhône mot V. och Donau mot Ö. — Till **Medelhaf-**

vet rinner *Rhône*, till **Svarta hafvet** *Donau*, hvilken är Europas näst-största flod. Af största vikt för samfärdseln äro Rhen och Donau.

Klimatet i Mellersta Europa är olika. Kust-trakterna äro utsatta för mycken fuktighet och blåst. Längre inåt landet aftager fuktigheten, och i Ungarn regnar det endast hälften så mycket som hos oss. Med afseende på värmen äro förhållandena mindre olika, emedan Mellersta Europa höjer sig åt S. (Baiern är derföre ett ölland och icke ett vinland). På de höga Alperna äro många kvadratmil täckta af evig snö.

Växtligheten är temligen densamma. Skogarne bestå af barrträd och ädlare löfträd, såsom ek och bok, och äro temligen utbredda. Dock finnas äfven skogfattiga trakter, såsom det nordvestra Tyskland, Holland, Nord- och Vestfrankrike. Af sädesslagen blir hvetet mot S. af allt större vikt och rågbröd begagnas endast i Nordtyskland och Holland. Vinrankan är af stor vikt. I norra delen, der den icke trifves, ersättes den genom äplen och päron.

4. Kejsaredömet Tyskland

(10 t. qv. mil, 41 mill. inv.)

gränsar i N. till Nordsjön, Danmark och Östersjön, i Ö. till Ryssland och Österrike, i S. till Österrike och Schweiz, i V. till Frankrike, Belgien och Holland.

Tyskland omfattar 26 stater, af hvilka konungariket *Preussen* är störst. Bland de öfriga staterna märkas i Nordtyskland storhertigdömena *Mecklenburg*, de tre fria städerna *Lübeck*, *Hamburg* och *Bremen*, storhertigdömet *Oldenburg*, konungariket

Sachsen och de *sachsiska hertigdömena*; samt i Sydtyskland konungarikena *Baiern* och *Württemberg*, storhertigdömena *Baden* och *Hessen* och rikslandet *Elsass-Lothringen*.

Tyskarne äro i många afseenden ett framstående folk. Näringarne äro uppdrifna till hög fullkomlighet. Den tyska *industrin* är en af de första på jorden och täflar med den engelska och den franska. Vigtiga mineralier äro jern, stenkol, salt och zink. — *Handeln* befrämjas genom segelbara floder, kanaler och genom de i alla riktningar gående jernvägarne, men på goda hamnar är brist. Handelsflottan räknar öfver 5,000 fartyg eller 1,300,000 tons. År 1872 ankommo till Tysklands hamnar 80 t. fartyg, utgörande 13 mill. tons.

I afseende på **religionen** är Nordtyskland till största delen protestantiskt, Sydtyskland åter katolskt.

De tyska staterna äro förenade till ett förbund, kalladt **Tyska riket**. Konungen af Preussen är rikets kejsare; lagstiftningen utöfvas af *förbundsrådet* och *riksdagen*.

Konungariket Preussen

(6,400 qv. mil, 25 mill. invånare.)

omfattar största delen af Nordtyskland. I Ö. ligga **provinserna** *Egentliga Preussen* och *Pommern* vid Östersjön, *Posen*, *Schlesien*, *Brandenburg* och *Sachsen* i det inre af landet. I V. ligga *Slesvig* och *Holstein* på halfön Jylland, *Hannover* och *Westfalen* vid Nordsjön samt *Rhenprovinsen* och *Hessen-Nassau* i det inre af landet.

Preussens största **städer** äro Berlin med 1 mill. och Breslau med 200 t. inv.

Vid **Östersjön** ligga städerna *Memel*, *Königsberg* och *Danzig* i Egentliga Preussen, *Stettin* och *Stralsund* i Pommern, *Kiel* i Holstein och *Flensburg* i Slesvig.

Memel, vid mynningen af Kurische Haff, idkar betydlig handel, sjöfart och bernstensfiske. Utför trävaror från Ryssland, lin och säd. 19 t. inv. — *Königsberg*, vid Pregel, som utflyter i Frische Haff, betydlig handel. 112 t. inv. Större fartyg måste lossa och lasta i *Pillau*, god hamn vid mynningen af Frische Haff. Exporten består isynnerhet af spanmål. — *Danzig*, nära Weichsels mynning, är näst S:t Petersburg den betydligaste handelsstaden vid Östersjön. 90 t. inv. Hamnen *Neufahrwasser* ligger omkring 1 mil från staden. Exporten af hvete är näst Odessas den största i Europa, men trävaror (furu och ek från Polen) utför Danzig mindre än Memel. Årligen ankomma öfver 2,000 fartyg. — *Stettin*, vid Oders mynning, är en af Preussens viktigaste handelsstäder, hvars handel sedan år 1857 fördubblats. Export af hvete, korn, sprit, trävaror, zink m. m. 85 t. inv. Stadens handelsflotta utgör omkring 70 t. tons (såsom i Danzig). Djuptgående fartyg kunna icke uppkomma till staden, utan lossa och lasta i *Svinemünde*, som ligger vid Svine, en af Oders mynningsarmar. Dess fyrbåk säges vara den högsta af alla (204 fot = 64 meter). — *Stralsund*, vid Strelasundet, som skiljer ön Rügen från fastlandet; krigshamn med betydlig handel. Staden är öfverallt omgifven af träsk och vatten. Export af spanmål, timmer m. m. 27 t. inv. — *Kiel*, hufvudstation för tyska krigsflottan, med en af Öster-

sjöns bästa hamnar. Årligen ankomma omkring 4,000, till största delen mindre fartyg. Export af spannmål, smör m. m. 32 t. inv. — *Flensburg*, Slesvigs förnämsta handelsstad med en förträfflig hamn. Export såsom i Kiel. 21 t. inv.

Mindre sjöstäder: *Rügenwalde*, *Colberg*, *Ukermünde*, *Anclam*, *Wolgast*, *Greifswald* med hamnen *Wiek* och *Barth* i Pommern samt *Eckernförde* och *Apenrade* i Slesvig. — Nästan alla dessa städer ega ett större antal handelsfartyg. Den största handelsflottan, utgörande 55 t. tons, har staden *Barth*. 6 t. inv. — Till Pommern höra öarne *Rügen* med udden *Arkona*, *Usedom* och *Wollin*.

I det **inre landet** ligga mot Ö. *Berlin* i Brandenburg, *Magdeburg*, *Wittenberg* och *Eisleben* i Sachsen samt *Breslau* i Schlesien.

Berlin, vid Spreefloden, är Preussens hufvudstad och en af Europas praktfullaste städer. — *Magdeburg*, stark fästning vid Elbe, säte för handeln mellan Hamburg och inre Tyskland. 100 t. inv. — *Wittenberg*, vid Elbe, och *Eisleben* äro kända ur Luthers historie. — *Breslau*, vid Oder, har Tysklands största ull-marknad.

I närheten af **Nordsjön** ligga *Altona* i Holstein och *Emden* i Hannover.

Altona, vid Elbe, tätt invid Hamburgs förstad *S:t Paul*. Dess handel står i nära förbindelse med Hamburgs. 74 t. inv. — *Emden*, vid Ems utflöde i hafsviken Dollart. Stark utförsel af smör, ost och hafre; import af timmer m. m. 13 t. inv.

Mindre städer: *Tönning* i Slesvig, *Glückstad* vid Elbe i Holstein, *Geestemünde* vid Weser, *Leer* och *Papenburg* nära Ems i Hannover. De hafva en mängd egna mindre fartyg. — *Tönning* ligger vid Eider floden, hvilken genom Eiderkanalen är förenad med Östersjön. Denna väg begagnas likväl endast af mindre fartyg.

I det **inre landet** ligga mot V. *Köln* och *Elber-*

feld-Barmen i Rhenprovinsen, *Hannover* i Hannover och *Frankfurt am Main* i Hessen-Nassau.

Köln ligger vid Rhenfloden, hvilken här blir segelbar för större fartyg; har en betydande industri och är den förnämsta handelsstaden vid Rhen. Domkyrkan är den största och praktfullaste i Tyskland. 130 t. inv. — *Elberfeld-Barmen* är Tysklands förnämsta manufakturstad. 145 t. inv. — *Hannover* är en fabriksstad och har 150 t. inv. — *Frankfurt*, vid Rhens biflod Main, har ansenlig handel och bankirrörelse. 90 t. inv.

I storhertigdömet **Mecklenburg-Schwerin** ligga vid Östersjön *Rostock* och *Wismar* samt inne i landet hufvudstaden *Schwerin*.

Rostock, med hamnen *Warnemünde*, har af alla städer vid Östersjön den största handelsflottan, utgörande 128 t. tons. Stark export af säd, mest råg. 37 t. inv. — *Wismar*, förträfflig hamn, starkt fiske och god handel. 13 t. inv.

Af de 3 **fria städerna** ligger *Lübeck* vid floden Trave, som utfaller i Östersjön. Har betydlig handel, särdeles på Ryssland, Finland, Sverge och Danmark, och besökes årligen af mer än 2,000 fartyg. 40 t. inv. Stadens yttre hamn är *Travemünde*, dock kunna nu äfven stora fartyg inkomma till Lübeck.

Hamburg, vid Elbe, största handelsstaden i Tyskland och måhända på hela den europeiska kontinenten; tillika stor fabriksstad. Inom ett år hafva omkring 6,000 fartyg (900 t. läster) ankommit och stadens handelsflotta utgör 200 t. tons. Import af manufaktur- och kolonialvaror m. m. Största delen af dessa varor exporteras åter, dels till andra länder, dels till det inre Tyskland. Från det sistnäm-

da importeras virke, säd m. m. Med afseende på varornas värde är importen störst från Britiska riket, Tyskland och Nordamerika. 240 t. inv. Stadens yttre hamn är *Cuxhaven*. Till Hamburg kunna 14 fots djuptgående fartyg inkomma; vid flodtiden också mera djuptgående.

Bremen, på ömse sidor om Weser, näst Hamburg Tysklands förnämsta handelsstad med många (200 tobaks-)fabriker. Idkar isynnerhet handel på Amerika och är derföre en hufvudplats för utvandringen till Amerika (Hamburg är den andra). Stadens läge för sjöfart är i allmänhet icke gynsamt, ty endast 7 fots djuptgående fartyg kunna inkomma till densamma; hvarföre hamnarne *Vegesack* och *Bremerhafen* blifvit anlagda. De större skeppen stanna alltid i den sistnämnda. Import af tobak, tran, säd, bomull m. m.; export af cigarrer m. m. Stadens handelsflotta utgör 230 t. tons. År 1872 ankommo öfver 3,600 fartyg (568 t. läster). 83 t. inv.

I storhertigdömet Oldenburg ligga *Oldenburg* vid Hunte, *Elsfleth* och *Brake* vid Weser; de idka alla sjöfart. Import af stenkol m. m.

I konungariket Sachsen ligga *Dresden* och *Leipzig*.

Dresden, vid Elbe, är hufvudstaden och har en dyrbar samling af målningar. 180 t. inv. — *Leipzig* är medelpunkt för tyska bokhandeln och en af Tysklands viktigaste handelsstäder med 3 stora „messor“ (marknader). 100 t. inv.

I *Baiern* ligga hufvudstaden *München* (170 t. inv.) och fabriksstaden *Nürnberg* (80 t. inv.).

I *Württemberg* är *Stuttgart* (90 t. inv.) hufvudstaden.

I *Hessen* ligger den starka fästningen *Mainz*,

vid Mains utflöde i Rhen. Drifver stark handel med viner. 50 t. inv.

I **Elsass** ligger *Strassburg* nära Rhen. Stark fästning och fabriksstad. 80 t. inv.

5. Österrike-Ungarn

(11,000 qv. mil, 37 mill. inv.)

gränsar i N. till Sachsen, Preussen och Ryssland, i Ö. till Ryssland och Turkiet, i S. till Turkiet, Adriatiska hafvet och Italien, i V. till Schweiz och Baiern. — Det är till största delen **bergland**. Melan Alpena och Karpaterna ligger den stora *Ungerska slätten*.

Landets **hufvudflod** är *Donau*, vigtig för den inre förbindelsen.

Monarkin indelas i två hufvuddelar.

1. **Kejsaredömet Österrike**, som omfattar de nordliga och de vestliga länderna: *Böhmen, Mähren, Galizien, Österrike, Salzburg, Tyrolen, Steiermark, Illyrien* och *Dalmatien*.

2. **Konungariket Ungarn**, hvartill höra *Ungarn, Siebenbürgen, Kroatien* och *Slavonien*.

Invånarne äro af många olika stammar. I V. bo *Tyskar*, i N. och S. *Slaver*, i Ö. *Rumäner*, i midten *Ungrare*.

De vigtigaste **näringsarne** äro *jordbruk* och *boskapsskötsel*. Af synnerlig vikt är vinodlingen i Ungarn, hvars vinskörd är den ymnigaste i Europa näst efter Frankrikes. I allmänhet är Ungarn mycket rikt på naturalster. — *Bergsbruket* är af stor vikt. Nästan alla slags metaller finnas, jemte stenkol och salt. — *Industrin* är likasom *handeln* endast i de tyska delarne högt uppdrifven, isynnerhet i Böhmen.

Handelsflottan räknar omkring 3,500 större och mindre fartyg l. 350 t. tons (500 större = 230 t. tons).

Den allmännaste **religionen** är den katolska. Monarkins hufvuddelar hafva hvardera sin särskilda författning. Inom beggedera är monarkens magt inskränkt.

De största **städerna** i kejsaredömet Österrike äro *Wien, Prag, Lemberg, Graz* och *Triest*.

Wien, vid Donau, är kejsaredömets hufvudstad och medelpunkt för monarkins handel och industri. 940 t. inv. — *Prag* är Böhmens hufvudstad. 220 t. inv. — *Lemberg* är Galiziens största handelsstad (ull, lin, m. m.). 90 t. inv. — *Graz*, i Steiermark, har jern- och stålfabriker. 80 t. inv. — *Triest*, vid Triestviken, är Österrikes viktigaste sjöhandelsstad och drifver betydlig handel på Levanten, d. ä. länderna Ö. om Medelhafvet. Denna handel sysselsätter, bland andra fartyg, omkring 70 större ångbåtar. Triest har inom ett år besökts af inemot 9 t. fartyg (1 mill. tons). Import af bomull, olja, kaffe m. m.; export af spanmål, manufakturvaror m. m. 80 t. inv.

S. om Triest på halfön Istrien ligga städerna *Pirano* och *Rovigno*. Begge idka sardell- och thonfiske, skeppsbyggeri och icke obetydlig handel med vin, olja, salt och fisk. — *Pola*, på samma halfö, är krigshamn. — I Fiume-viken ligga de *Quarneriska öarne*, af hvilka *Lussin piccolo* har en förträfflig hamn; drifver liflig handel och starkt skeppsrederi.

I Dalmatien ligga städerna *Zara, Spàlato* och *Ragusa*, hvarje med 10 t. inv., och *Cattaro*, 2 t. inv. De idka liflig handel med vin, olja, maraschino (likör) och sydfrukter; importen utgöres af säd, manufakturvaror m. m. *Cattaro* ligger vid hafsviken *Bocche di Cattaro* och är hamn för furstendömet Montenegro. — Dalmatiens fastland och öar hafva öfver 100 goda hamnar, utmärkta sjömän och en handelsflotta, som består af omkring 600 små fartyg (35,000 tons). Af öarne är *Brazza* den största; *Lesina*, mycket besökt, utför lagerblad.

I konungariket Ungarn ligga städerna *Buda-Pest* vid Donau samt *Fiume* vid hafvet.

Buda eller *Ofen* och *Pest* ligga midtemot hvarandra och bilda tillsammans Ungarns hufvudstad samt näst Wien den viktigaste handelsstaden vid Donau. 270 t. inv. — *Fiume*, frihamn vid Fiume-viken, utför Ungarns produkter (säd, tobak, vin, salt, virke m. m.), men besökes sällan af främmande fartyg, emedan seglatsen i viken är farlig. Årligen anlända öfver 2 t. fartyg (öfver 100 t. tons). 13 t. inv.

6. Schweiz

(750 qv. mil, $2\frac{1}{2}$ mill. inv.)

ligger mellan Tyskland i N., Österrike i Ö., Italien i S. och Frankrike i V. Det är till största delen uppfyllt af berg (Alperna) och är Europas högsta bergland. — **Floderna**, af hvilka de viktigaste äro *Rhen* och *Rhône*, äro icke segelbara.

Klimatet är mycket olika efter orternas olika höjd. I de djupare dällderna växer till och med vinrankan. I en höjd af 5 t. fot (1,600 m.) upphör löfskogen, högre upp barrskogen och det ymniga gräset, hvarefter marken är sparsamt betäckt med mossor och lafvar. Omsider vidtager, vid 8 t. fots (2,600 m.) höjd, den eviga snön. Från bergen nedstörta stundom ofantliga snö- och ismassor („laviner“), hvilka förorsaka stor förödelse.

Invånarne äro af olika härkomst, nämligen *Tyskar*, *Fransmän* och *Italienare*.

Af **näringarne** är *boskapsskötseln* den viktigaste. Herdarne drifva sin boskap till sommaren till sina högt belägna fåbodar, der de bereda ypperlig ost och smör. — *Industrin* (ur, bomulls- och siden-

varor) och *handeln* äro mycket betydande. Invånarne göra mycket till befrämjande af förbindelsen med andra länder medelst jernvägar m. m. och för närvarande är en jernvägstunnel genom S:t Gotthardberget under arbete.

Religionen är dels reformert, dels katolsk. — Schweiz är en **förbundsstat** och består af 25 republiker, hvilka kallas *kantoner*. Öfver dem alla står *förbundsförsamlingen* i Bern med en *president* i spetsen.

Städerna äro icke stora. *Bern* har 36 t. inv.

7. Konungariket Holland eller Nederländerna

(670 qv. mil, $3\frac{3}{4}$ mill. inv.)

gränsar i N. och V. till Nordsjön, i Ö. till Preussen, i S. till Belgien. Det är ett **lågland**, till en stor del marsk och flerstädes lägre än hafvet, mot hvilket det skyddas af dammar och düner. Intet land är så genomskuret af **floder** och **kanaler**. *Rhen*, *Maas* och *Schelde* bilda här vid sitt utlopp en mängd öar. — Luften är fuktig och dimmig.

Af **näringarne** är *boskapsskötseln* högt uppdrifven och utförseln af smör och ost är betydlig. — *Åkerbruket* är emellertid också viktigt, trädgårdsodlingen storartad. Landet är fattigt på skog. — *Bergsbruk* bedrifves icke, ty nyttiga mineralier saknas, med undantag af lera, hvaraf tillverkas „klinker“ (tegel) och torf. — Af *industrins* grenar blomstra isynnerhet de, hvilka stå i sammanhang med sjöhandeln, såsom skeppsbyggeri (på 600—700 varf), fabrikation af genever (sje), tobak och tågverk. De holländska ostindiefararne höra till Europas bästa fartyg med afseende på varaktighet och snabbhet. — Långt viktigare än industrin är *handeln*, hvilken

en tid öfverträffade alla andra nationers. Handelsflottan utgör omkring 2,000 fartyg l. 600 t. tons. Vigtigast är handeln med kolonierna, hvilka lemna kaffe, socker, ris, indigo, tenn och kryddor. Från andra länder importeras skeppsvirke, säd, fabriksvaror m. m. — *Sillfiske* idkas vid Englands och Skotlands kuster.

Religionen är den reformerta. Konungens magt är inskränkt genom en lagstiftande församling, kallad *generalstaterna*.

Städerna i Holland äro många och nästan alla i förbindelse med hafvet. De största äro *Amsterdam* 280 t., *Rotterdam* 114 t. och *Haag* 80 t. inv.

Amsterdam, rikets hufvudstad, ligger vid viken Ij (ej), är bygdt på pålar och genomskuret af kanaler, planterade med träd. Har många fabriker, 36 skeppsvarf och är en af Europas största handelsstäder. Seglationen på Zuyderzee är för större fartyg underkastad svårigheter i anseende till de många grunden. Derföre gå fartygen genom den *Nordholländska* kanalen, hvilken leder från Ij till *Nieuwe Diep* och är 6 meter djup. En annan kanal kommer att leda från Ij åt V. till Nordsjön. *Amsterdam* besökes årligen af omkring 2 t. fartyg (500 t. tons) och eger en handelsflotta af 450 fartyg l. 200 t. tons. Import af kaffe och andra kolonialvaror, spanmål m. m. — I närheten ligger *Zaandam* (san), på hvars skeppsvarf Peter den Store arbetade såsom timmerman, för att lära sig skeppsbyggeri. — *Rotterdam*, vid Maas, är rikets andra fabriks- och handelsstad. Export och import såsom i *Amsterdam*. Handeln har mycket tilltagit på senare tider och år 1873 ankommo till staden inemot 4 t. fartyg. Till

densamma kunna de största ostindiefarare inkomma.
— *Haag* eller *'sGravenhage* är konungens residens.

Mindre sjöhandelsstäder äro i N. *Delfzijl* (sil) vid Dollart, *Groningen* och *Harlingen*, samt vid Zuyderzee *Kampen*, *Edam*, *Enkhuizen* och *Helder*. — *Edam* idkar handel med ost. — *Helder*, en uppblomstrande handelsstad, ligger vid inloppet till Zuyderzee, det enda stället i Holland, der hafvet är djupt tätt invid kusten. Det kallas *Mars Diep*, är station för en del af krigsflottan och skiljer ön *Texel* från fastlandet.

Vid Maas ligga *Schiedam*, *Vlaardingen* och *Dordrecht*; vid eller nära Schelde *Zierikzee*, *Middelburg* och *Vlissingen*. — *Schiedam* (sgi) är hufvudproduktionsorten för holländsk genever. — *Vlaardingen* idkar sill- och torskfiske. — *Dordrecht* eller *Dort* idkar handel med virke och andra varor, som inkomma från Tyskland. — *Zierikzee* handlar med salt och ostron. — *Middelburg* och *Vlissingen* ligga på ön *Walcheren*. Den sistnämnda är krigshamn och har en ny, storartad handelshamn, till hvilken en jernväg från fastlandet leder.

Holland har högst betydliga **besittningar utom Europa** (28 t. qv. mil, 24 mill. inv.): hufvudmassan af *Sundaöarne* och *Molukkerna*, en del af *Guyana* i Sydamerika och några af de *Små Antillerna*.

8. Konungariket Belgien

(535 qv. mil, 5 mill. invånare)

gränsar i N. till Nederländerna, i Ö. till Preussen, i S. till Frankrike, i NV. till Nordsjön. Det är till större delen ett *lågland*, likasom Holland, och genomflytes af *Maas* och *Schelde*. Endast i SO. finnas *berg*, hvilka äro af stor vikt för landets industri, ty de innehålla rika jern- och stenkolsgrufvor.

Befolkningen på slättlandet talar *flamländska*. I den bergiga landsdelen talas *vallonska*, en fransk munart. Det vanliga skriftspråket är *franskan*.

Landets flesta **näringar** äro högt uppdrifna. I *åkerbruk* och *trädgårdsodling* har Belgien drif-

vit det lika långt som Holland, *industrin* (jernvaror, väfnader) täflar med den engelska och jernvägsnätet är tätare än i sjelfva England. Också *handeln* är betydlig, men sjöhandeln är passiv, ty handelsflottan räknar endast 60 fartyg l. 32 t. tons.

Nästan alla Belgier äro **katoliker**. Regeringsformen är konstitutionel.

Städer finnas i Belgien många och af stor betydighet. Sjöstäder har Belgien endast få, nämligen *Antwerpen*, *Ostende* och *Nieuwpoort*, men städerna *Brügge*, *Gent*, *Brüssel* och *Lüttich* m. fl. stå medelst floder och kanaler i förbindelse med hafvet.

Antwerpen, på franska *Anvers* (angvers), vid Schelde, viktigaste sjöhandelsstaden, har 6 hamnar. År 1873 ankommo omkring 4,800 fartyg (2,400,000 tons), bland hvilka 2,600 ångfartyg. Import af kolonialvaror, säd, trävaror, salt och råämnen för fabrikerne m. m.; export af fabriksvaror, jern, zink. Antwerpen är landets hufvudfästning och har 145 t. inv. — *Ostende*, vid Nordsjön, idkar isynnerhet transitohandel mellan England och Tyskland. Import af ull, salt m. m.; export af victualier. Dagligen gå ångfartyg till London (16—18 timmar) o. a. orter. 17 t. inv. — *Nieuwpoort* idkar isynnerhet fiske. 3 t. inv.

Brügge står medelst djupa kanaler i förbindelse med Ostende och *Sluys* l. *Ecluse* vid Schelde. 50 t. inv. — *Gent*, vid Schelde, är sätet för Belgiens bomullsväfverier och utför i mängd blomsterväxter. Från stadens hamn, som är 18 fot djup, leder en kanal till yttre hamnen *Terneuzen* l. *Terneuse* (nös) vid Schelde. 120 t. inv. — *Brüssel*, Belgiens hufvudstad, är en af Europas vackraste städer. Här tillverkas de finaste spetsar. 300 t. inv. — *Lüttich*

1. *Liège* (sj), vid Maas, tillverkar vapen i ofantlig mängd. 100 t. inv.

9. Frankrike

(9,500 t. qv. mil, 36 mill. inv.)

gränsar i N. till Engelska kanalen, Nordsjön och Belgien, i Ö. till Tyskland, Schweiz och Italien, i S. till Medelhafvet och Spanien, i V. till Atlantiska hafvet.

Norra och vestra delen äro **lågland**, östra och sydöstra delen **bergland**. **Floder:** *Maas, Schelde, — Seine, Loire* och *Garonne* — samt *Rhône*; de äro alla segelbara.

Frankrike står i lätt förbindelse med andra länder genom särskilda haf och segelbara floder; har både högland och lågland, ett i det hela gynnsamt klimat och en jordmån, som egnar sig för flere slags odling, samt bebos nästan blott af ett enda folk.

Af **näringarne** är *åkerbruket* icke så högt upptrifvet, att landet kan brödföda sig sjelf. Deremot är Frankrike det vinrikaste land på jorden och framalstrar näst efter Italien det mesta silket i Europa. — *Bergsbruket* lemnar isynnerhet jern och stenkol, men icke i tillräcklig mängd. — *Industrin* öfverträffas endast af Englands. De viktigaste industrivarorna äro modevarorna från Paris och sidenvarorna från Lyon. — *Handeln* är så blomstrande, att Frankrike är jordens andra handelsstat. Den befordras genom segelbara floder, kanaler och en mängd jernvägar. En jernvägstunnel leder genom Alperna (Mont Cénis) till Italien. Importen består af råämnen för fabrikerna, kolonialvaror, säd, metaller, stenkol m. m.; exporten af manufakturvaror, vi-

ner, frukter, silke m. m. Handelsflottan utgör 13,000 fartyg (450 ångbåtar) l. 1 mill. tons. Dessutom finnas öfver 9 t. fiskarefartyg (72 t. tons). Frankrikes hamnar besökas årligen af 120 t. fartyg (10¹/₂ mill. tons).

Nästan alla Fransmän äro **katoliker**. Frankrike är en **republik**, som styres af en *president*, en *senat* och en *deputerade-kammare*.

Af **städerna** är den största hufvudstaden *Paris* med 1,800,000 inv. Paris ligger på båda sidor om Seine, är Frankrikes förnämsta fabriksstad och har stor handel, isynnerhet med alla slags lyxartiklar.

Vid **Nordsjön** ligger *Dunkerque* (döngkerk), vid **Engelska kanalen** *Calais*, *Boulogne* (bulonj), *Le Havre* (löavr), *Honfleur* (ongflör), *Caen* (kang), *Cherbourg* (skärbur) och *S:t Malo*.

Dunkerque eller *Dünkirchen* idkar, jemte god handel, fisk- och ostronfångst. 30 t. inv. — *Calais* och *Boulogne* äro öfverfartsorter till England (från Calais till Dover på 1²/₃ timme). Boulogne idkar handel med trävaror, hampa och vin samt Newfoundlandsfiske. 40 t. inv. — *Le Havre* eller *Havre de Grace*, vid Seines utlopp, är en af Frankrikes förnämsta handelshamnar och kan anses som den egentliga hamnen till Paris. Importen utgöres isynnerhet af bomull. 75 t. inv. — *Honfleur*, S. om Seines utlopp, idkar fiske och har en anseelig handelsflotta. 10 t. inv. — *Caen* idkar betydlig handel och sjöfart. 40 t. inv. — *Cherbourg*, storartad krigshamn, betydlig handel. 40 t. inv. — *S:t Malo* har en stor handelsflotta och idkar betydlig torskfångst. 10 t. invånare.

Mindre sjöstäder: *Tréport*, *Dieppe*, *Fécamp*, *Trouville*, *Granville*, *S:t Servan*, *S:t Brieu*, *Tréguier* och *Roscoff*. — Idka, jemte liflig handel, torskfiske och ostronfångst.

Vid **Atlantiska hafvet** ligga *Brest*, *Lorient* (riang), *Nantes* (nangt), *La Rochelle* (sjell), *Rochefort*, *Bordeaux* (bårdå) och *Bayonne*.

Brest, krigshamn, med en af Europas bästa hamnar och en redd som kan inrymma tusentals fartyg. 70 t. inv. — *Telegraf* till Amerika. — *Lorient*, krigshamn, skeppsbyggeri och handel med sardeller, salt m. m. 35 t. inv. — *Nantes*, vid Loire, stor fabriks- och handelsstad med betydlig sjöfart. 100 t. inv. Dess hamnar för större fartyg äro *Paimboeuf* och *S:t Nazaire*. — *La Rochelle*, stark handel med cognac och kolonialvaror. 17 t. inv. — *Rochefort*, krigshamn, betydlig handel. 30 t. inv. — *Bordeaux*, vid Garonne l. Gironde, stor sjöfart och handel med alla jordens handlande länder, god och rymlig hamn. Export af viner, frukter m. m. 200 t. inv. — *Bayonne*, god hamn, utför timmer, kork m. m. 25 t. invånare.

Mindre sjöstäder. *Douarnenez*, *Port Louis* (lui), *Vannes*, *Les Sables d'Olonne*, *Marennnes*, *Blaye* vid Gironde, *la Teste de Buch* och *S:t Jean de Luz* på fastlandet samt *le Palais* på ön *Belle-Isle*, *S:t Martin* på ön *Ré* och *Oléron* på ön *Oléron* idka handel, sardell- och ostronfiske.

Vid **Medelhafvet** ligga *Cette*, *Marseille*, *Toulon* och *Nizza*.

Cette utför vin och salt. Import af trä- och kolonialvaror, fisk m. m. 20 t. inv. — *Marseille*, Frankrikes förnämsta sjöhandelsstad, har 6 hamnar och drifver affärer förnämligast på Levanten. Utför sydfrukter, olja, tvål m. m. Import af bomull, silke, talg, trävaror, spannmål och kolonialvaror. 300 t. inv. — *Toulon*, krigshamn med icke obetydlig handel och sjöfart. 85 t. inv. — *Nizza* utför olja och sydfrukter. 50 t. inv.

Mindre sjöstäder. *Port Vendres, Collioure, la Nouvelle, Agde, la Ciotat, Hyères, St Tropez, la Seyne, Cannes, Antibes, Villafranca* och *Mentone* idka handel med vin, olja, sydfrukter, salt.

Näst Paris är *Lyon*, vid Rhône, rikets förnämsta fabriksstad. Har Europas största och bästa sidenfabriker. 300 t. inv.

Till Frankrike hör ön **Corsica**. Dess hufvudort är *Ajaccio*, som idkar handel med vin och timmer. 15 t. inv.

Öfriga sjöstäder: *Bastia, Bonifacio* och *Porto Vecchio*. Den sistnämnda idkar handel med salt.

Besittningar utom Europa (20 t. qv. mil, 5 mill. inv.) I Afrika *Algeriet*, en del af *Senegambien* och ön *Réunion* m. m. I Asien städerna *Pondichéri* och *Saigon* m. m. i Indien. I Amerika några af de *Små Antillerna* och en del af *Guyana* m. m. I Australien *Nya Caledonien, Marquesasöarne* m. m.

Britiska öarne.

(5,700 qv. mil, 32 mill. inv.)

Storbritannien och Ireland äro den viktigaste delen af det Britiska riket, hvilket har en storlek af 240 t. qv. mil och en folkmängd af 230 mill. Storbritannien är indeladt i England, Wales (uäls) och Skotland.

De Britiska öarne hafva en förträfflig belägenhet, i det från dem tillträdet är lätt icke allenast till en stor del af Europa, utan äfven till Atlantiska hafvet, som är jordens viktigaste handelsväg. De hafva också en särdeles fördelaktig kustbildning och äro mycket rika på hamnar.

England är lågland, Wales är ett bergland; Skotland utgöres af två delar, nämligen låglandet i S. och Högländerna i N. Storbritannien höjer sig

alltså mot V. och mot N. Ireland är i allmänhet lågt, med spridda berg vid kusten. — Bergen i Storbritannien äro icke mycket höga, men de äro rika på nyttiga mineralier, såsom jern, tenn, koppar och salt. Dessa mineralier öfverträffas dock i värde af *stenkolen*. I England finnas så stora stenkolslager, att man årligen vinner stenkol för 600 mill. mark eller mycket mera än annorstädes. En del sändes till andra länder, men det mesta förbrukas i sjelfva landet. — Låglandet utmärker sig genom en synnerlig fruktbarhet.

Floderna äro af särdeles vikt, ehuru de icke äro långa; ty de hafva ett jemnt lopp och äro så djupa, att stora skepp kunna segla långt uppför dem. I Storbritannien utflyta åt Ö. *Thames* (täms), *Humber* och *Forth*; åt V. *Severn*, *Mersey* och *Clyde* (kleid). Irelands största flod är *Shannon*.

De Britiska öarne hafva vida mera ett **hafsklimat** än något annat land i Europa. Sommaren är icke synnerligen varm, men vintern är deremot så mild, att frosten endast varar några dagar, så att *Thames* sällan tillfryser. Regn och stark dimma äro allmänna, och på många ställen regnar det 5 gånger så mycket som hos oss.

Växterna äro desamma som i Mellersta Europa, men den fuktiga väderleken gör, att gräsväxten är mycket frodig. Skogar finnas nästan alls icke.

På de Britiska öarne bo flere folkstammar. *Engelsmännen* bo i hela England, skotska låglandet och en del af Ireland. I Wales, Högskotland och den öfriga delen af Ireland bo *Celter*.

Alla **näringar** äro uppdrifna till en hög grad af fullkomlighet. Detta oaktadt införes mycket säd och ladugårdsalster, emedan landet är tätt befolkadt.

Hufvudsäden är hvete. Af husdjur finnas ypperliga racer. Fisket bedrifves icke allenast vid kusterna, utan också vid New-Foundland, der Engelsmännen i förening med Fransmän och Nordamerikanare bedrifva det största torskfiske på jorden. — *Bergsbruket, industrin och handeln* öfverträffa hvarje annat lands. Genom den stora rikedom på stenkol drifves en utomordentlig mängd fabriker. I stenkolstrakterna, isynnerhet i det mellersta och nordliga England, ligger den ena fabriksstaden invid den andra, och landet omkring dessa är fullströdt med fabriker. Såsom de viktigaste fabriksvaror kunna nämnas bomullsvaror och metallvaror.

Det har aldrig funnits en stat, hvars *handel* har kunnat jämföras med Englands. En ofantlig handelsflotta hemtar varor till England, antingen för att användas derstädes eller för att utföras i förädladt skick. På tre dagar omsätta de Britiska öarne mera varor med utlandet, än Finland på ett helt år. År 1873 ankommo till de britiska hamnarna omkring 318 t. fartyg (52 mill. tons), bland hvilka omkring 254 t. kustfarare (30 mill. tons). Samma år utgjorde handelsflottan omkring 25,500 fartyg (inmot 4 t. ångare) l. omkring 5,800,000 tons. Handeln befordras derjemte genom ett nät af kanaler och jernvägar. De viktigaste handelsstäderna äro London, Liverpool, Bristol och Glasgow.

Allmännaste **religionen** är i Storbritannien den *protestantiska*, i Ireland den *katolska*. De Britiska öarne bilda ett **konungarike**. Konungens eller drottningens magt är inskränkt genom *parlamentet*, hvilket består af ett *öfverhus* och ett *underhus*.

Städerna utmärka sig genom sin storlek.

De största äro: London, jordens största stad

med 4 mill. inv., Liverpool, Manchester och Glasgow hvardera med $\frac{1}{2}$ mill. inv.

London, rikets hufvudstad samt jordens största fabriks- och handelsstad, ligger på båda stränderna af Thames. Skeppen ligga dels i Thames och dels i ofantliga dockor eller grädda hamnar. Stadens handel omfattar alla länders alster. År 1873 ankommo omkring 40 t. fartyg (l. inemot 8 mill. tons), bland hvilka inemot 29 t. kustfarare (3,340,000 tons). Samma år utgjorde Londons handelsflotta 2839 fartyg (l. 1,142,057 tons), 859 ångfartyg inberäknade. Omkring $3\frac{3}{4}$ minuter OSO. ifrån Londonbrygga ligger *Greenwich* med ett observatorium, från hvars meridian de flesta sjöfarande nationer räkna sin longitud (lat. N. $51^{\circ} 28' 6''$). Här finnes äfven ett storartadt hospital för 2,700 sjömän. 100 t. inv. — Nedanom London ligga vid Thames *Woolwich* med stora sjöarsenaler, *Gravesend* med en vigtig hamn, *Chatham*, en af engelska krigsflottans hufvudstationer med ett storartadt skeppsvarf och många fästen samt *Sheerness* på ön Sheppey, likaledes med varf och fästen.

Vid **Engelska kanalen** ligga *Dover*, *Brighton*, *Portsmouth*, *Southampton*, *Exeter*, *Plymouth* och *Falmouth*.

Dover, öfverfartsort till Frankrike, obetydlig handel. 30 t. inv. För öfverfarten till Frankrike är för närvarande linien *Sandgate-Boulogne* af större vikt. — *Brighton*, praktfullt byggd, obetydlig handel, fiske. 90 t. inv. — *Portsmouth*, storartad krigshamn vid kanalen med jordens skönaste redd *Spithead*, som kan inrymma 1,000 lineskepp. Stark import af säd och victualier. 100 t. inv. På ön Wight ligger *Cowes*, engelska jaktklubbens säte. — *Sout-*

hampton, hufvudort för handeln med Frankrike och Spanien samt hufvudstation för ångbåtsfarten till andra länder. Stark import af victualier. 50 t. inv. — *Exeters* hamn är *Exmouth*. 35 t. inv. — *Plymouth*, krigshamn med anseelig import af timmer från Nordamerika och af kolonialvaror, har tillsammans med *Devonport* 130 t. inv. Utanför finnes den namnkunniga fyrbåken *Eddystone*. — *Falmouth*, förträfflig, mycket besökt hamn. 5 t. inv. Utanför *Kap Landsend* ligga *Scilly-öarne* eller *Sorlingerna*.

Mindre sjöstäder: *Folkestone*, *Lewes* med *Newhaven*, *Shoreham*, *Gosport*, *Poole*, *Weymouth*, *Portland-Island*, *Bridport*, *Exmouth*, *Dartmouth*, *Truro* och *Penzance*. — *Bridport* importerar ryska råprodukter, *Truro* och *Penzance* utföra tenn och koppar.

Vid **Nordsjön** ligga i England *Ipswich*, *Yarmouth*, *Grimsby*, *Hull*, *Middlesborough-on-Tees*, *Sunderland*, *Newcastle-upon-Tyne*, *South-Shields* och *North-Shields*. Alla dessa hamnar idka betydlig handel på Nordeuropa och öfriga Östersjöländer med stark import af trävaror samt ega stora handelsflottor. Den största har *Sunderland*, omkring 200 t. tons. De nordliga hamnarne utföra isynnerhet stenkol.

Ipswich utför säd och stenkol. 40 t. inv. — *Yarmouth* är hamn till fabriksstaden *Norwich* och det engelska sillfiskets hufvudsäte; utför korn och till Medelhafsländerna sill. 40 t. inv. — *Grimsby*, vigtig hamn vid *Humber* med 20 t. inv. — *Hull*, vid *Humber*, en af rikets förnämsta hamnar och hufvudort för handeln på Östersjön, utför manufakturvaror, maskiner m. m. och utsänder fartyg på hvalfångst. Årligen ankomma omkring 5 t. fartyg. 120 t. inv. — *Middlesborough* var för 60 år sedan en bondkoja och har nu 40 t. inv. — *Sunderland* har

rikets största skeppsbyggeri (år 1861 byggdes 126 fartyg = 47 t. tons). 100 t. inv. — *Newcastle*, har den största exporten af stenkol och tillsammans med *Gateshead* 180 t. inv. — *North- och South Shields* hafva hvardera omkring 40 t. inv.

Mindre sjöstäder. *Deal, Ramsgate, Margate, Whitstable, Faversham, Rochester, Colchester, Harwich, Lowestoft* och *Kingslynn* S. om Wash, samt *Boston, Goole, Scarborough, Whitby, Stockton-upon-Tees, West-Hartlepool, Hartlepool* och *Berwick-on-Tweed* N. om Wash; alla med liflig rörelse. *Whitstable* och *Colchester* förse London med ostron. *Whitby*, med 13 t. inv., har den största handelsflottan, 56 t. tons; *West-Hartlepool* 47 t. tons; *Faversham, Goole* och *Rochester* 28—36 t. tons.

Vid **Bristolkanalen** ligga *Bristol* i England samt *Cardiff* och *Swansea* i Wales.

Bristol, vid Avonfloden, är viktigaste hamnen näst efter London och Liverpool samt idkar handel isynnerhet på Vestindien och Ireland. Har årligen besökts af 9 t. fartyg. 180 t. inv. — *Cardiff* utför jern och stenkol. 40 t. inv. — *Swansea* importerar kopparmalm nästan från alla länder. 50 t. inv.

Mindre städer: *Barnstaple, Gloucester* och *Newport* i England samt *Llanelly* och *Milford* i Wales med ansenlig handel.

Vid **Ireländska sjön** ligga *Liverpool* och *Preston*.

Liverpool, vid Mersey, är näst London Englands viktigaste handelsstad. Staden har de mest storartade dockbyggnader, hvilkas antal är 36. Större delen af Storbritanniens handel med Amerika går öfver Liverpool, men uti handeln med Ostindien och Kina öfverträffas denna stad af London. För utvandringen är Liverpool en af de viktigaste hamnarne. Import isynnerhet af bomull, export af de engelska fabrikernas oräkneliga varor och salt m. m. Till Liverpool ankommo år 1873 omkring 15 t. fartyg (öfver 6 mill. tons). Värdet af exporten

och importen öfversteg Londons med 22 mill. £ \textsterling och handelsflottan bestod samma år af omkring 2,400 fartyg, tillsammans utgörande 1,400,000 tons, således mera än Londons. Dagligen afgå ångfartyg till många britiska städer samt nästan dagligen till Amerika och Medelhafvet. 500 t. inv. — *Preston* är en fabriksstad med obetydlig handel. 85 t. inv.

Mindre städer. I Wales *Cardigan*, *Aberystwith*, *Carnarvon*, *Beaumaris* vid Menai-sundet, som skiljer ön Anglesea från fastlandet. Öfver detta sund leder en jernväg (Britanniabron) genom Anglesea till Holyhead, öfverfartsorten till Ireland. — *Aberystwith* har 300 fartyg (38 t. tons), *Carnarvon* 450 fartyg (41 t. tons). — I England ligga *Chester*, *Fleetwood*, *Lancaster*, *Barrow*, *Whitehaven*, *Workington*, *Maryport* och *Carlisle*. — Ön *Man* är rik på bly, koppar och silfver. Största staden är *Douglas*.

I **Skotland** ligga på östra kusten *Edinburgh*, *Dundee* och *Aberdeen*; på vestra kusten *Glasgow* och *Greenock*.

Edinburgh, med hamnen *Leith* vid Firth of Forth, Skotlands hufvudstad med betydlig handel. Export af jern, stenkol, sill m. m.; import af säd, kolonialvaror m. m. 240 t. inv. — *Dundee*, vid Tay-floden, har i Storbritannien största handeln med linne. 120 t. inv. — *Aberdeen*, fabriksstad, utför manufakturvaror samt lax och ladugårdsalster; äfven granit, mest till London. Dess handelsflotta utgör 100 t. tons. 90 t. inv. — *Glasgow*, vid *Clyde*, stor fabriksstad och storartad handel. Export af manufakturvaror, ångmaskiner m. m.; import af kolonialvaror. År 1873 ankommo omkring 10,500 fartyg ($2\frac{1}{2}$ m. tons) till Glasgow och Greenock, som är att betraktas såsom hamn till Glasgow. Dessa städers handelsflotta utgjorde tillsammans omkring 600 t. tons. *Greenock* har omkring 60 t. inv. och idkar storartadt skeppsbyggeri.

Mindre städer: *Arbroath*, *Montrose*, *Peterhead*, *Banff*, *Inverness* och *Wick* i Ö. samt *Ardrossan*, *Ayr* och *Dumfries* i V. — *Wick* är hufvudorten för sillfisket i Skotland.

Hebriderna, *Orkney-* och *Shetlandsöarne* äro högbergiga. Boskapsskötsel, fiske och fågelfångst äro de förnämsta näringsarne. Bästa hamnen på Orkneyön Pomona är *Stromness*, på Shetlandsön Mainland *Lervick*, en samlingsplats för sillfiskare från England, Holland och Danmark.

Följande städer, belägna i det inre af England, hafva genom sina fabriker en betydlig del i landets handel: *Manchester*, bomullsfabriker, 475 t. inv.; *Leeds*, klädesfabriker, 260 t. inv., *Sheffield*, stålfabriker, 240 t. inv.; *Nottingham*, strumpfabriker, 90 t. inv.; *Worcester*, porslinsfabriker, 30 t. inv.; *Norwich*, ylle-, bomulls- och sidenfabriker, 80 t. inv.; *Birmingham*, metallfabriker, 350 t. inv.; och *Stoke-upon-Trent*, stenkärlsfabriker, 130 t. inv.

Irelands största kuststäder äro *Dublin* och *Belfast* i Ö. samt *Cork* i S. Irelands export utgöres isynnerhet af linneväfnader och ladugårdsalster, importen af manufaktur- och kolonialvaror, stenkol och trävaror.

Dublin, Irelands hufvudstad, har fabriker och stor handel. Dess fartyg utgöra 60 tons; årligen ankomma inemot 9 t. fartyg (2 mill. tons). 300 t. inv. — *Belfast*, hufvuddepot för Irelands linne- och bomullslärfthandel, besökes årligen af inemot 9 t. fartyg (1½ mill. tons). Dess handelsflotta utgör 60 t. tons. 175 t. inv. — *Cork* idkar betydlig handel med boskap, smör m. m. Dess fartyg utgöra 36 t. tons. 80 t. inv. Stadens yttre hamn är *Queens-town*.

Mindre städer: I N. *Londonderry* och *Sligo*, i V. *Galway* och *Limerick* vid Shannon, i S. *Waterford* och *Wexford*, i Ö. *Drogheda* och *Dundalk*. — Telegraf till Amerika från ön *Valentia* i SV.

Till Britiska riket höra i Europa *Normandiska öarne*, ön *Helgoland*, fästningen *Gibraltar* och *Maltesiska öarne*; i Asien nästan hela *Främre Indien*, en del af *Bortre Indien* m. m.; i Afrika *Kaplandet* m. m.; i Amerika *norra delen* af Nordamerika, flere öar i *Vestindien* och en del af *Guyana*; i Australien *kolonier på fastlandet* samt öarne *Tasmania* och *Nya Zeeland* m. m. De icke koloniserade besittningarne och de Indiska skyddsstaterna inberäknade omfattar Britiska riket inalles 400 t. qv. mil med 280 mill. inv.

SYD-EUROPA.

Klimatet är mycket varmare än i det öfriga Europa. Medelhafsländerna hafva vår redan i januari eller februari och längst i S. är nästan ingen vinter. Regnet faller nästan endast under hösten och vintern. — *Skogarne* bestå till en del af ständigt grönskande löfträd, såsom lagern, oliven, citron- och apelsinträdet, af hvilka de två sistnämnda bära sydfrukter. Vinrankan, hvetet och majsens äro af stor vikt.

Pyreneiska halfön

gränsar i N. till Biscayahafvet och Frankrike (bergskedjan Pyreneerna), i Ö. och S. till Medelhafvet, i SV. och V. till Atlantiska hafvet.

Halfön omfattar två riken, nämligen **konungarikena Spanien** (9 t. qv. mil, 16 mill. inv.) och **Portugal** (1,700 qv. mil, 4 mill. inv.).

Pyreneiska halfön är ett **bergland**, hvilket bil-

das af en högslätt, som ligger omkring 2,000 fot (700 m.) öfver hafvet.

Floderna äro icke få, men de äro föga segelbara.

I Medelhafvet utfaller *Ebro*, i Atlantiska hafvet *Duero*, *Tajo* (tako), *Guadiana* och *Guadalquivir*.

Klimatet i det inre af landet är mycket torrt, med kalla vintrar och heta somrar. Deremot hafva de södra och östra kustländerna det härligaste klimat och äro högeligen bördiga.

Spanjorerne och *Portugiserne* äro med hvarandra nära beslägtade. Deras språk likna hvarandra mycket och stå nära franskan och italienskan.

Näringarne befinna sig i allmänhet på en låg ståndpunkt. För *åkerbruk* är en stor del af landet otjenlig. Af vikt äro sydfrukterna och vinerna. — För *boskapsskötseln* är landet mera lämpligt, och det spanska fåret, merinosfåret, har från gammal tid varit ryktbart för sin fina ull. — Bland *mineralier* förtjena att nämnas: qvicksilfver, bly och salt. — *Handeln* bedrifves till en stor del af utlänningar, främst Engelsmän, och befordras genom jernvägar, hvilka utgå från Madrid. Spaniens handelsflotta utgör omkring 4,500 fartyg (400 t. tons), Portugals omkring 800 (90 t. tons). Exporten utgöres af vin, olja, frukter, salt, bly och qvicksilfver m. m.; importen af fabriksvaror, trävirke m. m.

Religionen är den *katolska*. Både i Spanien och i Portugal är konungens magt inskränkt genom en riksförsamling, kallad *Cortes*.

Spanien.

Städerna äro icke af stor betydenhet. Den stör-

sta af dem är hufvudstaden *Madrid* med obetydlig handel och industri 330 t. inv.

I **N.** ligga kuststäderna *Bilbao*, *Santander*, *Ferrol* och *Corunna* (nja).

Bilbao, med hamnen *Portugalete*, idkar liflig handel med ull, jern och frukter. 20 t. inv. — *Santander*, en nederlagsort för Spaniens ull, har 30 t. inv. — *Ferrol* är en förträfflig krigshamn. 20 t. inv.

Corunna, lifligaste handelsstaden i N., har 27 t. inv.

Mindre städer: *San Sebastian*, *Gijon* och *Vigo*.

I **S.** ligga *Cadiz* vid Atlantiska hafvet, *Sevilla* vid Guadalquivir samt *Malaga* och *Almeria* vid Medelhafvet.

Cadiz (is), belägen på spetsen af en landtunga å ön Leon, krigshamn och näst Barcelona och Malaga Spaniens viktigaste handelsstad, utför vin, salt m. m. 70 t. inv. — *Sevilla* har stora fabriker (tobak, siden). Fartyg af öfver 14 fots djup kunna icke inlöpa i Guadalquivir. 150 t. inv. — *Málaga*, näst Barcelona Spaniens viktigaste handelsstad, utför vin, olja, frukter (russin), tobak och bly. 100 t. inv. — *Almeria* utför mycket bly. 50 t. inv.

Mindre städer: *Algeiras* vid Gibraltarviken och *Velez Malaga*.

I **Ö.** ligga på fastlandet *Cartagena*, *Alicante*, *Valencia* och *Barcelona*, på ön Mallorca *Palma*.

Cartagena, krigshamn, en af Medelhafvets bästa hamnar. 35 t. inv. — *Alicante*, stark handel med vin och soda. 20 t. inv. — *Valencia*, med sidenfabriker, obetydlig handel. 145 t. inv. — *Barcelona*, rikets förnämsta fabriks- och handelsstad, utför manufakturvaror, mest till Amerika. 250 t. inv. — *Palma*, liten men säker hamn. 50 t. inv.

Mindre städer: *Torre Vieja* och *Rosas* på fastlandet, *Soller* på Mallorca, *Port Mahon* på Menorca, *Iviza* på Iviza. — Torre Vieja utför salt, Soller oranger (årligen 50 mill.), Iviza salt, vin och frukter.

Af Spaniens **besittningar** utom Europa äro de viktigaste: *Canarieöarne*, *Cuba*, *Puerto Rico* och *Filippinerna*.

12. Portugal.

På **vestra kusten** ligga *Lissabon*, *Oporto* och *Setubal* eller *S:t Ybes*.

Lissabon, vid Tajo, rikets hufvudstad samt dess förnämsta fabriks- och handelsstad, idkar anseelig handel och sjöfart. Export af olja, viner, frukter, salt. 280 t. inv. — *Oporto* eller *Porto*, vid Duero, säker hamn, talrika fabriker och god handel med portvin, olja, frukter och korkbark. 90 t. inv. — *S:t Ybes*, vigtig handel med salt och vin. 13 t. invånare.

Mindre städer: I V. *Aveiro* och *Figueira*; i S. *Villa nova de Portimao*, *Faro* och *Tavira*, hvilka idka liflig handel med sydfrukter. — Telegraf till Sydamerika från Kap San Vincente.

Portugals viktigaste **besittningar** utom Europa äro *Azorerna* och *Madeira*.

Gibraltar, en af jordens starkaste fästningar med icke obetydlig handel, tillhör England. 20 t. invånare.

Italienska halfön

skiljes genom Alperna från Frankrike, Schweiz och Österrike samt är för öfrigt omgifven af hafvet.

Från Alperna utgår en **bergskedja**, *Apenninerna*, hvilken stryker genom hela halfön och fortsättes på Sicilien. På båda sidor om bergskedjan ligga

låggländer; det största lågland är den stora *Lombardiska slätten*, som genomströmmas af Italiens vigtigaste **flod Po**, hvilken flyter åt Ö. ut i Adriatiska hafvet. En annan, men mindre flod är *Tiber*. — Det södra Italien utmärker sig genom sin vulkaniska natur. Vid Neapel finnes vulkanen *Vesuvius*; på Sicilien är *Etna* och på de Lipariska öarne är *Stromboli* en vulkan.

Klimatet är skönare och behagligare än på de andra sydeuropeiska halföarna. I Norditalien är dock vinter med frost och snö, men i Syditalien fryser det icke, utom på de högre bergen. I Syditalien blåser stundom en brännande sunnanvind, kallad *Scirocco* (i Spanien *Solano*).

Italien bebos af ett enda folk, *Italienarne*, hvilkas språk härstammar från latinet.

Näringarne äro nästan alla föga utvecklade. Sjelfva folket är begåfvadt, men försoffadt och lättjefullt; Norditalienarne äro dock driftiga. Den bördiga Lombardiska slätten framalstrar i ymnighet hvete och majs; *silkesodlingen* i norra Italien lemnar en större afkastning än i någon annan del af Europa. — De viktigaste mineralier äro marmor, jern, salt och isynnerhet *svafvel*. — Betydande industrivaror äro halmhattarna och sidenvarorna. — *Handeln* är till största delen i utlänningars händer. Handelsflottan utgör 18,800 fartyg l. 1 mill. tons. Jernvägar sträcka sig genom hela halfön. Importen utgöres af fabriks- och kolonialvaror, säd, stenkol m. m.; exporten af olja, svafvel, silke, salt, sydfrukter, viner m. m.

Religionen är den *katolska*.

13. Konungariket Italien

(5,400 qv. mil, 27 mill. invånare)

omfattar hela Italienska halfön jemte öarne Sicilien och Sardinien. Statsförfattningen är konstitutionel.

Italiens största **stad** är Neapel, $\frac{1}{2}$ mill. inv. Hufvudstad är

Rom, vid Tibern, historiskt verldsberömd och de sköna konsternas viktigaste säte. *Peterskyrkan* är den största kyrka på jorden. Påfvens residens är slottet *Vaticanen*. 250 t. inv.

På **vestra kusten** ligga *Genua*, *Spezia*, *Livorno* och *Neapel*.

Genua l. *Genova*, stor fabriksstad och Italiens förnämsta sjöhandelsstad vid viken af samma namn, ansenligt skeppsbyggeri. Export af olja och silke m. m. Besöktes år 1871 af 16 t. fartyg (2,800,000 tons). — *Spezia*, en förträfflig krigshamn, utför olja. 24 t. inv. — *Livorno* är Italiens tredje sjöhandelsstad. Utför olja, halmhattar, sidenvaror m. m. 100 t. inv. — *Neapel* l. *Napoli*, vid foten af Vesuvius, är Italiens skönast belägna stad och dess andra sjöhandelsstad. Export af olja, silke, sydfrukter, vin m. m.

Mindre sjöstäder: *San Remo*, *Porto Maurizio*, *Oneglia*, *Savona*, *Chiavari*, *Civita Vecchia* (Roms hamn), *Salerno*, *Policastro* och vid Messinasundet *Reggio*.

Vid **Taranto viken** ligga *Tarantò* och *Gallipoli*.

Taranto utför salt, olja och frukter. 28 t. inv. — *Gallipoli* idkar ansenlig handel med ull, vin och isynnerhet olja. 10 t. inv.

Vid Joniska hafvet ligger *Cotrone*, med liflig handel.

Vid **Adriatiska hafvet** ligga *Brindisi*, *Bari*, *Ancona* och *Venezia* l. *Venedig*.

Brindisi ligger vid ändan af det italienska jernvägsnätet samt vid hufvudvägen från England till Suès och Indien, hvarföre dess handel tilltagit mycket. Har en ny, förträfflig hamn. 10 t. inv. — *Bari*, god hamn, liflig handel med vin och olja. 50 t. inv. — *Ancona*, Italiens betydligaste handelsstad vid Adriatiska hafvet näst efter Venedig och en hufvudstation för ångbåtsfarten, utför säd, hampa, silke, tåg- och skeppsvirke m. m. 45 t. inv. — *Venezia* ligger på öar i lagunerna (grunda hafsvikar) och har i stället för gator kanaler, på hvilka man färdas i tältbåtar, kallade gondoler. Var i medeltiden en mächtig handelsrepublik, men sedermera har handeln mest dragit sig till Triest. Den har dock ånyo tilltagit genom Suèskanalen och jernvägarne öfver Alperna och för närvarande har Venedig den största spanmålshandel i Italien. Besökes årligen af 6 t. fartyg. 130 t. inv. — Stadens hjälphamn är *Chioggia*, som idkar skeppsbyggeri, saltberedning, fiske och handel. 26 t. inv.

Tillgängliga endast för mindre fartyg äro *Otranto*, *Trani*, *Barletta*, *Manfredonia*, *Vieste*, *Fermo*, *Fano*, *Pesaro* och *Rimini*.

Genom sin stora industri hafva följande städer, belägna i N., en betydlig del i landets handel: *Turin* 200 t., *Milano* eller *Mailand* 250 t. och *Bologna* 100 t. inv.

På **Sicilien** ligga *Palermo* och *Messina* i N., *Catania* i Ö., *Girgenti* i S., *Marsala* och *Trapani* i V.

Palermo, Siciliens hufvudstad, idkar liflig handel med öns alster. 220 t. inv. — *Messina* har en förträfflig hamn och idkar betydlig handel med sydfrukter. 111 t. inv. — *Catania*, vid foten af Etna,

85 t. inv. — *Girgenti* (dsjirdsjenti), med en liten hamn, utför hvete och har den största handel med svafvel. 20 t. inv. — *Marsala* utför isynnerhet vin. 35 t. inv. — *Trapani* idkar thon- och korallfiske samt handel med salt. 35 t. inv.

Mindre städer: *Milazzo* i N., *Agosta* l. *Augusta* och *Siragosa* i Ö. samt *Licata* l. *Alicata* i S.

Mindre öar. *Aegadiska* öarne. *Lipariska* öarne lemna vin och pimpsten. Vulkanen *Stromboli*, som varit i verksamhet i 2000 år, har många utbrott om dagen och kallades „Tyrrhenska havets fyrbåk“. — *Pantallaria*, mellan Sicilien och Afrika.

På **Sardinien** ligga *Cagliari* och *Sassari*, hvardera med 33 t. inv.

Cagliari, öns hufvudstad, förträfflig hamn och handel med salt, säd, vin, olja m. m. — *Sassari's* hamn är *Porto Torres*.

I V. *Oristano*, som utför salt, samt *Algher*, som lemna Sardiniens bästa vin och Medelhafvets bästa koraller.

Maltesiska öarne *Malta*, *Gozzo* och *Comino* tillhöra England. På Malta ligger *La Valetta*, stark fästning och station för engelska krigsflottan. Har sju hamnar och idkar liflig handel. 90 t. inv. — *Gozzo* har goda hamnar.

Turkisk-Grekiska halfön

gränsar i N. till Österrike och Ryssland, i Ö. till Svarta hafvet, i S. till Arkipelagen och Medelhafvet, i V. till Joniska och Adriatiska hafven. Omfattar två stater, nämligen **Turkiet** och **konungariket Grekland**. Till Turkiet höra också stora delar af Asien och Afrika.

Denna halfö har många **berg**. I NV. framstryka bergskedjor, hvilka äro en fortsättning af *Alperna*. Från dem utgå mot O. *Balkan* till Svarta hafvet och mot S. de *Grekiska bergen*, hvilka gå ända till

halföns södra spets. Mellan Alperna, Balkan och Karpaterna ligger den stora *Donaudalen*.

Den vigtigaste **floden** är *Donau*.

Klimatet är kallare än i Italien och i anseende till *naturprodukter* öfverensstämmer blott den del af halfön, som ligger S. om Balkan, med det öfriga Sydeuropa.

13. Turkiet eller Osmaniska riket

(9,700 qv. mil, 16 mill. inv.)

styres enväldigt af *storsultanen*. Hans förnämsta minister kallas *storvisir*, statsrådet *divan* och de förnämsta embetsmännen *pasjaer*.

Det Europeiska Turkiet består af **landskapen** *Rumilien, Bulgarien, Macedonien, Thessalien, Albanien, Bosnien* med *Herzegovina* och *öarne*. Dessutom höra hit såsom lydländer furstendömena *Rumänien, Serbien* och *Montenegro*.

Turkarne utgöra endast 2 mill.; de öfriga folken äro *Slaver* och *Greker*.

De flesta **näringsarne** stå på en låg standpunkt och endast *boskapsskötseln* och *handeln* hafva någon betydelse. Handeln och sjöfarten bedrifvas isynnerhet af Grekerna. Handelsflottan utgör omkring 2,200 fartyg l. 200 t. tons. Exporten består af säd, ull, mattor, tobak m. m.; importen af fabriks- och kolonialvaror, lin, hampa, jern m. m.

Med afseende på **religionen** hylla två tredjedelar af Turkiets invånare den *grekisk-kristna* religionen, medan Turkarne och en del Slaver äro muhammedaner.

Turkiets största **stad** är hufvudstaden *Konstantinopel* med 600 t. invånare. Ligger vid Bosporen

och besökes årligen af 20—24 t. fartyg, utgörande 5—6 mill. tons. Stadens hamn, kallad „Gyllene hornet“, skiljer förstäderna *Pera* och *Galata* från den egentliga staden. I den sistnämnda, hvilken af Turkarne kallas *Stambul*, finnas sultanens slott *Seraljen* och *Sofiamoskén*. Den tredje förstaden, *Skutari*, ligger i Asien.

I **Rumilien** ligger *Gallipoli* vid norra mynningen af Dardanellersundet, i **Macedonien** *Saloniki* vid en vik af Arkipelagen, i **Bulgarien** *Varna* vid Svarta hafvet. De öfrige kuststäderna äro obetydliga.

Gallipoli är en krigshamn. 50 t. inv. — *Saloniki* är rikets andra handelsstad. 70 t. inv. — *Varna* är en fästning. 25 t. inv.

Mindre kuststäder: I **Rumilien** *Rodosto* vid Marmarahafvet och *Burgas* vid Svarta hafvet, i **Thessalien** *Volo*, i **Albanien** *Arta*, *Prevesa*, *Avlona* l. *Valona* och *Durazzo*.

Af öarne är *Kandia* den viktigaste.

Canea, öns bästa hamn, utför tvål, olja, badsvampar m. m.

I **Serbien** är *Belgrad*, vid Donau, hufvudstad. I **Rumänien** ligga hufvudstaden *Bukuresjt* med 200 t. inv. samt *Galatz* och *Braila*. *Galatz* (36 t. inv.) och *Braila* (25 t.) ligga vid Donau och äro hufvudorter för Rumäniens sädesutförsel genom Donaus mynningsarm *Sulina*. Denna är 6 meter djup och genomseglas årligen af 2,000 fartyg (500,000 tons.)

15. Konungariket Grekland

(900 qv. mil, 1¹/₂ mill. inv.)

omfattar *Livadien* l. *Hellas*, *Morea* l. *Peloponnesos* och en mängd öar, nämligen *Joniska öarne*, *Kyk-laderna*, *Evripo* m. fl.

Jordbruket är en hufvudnäring och lemnar landets viktigaste utförsvaror: olja, vin och korinter.

Till *handel* och *sjöfart* äro Grekerna mycket skickliga och sjöfarten i hela Europeiska Turkiet är i deras händer. Handelsflottan utgör omkring 6,000 fartyg l. 420 t. tons. Importen utgöres af manufaktur- och kolonialvaror, stenkol, jern, skeppsvirke m. m.

Religionen är den grekisk-kristna; konungens magt inskränkt.

Städerna äro små och den största af dem, hufvudstaden *Athen*, har tillsammans med hamnen *Piräus* endast 60 t. inv.

I Livadien ligga sjöstäderna *Galaxidi* och *Mesolongi*. *Galaxidi* eger 200 fartyg (33 t. tons).

På halfön Morea är *Patras* viktigaste handelsstaden.

Nauplia och isynnerhet *Navarino* hafva goda hamnar.

I handel och sjöfart öfverträffas fastlandet i allmänhet af öarne. Greklands viktigaste sjöhandelsstad är *Hermupolis* på ön Syra. Besökes årligen af 5,000 fartyg och är en knutpunkt för alla ångbåtskurser från Marseille, Triest, Konstantinopel, Smyrna och Alexandria. *Hermupolis* eger 300 fartyg och bygger fartyg åt många hamnar vid Medelhafvet. 20 t. inv.

Korfu och *Zante*, på öar af samma namn, *Argostoli*, på ön Kefalonia m. fl. idka alla liflig handel och sjöfart.

ASIEN.

(800,000 qv. mil, 700 mill. inv.)

Man indelar Asien i följande **delar**:

1. *Asiatiska Ryssland*. 2. *Asiatiska Turkiet*. 3. *Arabien*. 4. *Iran*. 5. *Indien*, hvilket indelas i Främre Indien, Bortre Indien och Indiska öflocken. 6. *Kinesiska riket*. 7. *Japan*.

Med afseende på **höjdförhållandena** kan man i Asien urskilja ett stort lågland i N. och ett stort högland i S.

Låglandet omfattar det mesta af det Asiatiska Ryssland. Det består af två delar, Sibirien och Turan, och liknar det Europeiska Ryssland. Längs Norra Ishafvet finnas nämligen tillfrusna träsk eller tundror, sydligare komma skogar och åkerland, och Turan utgöres af stepper. Märkligt är det, att Turan, der två stora insjöar finnas, nämligen *Kaspiska hafvet* och *Arålsjön*, till en del ligger lägre än världshafvets yta.

Höglandet består också af olika delar. Mot Ö. ligger det stora *östasiatiska höglandet*, hvilket omfattar det mesta af Kinesiska riket och nästan öfverallt är omgifvet af berg. Nordranden bildas af *Altaj* och *Daur*, hvilket sistnämnda går upp mot Kamtsjatka. Vestranden utgöres af *Bolortåg*. Sydranden bildas af *Himalaja*, hvilket mot Ö. går öfver i det *sydkinesiska berglandet*. I Ö. sänker sig höglandet ned till det bördiga *Kinesiska låglandet*. Himalaja är den väldigaste bergmassa på jorden, och den högsta kända bergsspetsen der, såväl som på hela jorden, är *Mount Everest* eller *Gaurisan- kar*, 27,200 par. fot (8,800 m.).

Mot V. ligger det *vestasiatiska höglandet*, hvilket i NO. genom bergskedjan *Hindukusj* sammanhänger med det östasiatiska höglandet. Det omfattar Iran, Asiatiska Turkiet, Kaukasien och Arabien.

S. om Asiens stora högland ligga Främre In-

dien, hvars norra del är ett fruktbart lågland, och Bortre Indien, hvilket är uppfyllt af berg.

Flere trakter af höglandet äro öknar, och de odlingsbara trakterna äro endast små i förhållande till Asiens stora vidd.

Floderna i Asien äro många och af stor betydhet.

De **sibiriska floderna** äro *Obj*, *Jenisej* och *Lena*, hvilka alla utflyta i Norra Ishafvet. *Obj* upptager *Irtysj*, och *Jenisej* upptager *Angarà* från sjön *Bajkål*.

De **östasiatiska floderna** äro *Amur*, *Hoangho* och *Jangtsekiang*, hvilka utflyta i Stora Oceanen. *Amur* är af vikt för den ryska handeln. *Hoangho* och *Jangtsekiang* rinna genom Kinas lågland och äro af utomordentlig vikt för samfärdseln mellan kusten och det inre af Kina.

Bortre Indiens största floder äro *Mäkong* och *Iravaddi*. Den förra utflyter i Sydkinesiska hafvet, den senare i Bengaliska viken.

Främre Indiens floder äro *Bramaputra*, *Ganges* och *Sind* eller *Indus*. De två första utfalla förenade i Bengaliska viken och den sista i det Indopersiska hafvet. *Ganges* är den viktigaste af dessa floder, emedan den genomflyter det fruktbara Bengalen.

Asiatiska Turkiets största floder äro *Eufkrat* och *Tigris*, hvilka, förenade under namnet *Sjat-el-Arab*, utfalla i Persiska viken.

Turans floder äro *Amù-Darjå* och *Syr-Darjå*, hvilka utfalla i Aralsjön.

Klimatet i Asien är naturligtvis mycket olika i olika delar. I allmänhet har Asien dock ett kontinental klimat, hvilket är långt kallare än i Europa under samma latitud. Sibirien är mycket kallt,

emedan det ligger öppet för de kalla nordanvindarne, under det de milda sunnanvindarne utestängas genom bergen mot S. — Högasien har mycket stränga vintrar och heta, men korta somrar. En stor del af Högasien är så torr, att den räknas till de „regnlösa trakterna“. Indien har ett tropiskt klimat, och der finnas endast två årstider, nämligen den „torra tiden“ och „regntiden“.

Växtligheten är i följd af det torra klimatet icke starkt utvecklad och stora landsdelar äro alldeles utan skog. Sibirien har dock söderut ofantliga skogar och uti Indien finnes en yppig växtlighet.

I. Asiatiska Ryssland

består af *Kaukasien*, *Sibirien* och *Turkestan*.

Kaukasien

(8 t. qv. mil, 5 mill. inv.)

utgöres af det breda näset mellan Svarta och Kaspiska hafven, till Asiatiska Turkiet och Iran i S. Det är ett bergland, hvarest växtligheten är högst mångfaldig. I de djupare dalarne växa det sydliga Europas frukter och der idkas vin- och silkesodling. Boskapsskötseln är dock hufvudsak. Befolkningen utgöres af en mängd olika stammar. De flesta äro muhammedaner. Landet utför säd, nafta, ull, silke m. m.

Största **staden** är *Tiflis*, ståthållarens residens. 100 t. inv. — Från Tiflis leder en jernväg till hamnen *Poti*, vid Svarta hafvet. — *Jeisk*, vid Asofska sjön, utför hvete. 30 t. inv. — På goda hamnar är brist.

Sibirien.

(227 t. qv. mil, 3,400,000 inv.)

Från Ishafvet i N. till Kinesiska riket och Turkestan i S. Landets rikedom består i ädla metaller, såsom guld och silfver, samt pelsdjur, såsom soblar, hermeliner och isynnerhet ekorrar. Infödningarne äro af många olika stammar och lefva af boskapsskötsel, fiske och jagt. De äro dels kristna, dels muhammedaner och hedningar. Ryssarnes byteshandel med de infödda är ganska liflig, men af större vigt är handeln på Kina med kläde och pelsverk mot the. — Öar: *Nya Sibirien* och *Sachalin*.

Största **staden** är *Irkutsk*, vid Angara, 30 t. inv. Den förnämsta hamnen är *Nikolajefsk*, nära Amurs utlopp. 5 t. inv. Öfriga hamnar: *Petro-paulofsk* på Kamtsjatka, *Ajån* vid Ochotska hafvet, *Alexandrofsk* vid Castries-viken af Tatarsundet och *Wladiwostok*, god hamn vid Japanska hafvet.

Turkestan.

(50 t. qv. mil, 3,350,000 inv.)

Från Sibirien i N. till Iran i S. samt från Kaspiska hafvet i V. till Bolortag i Ö. Bebos dels af nomader, *Kirgiser*, hvilka lefva i flittält och draga omkring med sina ofantliga hjordar af får, hästar och kameler, dels af åkerbrukare. De idka vidsträckt handel. Religionen är den muhammedanska.

Största **staden** är *Tasjkent*. 80 t. inv.

Under inhemska furstar lyda rikena (khanatena l. emiratena) *Chivà* och *Buchàra* V. om *Bolortag*,

samt *Kasjgar*, Ö. om Bolortag. Städerna Bucharä och Kasjgar, hvardera med 60 t. inv., äro hufvudpunkter för karavanhandeln i Asien.

2. Asiatiska Turkiet

(30 t. qv. mil, 12 mill. invånare)

omfattar landskapen *Mindre Asien*, *Armenien*, *Mesopotamien*, *Syrien* och *Palästina*. Bebos af Turkar, Greker, Armenier, Araber, Kurder och Judar.

Dessa länder hafva väl nedsjunkit från sitt fordnä välstånd, men hafva dock ännu betydlig handel och industri. Den viktigaste näring är boskapsskötsel. Religionen är den muhammedanska.

Vid **Svarta hafvet** ligger *Trebisond* l. *Trapezunt*, vid **Bosporen** *Skutari*, vid **Arkipelagen** *Smyrna*.

Trebisond är förnämsta stapelstaden för europeiska handeln med Persien samt för ångbåtsfarten på Konstantinopel, Odessa, Donau m. m. Har endast en öppen redd. Handel med säd, silke, ull, mattor, timmer, koppar m. m. 30 t. inv. — *Skutari* har 100 t. inv. — *Smyrna* är viktigaste handelsstaden i Levanten. Export af silke, bomull, ull, tobak, bomolja, rosenolja, fikon, opium, badsvamp m. m. 150 t. inv.

Mindre sjöstäder: I N. *Bathum*, *Samsun*, *Sinope*, *Amosträ*; vid Marmarahafvet *Mudania*, hamn till Brussa, export af sjöskum. I V. *Kydonia*, *Scalanuova* och *Marmorice*, i S. *Adalia* och *Ajas*.

På Medelhafvets östra kust är *Bejrut* viktigaste sjöhandelsstaden. Är hamn till Damascus. 100 t. inv.

Mindre sjöstäder: *Iskenderun* l. *Alexandrette*, *Latakia*, *Tripoli*, *Akkon* l. *Akre* och *Jaffa*. — Jaffa är landningsplats för pilgrimer, som ämna sig till Jerusalem (20 t. inv.).

Öar i Arkipelagen: *Metelino, Chio, Samo, Rhodo*. — *Chio* lemnar vin och mastix. — Staden *Rhodo* har en stor hamn och idkar ansenligt skeppsbyggeri. 20 t. inv.

I Medelhafvet ligger *Cypern*, rik på vin, bomull, silke, krapp, olja m. m. Dess hamnar äro *Limasol* och *Larnaka*.

Vid **Sjat el Arab** ligger *Bassa* l. *Balsora*, 7 mil ofvanför dess utlopp. Ansenlig handel med dadlar, hästar, perlor m. m. Sjöfart mest med arabiska fartyg. 50 t. inv.

Arabien

(50 t. qv. mil, några få mill. inv.)

utgöres till största delen af öknar. Endast i SV. ligger en välodlad landsträcka, der kaffeträdet är mycket spridt. Invånarne, kallade *Beduiner*, draga omkring i landet från den ena betesmarken till den andra med sina kameler och sina få, men utmärkta hästar. Araberne styras af egna furstar, hvilka ha namn af *emirer, imamer* och *sjeiker*. Vestra kustlandet och några delar af kustlandet vid Persiska viken stå under turkisk öfverhöghet. Arabien utför kaffe, dadlar, gummi, rökelse, myrrha, perlor, hästar m. m. — I Röda hafvets norra del ligger *Sinaj-halfön*.

I Arabien ligga muhammedanernas heliga **städer** *Mekka* och *Medina*, den förra Muhammeds födelseort och muhammedanernas förnämsta valfartsort.

Vid Röda hafvet ligga Medinas hamn *Jambo*, Mekkas hamn *Dsjidda* samt *Loheia, Hodeida* och *Mokka*. De tre sistnämnda, isynnerhet Hodeida, idka handel med Mokka kaffe.

I Ö. ligger *Maskat*, säte för en imam, upplagsort för Arabiens, Indiens och Persiens varor. God hamn, betydlig sjöfart och handel. 60 t. inv.

På sydöstra kusten ligger *Makallah*, vid Persiska viken *Elkatif*. — Vid *Bahrein öarne* idkas ett stort perlfiske. Förmämsta hamnen är *Manama*, som idkar liflig sjöfart.

Engelska militärstationer äro ön *Perim* i Babel Mandebundet och den starka fästningen *Aden*, station för ångbåtsförbindelsen mellan Suès och Indien. Aden har för närvarande den största handeln med Mokkakaffe.

4. I r a n

(50 qv. mil, 10 mill. invånare)

omfattar *Persien*, *Afganistan* och *Belutsjistan*. Det inre landet upptages mest af sandöknar och saltstepper, hvaremot jordmånen kring bergsslutningarne är utmärkt fruktbar.

I **Persien** äro industri och handel icke obetydliga. Hufvudprodukter äro sjalar, mattor, rosenolja, siden- och bomullstyger, tobak och russin. Religionen är den muhammedanska.

Rikets hufvudstad är *Teheràn*, sjahens (furstens) säte. 100 t. inv.

Vid Persiska viken ligger *Abusjär* l. *Busjir*, vid Ormussundet *Bender Abassi*, vigtigaste sjöhandelsstaden.

Afganistan är deladt mellan flere furstar. Säte för den mäktigaste fursten är *Kabül*. 60 t. inv.

Belutsjistan bebos af nomader och röfvare. Khans säte är *Kelat*. Den enda hamnen är *Sonmeani*.

5. Indien.

Det rika Indien har länge varit målet för främmande folkslags sträfvanden. För närvarande beherrska Engelsmännen nästan hela Främre Indien och en del af Bortre Indien, der äfven Fransmännen fattat fast fot. På de Indiska öarne äro Holländarne mäktigast; Spanjorerne besitta Filippinerna. Portugiserne hafva endast litet qvar af sina fordna besittningar.

Dessa vidsträckta länder utmärka sig genom rika *naturalster*, såsom af mineralier guld, tenn, diamanter och andra ädelstenar; af växtriket dyrbara träslag (tek och ebenholts), bomull och kryddor; af djurriket elfenben och silke m. m.

Främre Indien.

(75 t. qv. mil, 240 mill. inv.)

Hufvudmassan af Främre Indien står under britiskt herravälde. Många delar af landet hafva ännu egna furstar, men dessa äro nästan alla beroende af Engelsmännen och betala dem skatt. Den högsta embetsmannen i det Britiska Indien är generalguvernören i Kalkutta.

Främre Indiens invånare äro till en stor del *Hinduer*, hvilka hafva den braminska religionen. Af *näringarne* är jordbruket den viktigaste, och en mängd ris, bomull och opium utföres. Industrin står i flere afseenden högt (bomullsväfveriet är nu utan betydighet, ty bomullen föres rå till England för att igen införas såsom förarbetad). *Handeln* är särdeles viktig, isynnerhet med England, och den befordras mycket genom jernvägar och stora kanaler.

Städerna äro mycket betydande och flere af dem hafva några 100 t. inv. De tre största äro Kalkutta 800 t., Bombay 600 t. och Madras 400 t. inv.

Kalkutta, vid Hugli (en arm af Ganges), en af Asiens största handelsstäder, besökes årligen af 1,000—1,500 större fartyg. Export af opium, indigo, bomull, socker, silke m. m. Stadens yttre hamnar äro *Diamant-Harbour* och *Canningtown*.

Bombay, på vestkusten, en af Asiens förnämsta handelsstäder, tillika krigshamn och station för ångbåtsfarten till Aden, Suès o. s. v. Utför isynnerhet bomull.

På samma kust ligga åt N. *Karatsji* och *Surat*, åt S. på kusten Malabar *Mangalore*, *Cananore*, *Tellitsjerri*, *Calicut*, *Paniani* och *Cotsjin*. Malabarkusten utför peppar, kanel, kokos- och sandelträ m. m.

Madras, på kusten Koromandel (östra kusten), har ingen hamn, utan blott en öppen redd. Handeln är dock ganska betydande. Export af perlor, diamanter m. m.

Vid samma kust ligga åt N. *Masulipatam*, åt S. *Trankebar*, begge med liflig handel.

Öar. *Ceylon*, skildt från fastlandet genom Palksund och Manaarviken, hvarest årligen 150,000 människor samlas för att fiska de dyrbaraste perlor. Detta sund är så grundt, att ett sandréf *Adamsbro* kalladt, som går tvärsöfver, är torrt vid ebbtiden. Öns exportvaror äro kaffe, kanel, socker, ebenholts, elfenben, ädelstenar. Städer: *Colombo*, öns hufvudort, *Trincomali* med en af de bästa hamnar i Asien, och *Pointe de Galle* l. *Galle*, en hufvudstation för ångbåtsfarten mellan Europa, Indien, Kina och Australien.

Lakkadiverna, *Malediverna* och *Tsjagosöarne* utföra kokosnötter och kaurisnäckor (skiljemynt i Indien och Afrika).

Fransmännens viktigaste besittning är *Pondichéri*, på Koromandelkusten. Har endast en öppen redd. 50 t. inv.

Dessutom *Carical*, på samma kust, *Yanaon* N. om Madras, *Chandernagore* (tsjan) N. om Kalkutta och *Mahé* på vestra kusten.

Portugiserne ega *Goa*, *Damân* och *Diu*, alla belägna på vestra kusten.

Bortre Indien

(40 t. qv. mil, 25 mill. inv.)

är deladt emellan de sjelfständiga staterna *Birma*, *Siam*, *Annam* och flere små *Malajstater* på halfön Malakka samt England och Frankrike.

Invånarne bilda en öfvergång från Hinduerna till Kineserna och hafva derföre blifvit kallade *Indokineser*. De bekänna Buddhareligionen.

De **Britiska besittningarne** omfatta vestra kustlandet eller *Britiska Birma* och de såkallade *Strait-Settlements* (områdena Wellesley och Malakka på halfön Malakka, Merguiarkipelagen samt öarne Pulo-Pinang och Singapore).

I Britiska Birma ligga **städerna** *Akyab*, *Rangun* och *Bassein* vid Iravaddi samt *Malmein*, de såkallade „4 rishamnarne“. Malmein är den största af dessa städer (50 t. inv.). De utföra också mycket tekvirke.

Mindre städer. *Martaban*, *Amherst*, *Ji*, *Tavoy*, *Mergui* och *Tenasserim*.

I Strait-Settlements ligga *Georgetown* på Pulo-Pinang, Malakka på fastlandet och *Singapore* på en ö. De utföra allehanda kryddor, kaffe, socker, ris, indigo, bomull, kokosnötter, tenn m. m.

Singapore är i följd af sitt läge en mötesplats

för fartyg ifrån alla verldsdelar. Här delar sig den stora indiska sjöhandelsvägen i två grenar, till Kina och till Australien. 100 t. inv.

Andamanerna, Nikobarerna och Keelingöarne äro också britiska besittningar.

I de **Franska besittningarne** ligger *Saigòn*, vid en af Mäkongs mynningsarmar, med betydlig export af ris m. m. 35 t. inv.

Hit höra äfven hamnen *Mytho* vid Mäkongs utlopp och *Pulo-Kondor öarne*.

Såsom skyddsstat lyder under Frankrike *Kambodsja* med hufvudstaden *Udong*.

I **Birma** är *Mandalay* hufvudstad, i **Siam** *Bangkok*, i **Anam** *Hue*.

Bangkok är dels bygdt på höga pålar, dels flytande på bamburör. Handeln och sjöfarten äro betydliga och drifvas förnämligast på Kina. Större fartyg kunna ej inlöpa i floden. Besökes årligen af 2—300 europeiska fartyg. 500 t. inv.

I Annam hafva främmande fartyg tillträde till hamnarne *Thi-nai, Ninh-hai, Hanoc* och till floden *Nhi-ha*.

Den Indiska öflocken

(37 t. qv. mil, 30 mill. inv.)

indelas i de holländska, de spanska, de portugisiska och de britiska besittningarne samt de oafhångiga delarne. Invånarne äro till största delen *Malajer* och dels muhammedaner, dels hedningar.

De **Holländska besittningarne** omfatta *Java*, delar af *Sumatra, Borneo* och *Celebes*, de flesta af de *Små Sundaöarne, Molukkerna* och *Bandaöarne* m. fl. mindre öar.

På **Java** ligga *Batavia, Samârang* och *Surabaya*.

Batavia, säte för nederländska regeringen öfver kolonierna i Asien, idkar stor sjöfart och handel. Utför kaffe, socker, ris, kryddor m. m. 70 t. inv. — *Samarang*, dålig hamn, men betydlig handel. 50 t. inv. — *Surabaja*, med den bästa hamnen på hela ön och anseelig handel. 90 t. inv.

Tsjeribon, på norra kusten, utför kaffe, — NO. om Java ligger ön *Madura*.

På **Sumatra** ligga *Padang*, *Palembang* och *Benkulen*.

Padang är öns hufvudort, *Palembang* största staden med 70 t. inv. — Export af kaffe, peppar, ris, tenn m. m.

På vestra kusten under 1° 40' lat. N. finnes viken *Tappanuli*, som bildar en säker hamn. — Öarne *Bangka* med staden *Muntok* och *Billiton* med hamnen *Tandsjong-Padang* äro särdeles rika på tenn. — *Riouw*, S. om Singapore, idkar liflig handel.

På **Borneo** ligger *Benjermassing*. Ön producerar guld, diamanter, kryddor, sago m. fl. dyrbara varor.

På **Celebes** ligga *Vlaardingen* l. *Mangkassar* och *Menado*.

Af de **Små Sundaöarne** ega Holländarne *Bali*, *Lombok*, *Flores*, *Sandelbosj* och sydvästra delen af *Timor* med hamnen *Kupang*.

Af **Molukkerna** äro de viktigaste *Dsjelolo* l. *Halmahera*, *Ternate* med staden Ternate, *Ceram*, *Amboina* med staden Amboina, och *Banda*. De lemna isynnerhet kryddor och sago. Banda är rik på muskotnötter.

Af de sydliga **Bandaöarne** är *Timor Laut* den största.

De **Spanska besittningarne** omfatta största delen af *Filippinerna* och *Basjöarne*.

Manila, på SV. kusten af Luzon, är spanska generalkaptenens säte. Har en mängd fabriker och liflig handel med socker, tobak (cigarrer), manilahampa, ris m. m. 160 t. inv. Stadens hamn heter *Cavite*.

Sydöstra delen af Mindanao bildar ett oberoende sultanat med hufvudstaden *Selangam* och hamnen *Pollok*. — Palavan och Suluöarne beherrskas af en sultan, som också har besittningar på Borneos norra kust.

Portugiserne ega nordöstra delen af ön *Timor* med staden *Dilli*. — Ön *Labuan*, NO. om Borneo, rik på stenkol och med en god hamn, tillhör Engelsmännen.

6. Kinesiska riket

(200 t. qv. mil, 400 mill. inv.)

omfattar det **Egentliga Kina, Mantsjuriet, Mongoliet och Tibet**. Det är till vidd underlägset endast Ryska och Britiska rikena; men i folkmängd öfvergår det hvarje annan stat på jorden. Det är dock endast det egentliga Kina, som har så stor folkmängd; rikets öfriga delar hafva hvardera endast några få mill. inv.

I allmänhet är landet bergigt. Hufvudfloder äro *Hoangho* (gula floden) och *Jangtsekiang* (blå floden). Mellan dessa floders nedre lopp utgöres landet af en högeligen bördig och öfverbefolkad slätt, bildande likasom en enda, ofantlig stad af 100 mils längd.

Klimatet är i norra delen strängare än i Syd-europa; på slätterna och i de sydligare däl derna råder deremot Indiens temperatur och växtlighet.

Folkets idoghet är otrolig. Jorden odlas mästerligt; de viktigaste kulturväxter äro ris, Kinesernas hufvudföda, the, hvilket både förbrukas och ut-

föres i ofantlig mängd, och bomull. Silkesodlingen gifver en så stor afkastning, att hälften af allt silke, som jorden producerar, anses vara kinesiskt. Siden- och bomullstyger, porsliner, elfenbens- och lakerade arbeten af utmärkt beskaffenhet tillverkas.

Inrikes handeln samt trafiken på floderna och kanalerna (400) öfverträffar allt hvad man eljest i den vägen kan få skåda någonstädes på jorden; hundratusental menniskor tillbringa hela sitt lif i farkoster på dessa vatten. Bland kanalerna förtjenar nämnas *Kejsarekanalen*, som fortlöper mellan Peking och nedre Jangtsekiang (nu delvis förstörd). Exporten utgöres isynnerhet af the, silke och bomull; importen af opium, ehuru denna vara i Kina är förbjuden. Utrikes handeln var länge inskränkt till staden Kanton, men numera hafva utlänningar tillträde till 22 hamnar. Handelsflottan räknar omkring 8,000 fartyg, kallade *dsjonker*, l. 600 t. tons.

Religionen hos den största delen af befolkningen är en slags Buddhaism, kallad Fo's lära. Kejsarens magt är oinskränkt.

Minst 10 af **städerna** hafva $\frac{1}{2}$ —2 mill. inv. och omkring 40 städer hafva öfver 100 t. inv. Rikets hufvudstad är *Peking*, kejsarens residens, beläget vid Peihofloden. $\frac{1}{2}$ mill. inv. Stadens invånareantal har på senare tider betydligt nedgått, hvar emot det tilltagit i *Tientsin*, beläget vid samma flod, med hamnen *Takü*. $\frac{1}{2}$ mill. inv.

De förnämsta kuststäderna äro *Sjanghai*, *Ningpo*, *Futsjeu*, *Amoy* och *Canton*.

Sjanghai, vid floden Wusung, är numera förnämsta sjöhandelstaden i Kina (300 t. inv.), hvar emot *Kanton* (1 mill. inv.) förlorat i betydenhet.

Skeppen gå icke upp till Kanton, utan lossa och lasta i *Whampoa*.

Vid Jangtsekiang ligga *Nanking* och *Hankow*.

Nanking är känt genom sina bomullstyger. $\frac{1}{2}$ mill. inv. — *Hankow* är i följd af sitt läge en medelpunkt för Kinas handel och besökes af större fartyg. $\frac{1}{2}$ mill. inv.

Utländska fartyg hafva tillträde till sjöstäderna *Niu-tsjuang*, *Tientsin*, *Tengtsjeu*, *Tsjifu*, *Sjanghai*, *Ningpo*, *Futsjeu*, *Amoy*, *Sjateu*, *Kanton*, *Taiwan* på ön Formosa och *Kiungtsjeu* på ön Hainan samt till *Tsjinkiang*, *Kieukiang* och *Hankow* vid Jangtsekiang, *Peking* m. fl.

Ön *Hongkong* med staden *Victoria*, belägen Ö. om inloppet till Kantonviken, tillhör England. — Portugiserne ega staden *Macao*, belägen V. om inloppet.

De kinesiska **biländerna** bebos mest af nomader och der finnas derföre endast få städer, såsom *Lhassa* i Tibet, som idkar karavanhandel.

Korea är nästan obekant, emedan Europeer ej få beträda landet. Förhållandena i landet torde ej skilja sig från de kinesiska.

7. Japanska riket

(7 t. qv. mil, 33 mill. inv.)

består af idel öar. Likasom Kina har Japan länge varit tillslutet för Europeerne. Numera hafva dock flere hamnar blifvit öppnade för främmande nationers fartyg.

De japanesiska förhållandena likna mycket de kinesiska. Landets odling är lika långt framskriden som Kinas och utförsvarorna äro desamma. Religio-

nen är buddhaistisk. Riket styres af en furste, kallad *mikado*.

Af **städerna** äro de största hufvudstaden *Jedo* l. *Tokio* med 700 t. inv. och *Miako* med 400 t. inv.; begge på ön Nippon. Tillgängliga för främmande fartyg äro Jedos hamnar *Kanagawa* och *Jokohama*, till hvilka en jernväg leder från *Jedo*, *Ohosaka* och *Fiogo* i närheten af *Miako*, *Niigata* på Nippons nordvestra kust, *Hakodadi* på ön *Jeso*, *Nagasaki* på ön *Kiusiu* och *Nawa* på *Ljukjuöarne*. — Förnämsta handelsplatsen är *Jokohama*.

Till Japan höra *Bonin Simaöarne* med hamnen *Port Lloyd* på *Peelön* samt *Kurilerna*.

AFRIKA.

(550 qv. mil, 100—200 mill. inv.)

Man plägar indela Afrika i: 1. **Nilländerna**, 2. **Berberiet**, 3. **Saharà**, 4. **Sudàn**, 5. **Senegambien**, 6. **Öfre Guinea**, 7. **Sydafrika** och 8. **Öarne**.

I Afrika finnas **högländer** och **låggländer** om hvarandra. **Sydafrika** bildar ett bäcken af olika höjd, hvars kanter vid kusterna bestå af berg. Till sina norra inre delar är Sydafrika högst ofullkomligt känt. Midt på östra sidan reser sig den högsta hittills kända bergstoppen i denna verldsdel, *Kilima-ndsjarö*, 17,500 fot (5,700 m.) hög.

Från Sydafrika fortsättas kustbergen in i det mellersta Afrika. Mot Ö. ligger *Abessiniens högland*. Från detta högland nedstiger man genom trapplandet *Nubien* i flere afsatser till *Egyptens lågland*. Från Sydafrika mot V. sträcka sig *Kongbergen*, hvilka i N. begränsa Öfre Guineas kustland.

Mellan Abessinien och Kongbergen ligger *Sudan*, hvilket dels är högt, dels lågt.

Södra delen af **Nordafrika** bildas af det 100 t. qv. mil stora ökenlandet *Saharà*. Man har trott förr, att hela Sahara vore ett lågland; men så är det icke. Man har tvärtemot funnit några delar vara så högt belägna, att „invånarne kläda sig i pelsar om vintern“. Man har likaledes funnit, att de vattenrika fläckar, hvilka kallas *Oaser* (boningar), på många ställen ligga så tätt som „fläckarne på en panterhud“ Ofantliga sträckor af Sahara äro dock öde och bestå af stenöknar eller lös sand, hvilken af *Smumvinden* sättes i hvirflande rörelse och ofta begrafver hela karavaner. Såsom den viktigaste af alla oaser kan man betrakta sjelfva Nilflodens dal, som begränsas af berg. — Afrikas nordrand bildas till en stor del af berg. Ö. om den Stora Syrten ligger *Barkas högland*. Längre mot V. ligga *Atlasbergen*.

Floderna i Afrika äro icke af stor betydighet, emedan de äro föga segelbara. *Nilen* är Afrikas märkligaste flod. Hufvudfloden, kallad *Hvita floden*, har sin upprinnelse från sjöarne *Victoria-Njansa* och *Albert-Njansa*, hvilka ligga i trakten omkring eqvatorn. Under sitt lopp mot N. upptager den Hvita floden flere stora floder, bland hvilka *Blå floden* kommer från Abessinien, der den genomrinner sjön *Tana*. Vid sitt utlopp i Medelhafvet har Nilen under tidernas lopp danat ett stort marskland, det såkallade *Delta*, hvilket är en af jordens fruktbaraste trakter. Denna fruktbarhet frambringas genom Nilens årliga öfversvämningar, hvilka äro en följd af „sommarregnen“ vid öfre Nilen.

I Atlantiska hafvet utfalla *Senegal*, *Gambia*,

Niger eller *Kowara*, *Zaire* eller *Congo* och *Oranje*. — *Congo*, en af jordens vattenrikaste floder, torde också komma från flere stora sjöar inne i Afrika, såsom *Tanganjika* m. fl.

Till Indiska hafvet rinner *Zambesi*, som upp-tager vattnet från sjön *Njassa*.

Bland sjöarne må utom de redan nämnda märkas sjön *Tsad* i Sudan.

Största delen af Afrika ligger i heta zonen och **klimatet** är varmare än i någon annan verldsdel. Derjemte är fuktigheten mångenstädes ganska ringa, såsom i Sahara och Nilländerna. Afrikas sydliga, tropiska delar hafva dock en betydlig regnmängd.

Växtriket är i följd af den ringa fuktigheten föga utveckladt och endast i de tropiska delarne påträffar man en så yppig växtlighet som uti Indien eller Sydamerika. De vigtigaste växtalster, hvilka Afrika utför, äro palmolja från Guinea, dadlar och gummi från Nordafrika samt bomull från Egypten.

Djurriket i Afrika utmärker sig genom sin rikedom på stora arter: lejonet, tjockhudar, giraffen, strutsen m. fl. Det sydliga Afrika bildar, likasom Sibirien, ett stort jagtområde och af de alster, hvilka Afrika lemnar åt världshandeln, äro elfenben och hudar också vigtiga. Det vigtigaste husdjuret i Nordafrika är dromedaren.

Afrikas **invånare** äro i N. *Berber* och *Araber*, i mellersta och södra delen *Negrer* och ytterst i S. *Hottentotter*.

Med afseende på **religionen** äro Berberne och Araberne muhammedaner, men de flesta Negrer äro hedningar.

I. Nilländerna

omfatta *Egypten*, *Nubien* och *Abessinien*.

Egypten (10 t. qv. mil, 5 mill. inv.) är ett lydland under Turkiet, men är nästan oafhångigt. Det styres af en „vicekonung“, hvilken tillika beherrsakar Nubien och östra Sudan (inalles 30 t. qv. mil, 8 mill. inv.). Invånarne äro *Araber* och *Kopter*. Landet är fruktbart och utmärkt väl beläget för handeln; denna stiger mycket nu, sedan *Suèskanalen* förenar Medelhafvet och Röda hafvet *). Exporten består i bomull, hvete, korn, ris m. m.; importen i timmer, maskiner, vapen m. m. Handelsflottan utgör omkring 1,400 fartyg l. 21 t. tons.

Egyptens hufvudstad är *Kairo*, vid Nilen, Afrikas största stad med 350 t. inv.

Vid Medelhafvet ligger *Alexandria*, vid Suèskanalen *Port-Said* och *Suès*, vid Röda hafvet *Kosseir*.

Alexandria, Egyptens viktigaste handelsstad, besökes årligen af omkring 3 t. fartyg. 220 t. inv. En jernväg leder till Kairo och Suès.

Nubiens enda sjöstad är *Suàkin*.

Abessinien eller **Habesj** är deladt mellan flere furstar. Invånarne äro kristna; men halfvilda. *Mas-sòwah*, god hamn vid Röda hafvet, lyder under Egypten.

Tadsjura, vid Adenviken, idkar betydlig handel.

2. Berberiet

innefattar hela norra kustlandet från Egypten till

*) Genom denna kanal, som är 7½ meter djup, hafva hittills nästan endast ångfartyg gått, allaredan 3 mill. tons under ett år, hvaremot man med segelfartyg ännu föredrager vägen omkring Goda Hoppsudden.

Atlantiska hafvet eller *Benghazi*, *Tripoli*, *Tunis*, franska kolonin *Algeriet* och sultanatet *Marokko*. Invånarne äro *Berber* och *Araber*. Blandningar af dessa kallas af Europeerne *Morer*. Landet är mångenstädes fruktbart och växtligheten rik.

Benghazi är en turkisk provins, Tripoli styres af en turkisk pasja och Tunis af en *bej*, som endast till namnet lyder under Turkiet.

De förnämsta **städerna** äro *Tripoli*, *Tunis* och *Algier* vid Medelhafvet samt *Mogador* vid Atlantiska hafvet.

Tripoli är af betydighet, emedan det ligger vid en af de vigtigaste karavanvägarne från kusten till det inre Afrika. Karavanerna hemta ifrån Sudan strutsfjädrar, saffian, guld och elfenben till utbyte mot europeiska och orientaliska varor. 30 t. inv. — *Tunis*, med hamnen *Goletta*, utför saffian, siden- och ylleveror (röda mössor, kallade fess), ull, säd, olja, dadlar m. m. 150 t. inv. — *Algier*, franska generalguvernörens säte, utför säd, boskap, ull, tobak, dadlar, strutsfjädrar m. m. — *Mogador* l. *Sueira*, är hamn till Marokkos hufvudstad Marokko. Utför säd, hudar, gummi, vax m. m. 20 t. inv.

Mindre sjöstäder: *Derne* och *Benghazi* i Benghazi; *Kabes* l. *Gabes*, *Sfakes*, *Susa*, *Monastir*, *Hamamat* och *Bizerta* i Tunis; *Bona*, *Philippeville*, *Budsja*, *Mostaganem*, *Oràn* med hamnen *Musalquivir* (35 t. inv.) och *Mers el Kebir* i Algeriet samt *Tanger* (dsjer), *El Araïsj* l. *Larache*, *Salée*, *Rabat*, *Mazagan*, *Agadir* och *Assa* i Marokko. — *Tanger* är de europeiska konsulernas säte.

Spanien eger i Marokko 4 såkallade „presidios“, nämligen fästningen *Ceuta*, midtemot Gibraltar, samt *Pennon de Velez*, *Alhucemas* och *Melilla*, belägna på öar. De två sistnämnda äro detentionsorter. Öarne *Zafarines*, Ö. om Melilla, höra också till Spanien.

3. Saharà

omfattar en mängd små riken. Invånarne lefva till största delen som nomader eller genom plundring af karavaner. Liflig karavanhandel med salt, dadlar m. m. Engelsmännen ega sjöstaden *Portendik*, som lemnar gummi.

4. Sudan

är tätt befolkadt, fullt med städer och byar, hvarest idkas liflig karavanhandel, särdeles med elfenben, guldstoff och slafvar. Består af flere stater, såsom *Timbaktu* i V. och *Bornu* vid sjön Tsad. Invånarne äro mest Negrer; dels muhammedaner, dels fetisjdyrkare. Östra delen lyder under Egypten.

5. Senegambien,

landet kring floderna *Senegal* och *Gambia*. Fransmännen ega en stor del af landet. Deras hufvudort är *S:t Louis*, på en ö nära Senegals mynning; handel med gummi, palmolja, hudar, elfenben m. m. 15 t. inv. Ön *Gorée* är en förfriskningsort för franska ostindiefarare. Engelsmännen ega *Bathurst* och *S:t Georgetown*, belägna på öar i Gambia.

6. Öfre Guinea.

Kustlandet är ganska bördigt, men klimatet är hett och osundt. Kusten indelas i *Sierra Leone*, *Peppar-*, *Elfenbens-*, *Guld-* och *Slafkusten*. Af sjömän kallas kusten V. om Kap Palmas *Windward Coast*, Ö. om Kap Palmas *Leeward Coast*.

På Pepparkusten finnes republiken *Liberia*, stiftad af Nordamerikanare för befriade negerslafvar, med hufvudstaden *Monrovia*. Utför kaffe m. m.

Mindre städer: *Edina* och *Tradetown*. — *Harper*, vid Kap Palmas, tillhör England.

Bland Europeerne hafva Engelsmännen de viktigaste besittningarne, såsom kolonin *Sierra Leone*, anlagd för befriade Negrer, med staden *Freetown*, säte för generalguvernören öfver kolonierna i Guinea och Senegambien; god hamn. 18 t. inv. — På guldkusten *Elmina*, *Cape Coast* och *Kristiansborg* m. fl.; på Slafkusten *Lagos*. 30 t. inv. — Handel med palmolja, guld, elfenben m. m.

Fransmännen ega *Grand-Bassam* och *Assinie* på Elfenbenskusten samt *Gabun* under eqvatorn.

7. Sydafrika

omfattar *Nedre Guinea*, *Kaplandet* och *Sydöstra kustlandet* (Kafferlandet, Sofala, Mozambik, Zanzibar, Ajan och Adel).

I **Nedre Guinea**, landet mellan Kap Lopez och Kap Negro, ega Portugiserne kuststäderna *Ambriz*, *Loanda* (generalguvernörens säte), *Benguela* och *Mossamedes*; men handeln med gummi, kaffe och elfenben m. m. bedrifves isynnerhet af Holländare.

Kaplandet tillhör Britiska riket. Hufvudstaden, *Kapstad* (Capetown), ligger vid Tafelviken och är af stor vikt såsom förfriskningsort för ostindiefarare. 30 t. inv. I närheten byn *Constantia*, berömd för sitt vin. — *Simonstown*, vid Falsebay, är station för engelska krigsflottan; *Port Elizabeth*, vid Algoaviken, förnämsta handelsstaden. — Exporten utgöres af ull, hvete och vin.

Invid västra kusten ligger guanoön *Itsjabo*.

I **Kafferlandet** ega Engelsmännen kolonin *Natal* med *Port d'Urban*. Utför ull och socker.

I det inre landet hafva holländska kolonister ifrån Kaplandet stiftat republikerna *Oranje* och *Transvaal*.

I **Sofala** ega Portugiserne *Lorenzo Marquez* vid Delagoaviken, *Inhambane* och *Sofala*; i **Mozambik** *Quilimane* och *Mozambik* (hufvudorten).

Zanzibar är ett sultanat, stiftadt af Araber. Hufvudstaden *Zanzibar* ligger på en ö och idkar betydlig handel med peppar, elfenben, ambra m. m. 80 t. inv.

Mindre sjöstäder: *Quiloa*, *Mombas*, *Dsjub* och *Brawa*.

På kusten **Adel** ligga *Berberah* och *Zeila*, med goda hamnar. Tillhöra Egypten.

Öarne.

Portugiserne ega *Azorerna* med staden *Angra* på ön *Terceira*, *Madeira* med staden *Funchal*, *Kap Verdeöarne* med *Porto Praya* på ön *Santiago*, *Bissagotsöarne* samt *Guineaöarne* *Principe* och *S:t Thomé*. — Export af socker, vin samt från *Porto Praya* ricinolja m. m.

Mindre hamnar på *Azorerna*. *Horta* på *Fayal* och *Punta Delgado* på *San Miguel*.

Spanjorerne ega *Kanarieöarne*, *Fernando Po* och *Annobon*. *Kanarieöarne* utföra vin och cochenille. På ön *Teneriffa* finnas staden *Santa Cruz* och vulkanen *Pico de Teyde*.

Engelsmännen ega *Ascension*, *S:t Helena*, *Tristan da Cunha*, *Mauritius*, *Rodriguez*, *Amiranterna* och *Sechellerna*.

Ascension med *Georgetown* och *S:t Helena* med staden *Jamestown* äro af vigt såsom förfriskningsorter för sjöfarare. På *Mauritius* ligger *Port Louis*. Stark export af socker o. a. tropiska produkter. 30 t. inv.

Fransmännen ega *Réunion*, *Mayotte* (en af Komorerna) samt invid Madagaskars kust *Nossiöarne* i V. och *Sainte Marie* i Ö.

På Réunion ligga *S:t Denis* 36 t., *S:t Paul* 25 t. och *S:t Pierre* 28 t. inv. Ön utför socker, kaffe, ris, vanille, kryddnejlikor m. m.

Madagaskar, en af jordens största öar, är rik på alla slags tropiska kulturväxter. Beherrsкас af de krigiska *Howas*. Bästa hamnen är *Tamatave*, på östra kusten.

Ön *Sokotra* beherrsкас af Araber. På norra kusten ligga staden *Tamarida* och hamnen *Bender Delosji*.

AMERIKA

(730 t. qv. mil, 85 mill. inv.)

indelas i: 1. **Grönland**, 2. **Britiska Nordamerika**, 3. **de Nordamerikanska Förenta Staterna**, 4. **fristaten Mejico**, 5. **Centralamerika**, 6. **de Sydamerikanska fristaterna**, 7. **kejsaredömet Brasilien**, 8. **Guayanakolonierna**, 9. **Patagonien** och 10. **Vestindien**.

Längs hela Amerikas vestkust från Kap Hoorn till Norra Ishafvet sträcker sig en **bergmassa**, hvilken kallas *Andesbergen* eller *Kordillererna* (dilje). De äro längre än någon annan bergskedja på jorden och äro högst i Sydamerika; den högsta bergstopp kallas *Sorata*, 23 t. fot (7,600 m.).

Andesbergen äro särdeles rika på vulkaner, och längs hela vestkusten af Amerika sträcker sig derföre en **vulkankedja**.

I Amerika ligga utom Andesbergen stora bergmassor mot Ö., nämligen *Brasiliens högland* och *Guayanas högland* i Sydamerika samt *Alleghany-*

bergen (gäni) i Nordamerika. Mellan Andesbergen och de andra berggländerna ligga fyra stora lågländer: i Sydamerika *Pampas* i S., *Selvas* i midten och *Llanos* (lja) i N. samt i Nordamerika *Prairierna* (prä) eller *Savannerna*. Selvas äro betäckta med jordens största skogar, hvaremot de öfriga lågländerna äro grässlätter.

Hvarje af dessa lågländer genomströmmas af en ofantlig **flod**; Pampas af *Platafloden*, Selvas af jordens största flod *Amazonfloden*, Llanos af *Orinoco* och Savannerna af *Mississippi* med bifloden *Missouri*. De tre förstnämnda utfalla i Atlantiska hafvet, Mississippi i Mejicoviken. Nordliga delen af Nordamerika är uppfylld med sjöar och floder. De *Canadiska sjöarne*, nämligen *Öfre sjön*, *Michigan* (mitsjigän), *Huron* (jurönn), *Erie* (iri) och *Ontario* bilda den största sötvattenmassan på jorden. De utfalla genom *S:t Lawrencefloden* i S:t Lawrenceviken. Mellan Erie och Ontario är vattenfallet *Niagara* (neja), det största på jorden.

Klimatet i Amerika är mycket olika, och man finner i denna verldsdel alla värmezoner med undantag af den södra kalla. I allmänhet är dock Amerika *kyligare* och *fuktigare* än de öfriga verldsdelarne. En hög värme finnes i de lägre delarne af den heta zonen och derjemte en betydlig regnmängd.

I dessa delar utmärka sig **växterna** genom sin stora yppighet. Växtriket lemnar viktiga produkter, såsom majs, potates och cacao, tobak och socker i Vestindien, kaffe i Brasilien och Vestindien, bomull och ris.

I motsats till Afrika finnes det endast mycket få stora däggdjur, såsom t. ex. bisonoxen i Nordamerika. Amerikas nordliga delar äro rika på pels-

djur och bilda det tredje stora jagtområdet på jorden. Med afseende på husdjuren må man märka, att Europeerne infört sina husdjur, och dessa finnas nu öfverallt i Amerika. Förvildade hästar, åsnor och hornboskap hafva så förökats på Llanos och på Pampas, att deras hudar, ben och kött afgifva vigtiga utförsvaror.

Med afseende på **mineralprodukter** är Amerika rikare än någon annan verldsdel. I Andesbergen finnes *guld* och *silfver* i ofantlig mängd. Brasilien är känt genom sina diamanter. Alleghanybergen hysa mycket jern och bly samt framför allt stenkol och bergolja.

Amerikas ursprungliga **invånare** äro *Eskimåerne* i polartrakterna och *Indianerne* i de öfriga delarne. Dessa äro icke så talrika som de invandrade. Bland de sistnämnda må isynnerhet märkas *Engelsmännen* i Nordamerika, *Spanjorerne* i Mellersta Amerika och i Sydamerika samt *Portugiserne* i Brasilien. *Negrerne* hafva efterhand utbredt sig i alla de varmare delarne af Amerika. En stor del af invånarne är af blandad race. *Mulatter* kallas blandningar af Europeer och Negrer, *Mestizer* af Europeer och Indianer, *Quarteroner* af Europeer och Mulatter. *Kreoler* kallas, isynnerhet i Vestindien, alla infödde af europeisk härkomst.

I Nordamerika äro protestanterne mest utbredda. I Mellersta och Sydamerika äro invånarne katoliker.

I. Grönland

(20 t. qv. mil, 10 t. inv.)

bebos af kristna Eskimåer och räknas till Danmark. Klimatet är så hårdt, att säd icke kan odlas. Eski-

måerne lefva af skäl- och hvalfångst. Handeln bedrifves uteslutande med danska fartyg. Export af tran, pelsverk och ejderdun. Det viktigaste af de danska nybyggena är *Julianeshaab* (håb); det nordligaste *Upernavik* (72° 55' lat. N.).

2. Det Britiska Nordamerika

(165 t. qv. mil, 3³/₄ mill. inv.)

omfattar allt land från Grönland och de forna ryska besittningarne ända till de Nordamerikanska Föreningens staterna, och består af 1. *Polarländerna*, 2. *Canada väldet* och 3. *New-Foundland*.

Canadaväldet består af *Canada*, *Nya Brunsvig*, *Nya Skotland*, *Hudsonsbayländerna* och *Britiska Columbia*. Den viktigaste delen är *Canada*, rikt på hvete och på skogar. — Handeln är betydlig och handelsflottan utgör omkring 7 t. fartyg l. 1,160,000 tons.

De största **städerna** äro i Canada *Quebec* och *Montreal* (reäl), båda vid S:t Lawrencefloden.

Quebec, britiska generalguvernörens säte, utför säd och timmer till Europa. 75 t. inv. — *Montreal* är pelshandelns hufvudsäte. 160 t. inv.

I Nya Brunsvig ligger *S:t John* (45 t. inv.); i Nya Skotland *Halifax*, krigshamn, export af timmer och fisk (30 t. inv.).

Mindre städer: i Nya Brunsvig *S:t Andrew*, vid Passamaquoddyviken; på ön Cap Breton *Sydney*; i Britiska Columbia *Nya Westminster* på fastlandet och *Victoria* på Vancouverön. — I det inre af landet hafva för pelshandelns skull flere fästen blifvit byggda af Hudsonsbay-companiet. Viktigast är *Fort York*, vid Hudsonsviken.

New-Foundland har betydenhet för den stora, derutanföre belägna sandbanken, vid hvilken Engels-

männen, Fransmännen och Nordamerikanarne idka den största kabeljofångst på jorden. Öns hufvudort är S:t Johns, 23 t. inv.

På Prins Edvards ön ligger *Charlottetown*. — Fransmännen ega de små öarne *S:t Pierre* och *Miquelon*.

Till England höra äfven *Bermudas* öarne med staden *Hamilton*.

3. Förenta staterna

(170 t. qv. mil, 40 mill. invånare)

är nu den viktigaste staten uti Nya verlden. De hafva under en lång tid fått en väsentlig tillökning i folkmängd genom utvandringar från Europa.

Invånarne äro af olika härkomst; men den engelska nationaliteten har dock öfverväganden öfver de andra. Bland invandrarne under de senaste åren utgöra Tyskarne och Ireländarne den största delen. Skandiuaver finnas $\frac{1}{4}$ million.

Likasom i moderlandet stå de flesta **näringsarne** på en mycket hög ståndpunkt. Med afseende på *jordbruket* kan landet indelas i två delar. Mot N. odlas isynnerhet hvete och majs, hvaraf mycket utföres till Europa, och mot S. bomull, som är Förenta staternas viktigaste utförsvara, och ris; tobak odlas mångenstädes. Den stora landsträckan V. om Mississippi är ännu i allmänhet föga uppodlad.

Boskapsskötseln är i många trakter så högt uppdrifven, att mycket kött och ull utföres till Europa. — *Fisket* är likaledes af stor vikt och från hvalfångsten hafva Nordamerikanarne nästan utträngt alla andra folk. — *Bergsbruket* är så ansenligt, att guld, silfver, qvicksilfver och petroleum äfvenledes äro viktiga handelsvaror.

Industrin är i flere riktningar så betydande,

att den öfverträffar de europeiska staternas, och detta gäller isynnerhet om skeppsbyggeriet och om tillverkningen af många slags maskiner. — *Handeln* står också utomordentligt högt, och handelsflottan är den största näst efter den britiska. Den utgör inemot 30 t. fartyg l. omkring 4 mill. tons. Inrikeshandeln befrämjas mycket genom jernvägar och de många ångfartyg, som befara Mississippi och andra floder, kanalerna och de stora sjöarne. Märkligast bland jernvägarne är *Pacificbanan*, som förénar New-York med San Francisco; bland kanalerna *Erikanalen*, från Hudsonfloden till Eriesjön.

I Förenta staterna är fullkomlig religionsfrihet. Mest utbredda äro protestanterne och bland dessa metodisterne och baptisterne.

Staterna bilda ett förbund (Union) af republiker, som består af 39 stater, förbundsdistriktet *Columbia* och 9 territorier. Förbundets gemensamma angelägenheter förvaltas af *generalkongressen*, som består af 2 kamrar, och *presidenten*, som väljes på fyra år.

De största **städerna** i Atlantiska kustlandet äro *Boston*, *New-York*, *Philadelphia*, *Baltimore*, *Washington* och *Charleston*.

Boston, stor fabriksstad, har näst New-York största sjöhandeln i Unionen. 250 t. inv. — *New-York*, vid Hudsonflodens mynning, betydligaste sjö- och handelsstaden i hela Amerika, har mer än $\frac{1}{4}$ af hela Unionens handel och är en hufvudplats för invandringen till Amerika. Tillsammans med *Brooklyn* $1\frac{1}{2}$ mill. inv. — *Philadelphia*, vid Delawarefloden, är berömd för sina undervisnings- och välgörenhetsanstalter, sina lokomotivfabriker och har den största handeln med stenkol och petroleum.

700 t. inv. — *Baltimore*, vid Chesapeakeviken, idkar betydlig handel med mjöl och tobak. 270 t. inv. — *Washington*, vid Potomacfloden i distriktet Columbia, är Unionens hufvudstad. 100 t. inv. Midtemot är hamnen *Alexandria*. — *Charleston* utför isynnerhet Carolinaris och bomull. 50 t. inv.

Öfriga sjöstäder: *Eastport*, *Bath*, *Portland* vid Cascoviken (30 t. inv.), *Portsmouth*, *New Bedford*, *Nantucket*, *Newport*, *New-London*, *New Hawen* (50 t. inv.), alla NO. om New-York. *Nantucket*, på en ö, idkar den största hvalfångst. — S. om New-York ligga *Perth-Amboy*, *Atlantic City*, krigshamnen *Norfolk*, *Portsmouth*, *Beaufort*, *Wilmington*, *Georgetown*, *Savannah*, *S:t Marys* och *S:t Augustine*. — *Savannah*, god hamn, utför ris, bomull och timmer. 30 t. inv.

Vid Mejicoviken ligger *New-Orleans* (nju orlins) på Mississippis delta 105 minuter ofvanför flodens mynning. Har den största bomullsutförsehn och utför derjemte tobak, socker, mjöl, kött m. m. Klimatet är osundt, i det gula febern ofta härjar. 200 t. inv.

Mindre sjöstäder: *Appalachicola*, *Pensacola*, *Pascagoula*, *Mobile*, *Galveston* och *Brownsville*. — *Mobile* utför mycket bomull. 32 t. inv. — *Galveston* har dålig hamn, men god handel.

Vid Stilla hafvet ligger *San Francisco*, vid en vik, till hvilken sundet „gyllene porten“ leder; förnämsta handelsplatsen på Nordamerikas vestra kust och station för ångbåtsfarten till Hongkong, Jokohama m. m. Utför guld, silfver, qvicksilfver m. m.; de flesta fartyg afsegla i barlast. 170 t. inv.

Mindre sjöstäder och hamnar: *San Diego*, *Monterey*, *Astoria*, *Pacific-City*, *Penns-Cove* på ön Whidby, *Sitka* på ön Sitka och *S:t Paul* på ön Kodjak.

I det inre af landet ligga *S:t Louis*, *Cincinnati* och *Chicago*.

S:t Louis, vid Mississippi, är medelpunkt för flodfarten och inre handeln i Unionen. 300 t. inv.

— *Cincinnati*, vid Mississippis biflod Ohio, idkar största handeln med svinkött. 200 t. inv. — *Chicago*, vid Michigan, drifver den största spanmålshandel på jorden. Besökes årligen af ända till 13 t. fartyg (inmot 3 mill. tons). Dagligen afgå 120 jernvägståg. Utför isynnerhet hvete, ull och kött. 400 t. invånare.

4. Fristaten Mejico

och Amerikas öfriga republiker erbjuda många likheter. *Befolkningen* är i de flesta staterna endast ringa och utgör från omkring 200 t. till omkring 2 mill. (Mejico har dock 9 mill.). Invånarne äro af spansk eller af blandad härkomst, isynnerhet *Mestizer*, samt *Indianer*. Hufvudspråket är det spanska, religionen är katolsk och författningen efter Förenta staternas mönster. *Näringarne* stå lågt, emedan man icke nog begagnar de gynsamma naturförhållandena. Handeln är passiv.

Hufvudstaden *Mejico* ligger på högslätten och är en af Amerikas praktfullaste städer. 200 t. inv. Förmämsta sjöhandelsstaden är *Vera Cruz*, vid *Mejicoviken*, med betydlig handel, men osundt klimat. 10 t. inv. Exporten utgöres isynnerhet af silfver och guld; vidare cacao, vanille, cochenille, indigo, campeche och mahognyträ.

Öfriga kuststäder: *Matamoras* (40 t. inv.), *Tuspan*, *Misantla*, *Carmen*, *Campeche* och *Sisal* (hamn till *Merida*) vid *Mejicoviken*; *Acapulco*, *Manzanillo*, *San Blas* och *Mazatlan* vid Stilla hafvet samt *Guaymas*, ny hamn vid Californiska viken.

5. Centralamerika

omfattar fristaterna *Guatèmala*, *Hondùras*, *San Salvador*, *Nicaragua* och *Costa Rica*. De utföra in-

digo, cochenille, kaffe, socker m. m. Största staden är *Guatemala*. 60 t. inv.

Mindre hamnar: i Costa Rica *Punta Arenas* och *Limon* vid Caraibiska hafvet; i Nicaragua *Greytown* vid Caraibiska hafvet samt *Realejo* och *Concordia* l. *San Juan del Sur* vid Stilla hafvet; i Honduras *Omoa* och *Truxillo* vid Honduras viken, *Puerto Real* på ön Ruatan i samma vik samt ön *Tigre* i Fonseca-viken af Stilla hafvet; i San Salvador *Conchagua* och *Acajutla* vid Stilla hafvet; i Guatemala *Santo Tomas* vid Stilla hafvet.

Engelsmännen ega kolonin *Honduras* med staden *Belize*, som utför mahogny- och campêcheträ (logwood).

6. De Sydamerikanska fristaterna,

Venezuela och *Columbia* (f. d. Nya Granada) i N., *Ecuador*, *Perù*, *Bolivia* och *Chile* (tsji) i V. samt *Argentina* l. *La Plata-staterna*, *Paraguay* och *Uruguay* i SO.

I **Venezuela** är *Caràcas* hufvudstad. 50 t. inv. Dess hamn är *Laguayra*; osäker redd, export af kaffe, cacao, tobak m. m.

Öfriga sjöstäder: *Cumanà*, *Cariaco*, *Carùpano*, *Barcelona*, *Puerto Cabello* (veljo) och *Maracaybo*. — Hit höra flere öar, bland hvilka *Margarita* med hamnen *Pampatùr* är den betydligaste.

I **Columbia** är *Bogotá* hufvudstad. 40 t. inv. — Vigtigaste sjöhandelsstaden är *Panamà*, vid Stilla hafvet. En jernväg leder öfver näset till *Colon* l. *Aspinwall*. 20 t. inv.

Vid Caraibiska hafvet ligga *La Hacha*, *Santa Marta*, *Barranquilla*, *Cartagena*, *Portobello* och *Colon*. — Export af guld, färgträ, tobak, kakao, kinabark m. m.

I **Ecuador** ligger hufvudstaden *Quito* under eqvatorn på en högslätt med evig vår, omgifven af vulkaner och snöbetäckta berg. 75 t. inv. — Vid Stilla hafvet ligger *Guayaquil* (kil), god hamn med betyd-

lig handel. Utför cacao, Panamahattar, kinabark m. m. 25 t. inv. — Till Ecuador höra *Galapagosöarne*.

Atacames, god hamn.

I **Peru** har hufvudstaden *Lima* 160 t. inv. Dess hamn *Callào* (ljao) utför silfver, guld, kopparmalm, kinabark, perubalsam m. m., men statens förnämsta exportvara är guano, som lastas vid de nära kusten belägna *Chinchaöarne*.

Öfriga kuststäder: *Paita*, *Eten*, *Pacasmayo*, *Truxillo* med hamnen *Salaverry*, *Chimbote*, *Huaco*, *Pisco*, *Mollendo* (hamn till *Arequipa*), *Ilo*, *Arica*, *Pisagua* och *Iquique*. — Den bästa hamn har *Paita*, den största handel *Arequipa*.

I **Bolivia** är *La Paz* hufvudstad. 75 t. inv.

Hamnar: *Cobija* och *Mejillones*. Export af silfver, koppar och guano.

I **Chile** har hufvudstaden *Santiago* 116 t. inv. — Storartad, men passiv sjöhandel idkas af *Valparaíso*. Utför hvete, hudar, guld, silfver, kopparmalm, ull m. m. 85 t. inv.

Mindre kuststäder äro *Copiapo* med hamnen *Caldera*, *Huasco* l. *Guasco*, *Coquimbo*, *la Herradura*, *Maule*, *Concepcion* med hamnen *Talcahuano*, *Valdivia*, god hamn, och *Puerto Montt*. Vid Magalhaenssundet ligger kolonin *Punta Arenas*.

Till Chile höra flere öar, bland hvilka *Chiloe* och *Juan Fernandez*. På den sistnämnda lefde skotska matrosen Alexander Selkirk (Robinson Crusoe) åren 1705—1709.

I **Argentina** ligger hufvudstaden *Buenos Ayres* vid La Platafloden. Ansenlig export af hudar, ull, kött m. m. 180 t. inv. Stora fartyg stanna vid byn *Barragon*.

I **Paraguay** är *Asuncion* hufvudstad. Utför maté.

I **Uruguay** ligger hufvudstaden *Montevideo* vid La Platas mynning. Dålig hamn, men liflig handel. Exporten såsom i Buenos Ayres. 125 t. inv.

Mindre, men goda hamnar äro *Maldonado* och *Colonia del Sacramento*.

7. Kejsaredömet Brasilien.

(150 t. qv. mil, 12 mill. inv.)

Nästan endast kusten är bebodd, och inne i landet finnas blott här och der Indianer. Brasilien är ett af jordens rikaste länder: diamanter, kaffe, socker, bomull m. fl. tropiska produkter. — Hufvudspråket är portugisiska, författningen konstitutionel.

De största sjöhandelsstäderna äro hufvudstaden *Rio de Janeiro* (dsja), *Bahia* och *Pernambuco*.

Rio de Janeiro l. *Rio* har den största handel med kaffe på hela jorden. 500 t. inv. — *Bahia*, med en säker hamn, utför socker, bomull m. m. 180 t. inv. — *Pernambuco* utför färgträ m. m. 100 t. invånare.

Mindre sjöstäder: *Chaves* på ön *Marajo*, *Para*, *Sao Luiz de Maranhao*, *Alcantara*, *Sao Luiz de Parnahyba*, *Cearà*, *Natal*, *Parahyba do Norte*, *Porto Calvo*, *Maceyó*, *Sergipe*, *Porto Seguro*, *Caravelhas*, *Guarapary*, *Sao Jose de Porto Alegre* och *Victoria*, alla N. om *Rio*; samt *Villa Princesa*, *Santos*, *Iguape*, *Desterro* och *Porto Alegre* S. om *Rio*. — *Villa Princesa* och *Desterro* idka hvalfångst.

Till Brasilien höra öarne *Fernando do Noronha* och *Trinidad*.

8. Guayanakolonierna.

Engelsmännen ega vestra delen af Guayana med kuststäderna *Georgetown* (36 t. inv.) och *Ny-Amsterdam*. Export af socker m. m.

Holländarne ega mellersta delen med staden *Paramaribo*. Handeln är i aftagande.

Fransmännen ega östra delen med *Cayenne*, hvars peppar är känd.

9. Patagonien

bebos af oberoende Indianer, som idka boskapsskötsel och jagt.

Eldslandet bebos af Pesjeräerne, som idka skälfångst och fiske.

Falklandsöarne tillhöra England. Förnämsta hamnen är *Port Stanley*. Öarne äro rika på förvildad hornboskap, pinguiner och skälar.

10. Vestindien.

Vestindiens öar äro europeiska besittningar med undantag af Haiti. Klimatet är i allmänhet farligt för Europeer, undantagandes från december till april, då det vanligen är mildt. Produkterna äro isynnerhet tobak, socker, kaffe, bomull, kryddor och dyrbara träslag. De flesta öarne hafva förträffliga hamnar. Invånarne äro till en stor del Negrer och Mulatter.

Haiti egdes förr af Frankrike och Spanien. För närvarande bilda den fordna franska och den fordna spanska delen hvardera en republik, som bebos af Negrer och Mulatter.

I republiken **Haiti** är *Port au Prince* l. *Port républicain* hufvudstad; vacker hamn vid Leoganeviken. 20 t. inv. — Öns bästa hamn är *Cap Haitien*. 15 t. inv.

Mindre hamnar: *Jacmel*, *Leogane*, *Cayes*, *Gonaives*, *S:t Marc*, *Mole S:t Nicolas* och *Port de la Paix* (pä).

I republiken **Domingo** är *Santo Domingo* hufvudstad. 20 t. inv. — *Samana* har en ypperlig hamn.

Spanjorerne ega *Cuba* och *Puerto Rico* jemte några mindre öar.

På Cuba är *Habana* (vana) största staden. Stor och god hamn. 200 t. inv. — En jernväg leder till *Matanzas* (36 t. inv.) och *Cardenas*. — På södra kusten ligger *Santiago de Cuba*. 96 t. inv.

Mindre sjöstäder: *Remedios*, *Nuevitas* och *Baracoa* på norra kusten samt *Trinidad*, *Xagua* och *Cienfuegos* på södra kusten.

På Puerto Rico är *San Juan* (S:t Johns) hufvudstad. 20 t. inv.

Öfriga hamnar: *San German* (30 t. inv.), *Guayama* och *Aguadilla*.

Engelsmännen ega *Jamaika* (dsjåmeika), *Bahamaöarne* och de flesta af de *Små Antillerna*.

På Jamaika är *Kingston* största staden. 36 t. invånare.

Mindre hamnar: *Port Royal*, *Passage-Fort*, *Montego-Bai*.

Bland Bahamaöarne är *New-Providence* med staden *Nassau* den viktigaste.

På *Cat-Island* (Guanahani) landade Columbus 1492.

Af de Små Antillerna må man märka:

S:t Christopher 1. *S:t Kitts* (stad: Basseterre), *Barbuda*, *Newis* (stad: Charlestown) och *Antigua* (st. S:t Johnstown) i N.; — *Dominica* (stad: Roseau), *S:t Lucie* (med Port Castries), *S:t Vincent* (stad: Kingston) och *Barbados* (stad: Bridgetown) i midten; — samt *Grenada* (stad: Georgetown), *Tabago* (stad: Scarborough) och *Trinidad* (stad: Spanish Town) i S.

Fransmännen ega *Guadeloupe* och *Martinique*.

På Guadeloupe ligga *Basseterre*, utan hamn, och *Point à Pitre*, god hamn. — På Martinique ligga *Fort de France* och *S:t Pierre*.

Öfriga öar: *Desiderade*, *Marie Galante*, *Les Saintes* och en del af *S:t Martin*.

Holländarne ega en del af *S:t Martin*, *S:t Eustache*, *Saba*, *Curaçao* m. fl. öar vid Sydamerikas norra kust.

Danskarne ega *S:t Thomas*, *S:t Jean* och *S:te Croix* med staden Kristiansstad.

Svenskarne ega *S:t Barthélémy* med staden Gustavia.

A U S T R A L I E N

består af *Australlandet* och *Australöarne*.

Australlandet

(140 t. qv. mil, $1\frac{3}{4}$ mill. inv.)

eller *Nya Holland* utmärker sig genom sin ringa **höjd**. Längs sydöstra kusten sträcker sig en berg-rad, hvilken kallas *Blåbergen* och *Austral-Alperna* och i högsta delen når 7,000 fot (2,200 m.). Det inre består af mer eller mindre ökenaktiga stepper, hvilka här och der afbrytas genom låga berggrupper.

Endast en betydande flod finnes, nämligen *Murray*, som utfaller i Encounterviken.

Klimatet är kontinentalt. Det är mycket torrt i den del af Australlandet, som ligger utanför den heta zonen, och regnet faller också der i enstaka strida skurar.

Växterna äro högst egendomliga. Skogsträden utmärka sig genom sina styfva blad, hvilka äro ställda på kant, så att i de australiska skogarne icke finnes samma djupa skugga som i våra skogar. Näringsväxter hade Australlandet ursprungligen endast få; men nu hafva europeiska kulturväxter blifvit införda.

Djuren äro likaså egendomliga. Af större däggdjur funnos fordom inga andra än pungdjur. Euro-

peerne hafva infört sina husdjur och isynnerhet fårskötseln är nu af särdeles vigt.

På guld och andra metaller är Australlandet mycket rikt.

De ursprungliga **invånarne** äro ett slags Negrer, kallade *Papuas*, och stå i afseende på själsförmögenheterna på en mycket låg ståndpunkt.

Australlandet tillhör England; men endast några delar äro koloniserade. Mot Ö. ligga kolonierna *Queensland* (kvins) och *Nya Syd-Wales*, mot S. *Victoria* och *Syd-Australia*, mot V. *Vest-Australia* och mot N. *Nordterritoriet*. — Hufvudnäringen är boskapsskötsel, och utförseln af ull öfverträffar alla andra länders. Många äro sysselsatte med gräfning af guld.

I **Queensland** ligger *Brisbane*. 20 t. inv. — Export af tennmalm.

I **Nya Syd-Wales** ligger *Sydney* vid viken *Port Jackson*. 120 t. inv. Till kolonin ankomma årligen omkring 2 t. fartyg (inmot 800 t. tons), hvaraf omkring en tredjedel i barlast. Export af ull.

Sjöstäder: *Paramatta*, *Port Macquari*.

I **Victoria** ligger *Melbourne*, vid viken *Port Phillip*. Eger öfver 400 fartyg (70 t. tons) och besökes årligen af 2 t. fartyg. 240 t. inv. Utför guld och ull.

Vid Port Phillip ligga *Geelong* och Melbournes hamn *Williamstown*.

I **Syd-Australia** ligger *Adelaide* (läd), vid S:t Vincent-viken. Utför ull, hvete, koppar. 20 t. inv.

Nära Spencervikens mynning ligger *Port Lincoln*.

I **Vest-Australia** ligger *Perth*, vid Svanfloden, med hamnen *Freemantle*. 3 t. inv.

I S. *Albany*, god hamn.

Nordterritoriet producerar bomull, socker m. m.
Port Darwin, ny hamn.

Ön **Tasmania** bildar en särskild engelsk koloni.
 Utför ull, hvete m. m. Staden *Hobarton* idkar lif-
 lig handel och stark hvalfångst. 20 t. inv.

Australöarne

bestå af de *närmare öarne* och de *fjärmare öarne*.
 Dessa sistnämnda kallas också *Söderhafvets öar*,
Oceanien l. *Polynesien*.

De **närmare öarne** äro vulkaniska. Den minst
 kända af dessa öar är den stora ön *Nya Guinea*,
 rik på de härligaste produkter.

Fransmännen ega *Nya Caledonien* med staden
Fort de France eller *Numea* och *Loyaltyöarne*.
 Nya Caledonien producerar kaffe och socker.

Engelsmännen ega *Nya Zeeland* m. fl. mindre
 öar. Nya Zeeland är högbergigt; den södra ön ge-
 nomdrages af de snöbetäckta *Sydalperna*. På norra
 ön ligger hufvudorten *Auckland*, god hamn. 20 t.
 inv. Nya Zeeland utför ull, guld och lin.

Vid Cooksund ligger *Wellington* med *Port Ni-
 cholson*; på den sydliga ön *Port Otago*.

De **fjärmare öarne** äro små, men många tusende
 till antalet. Den största är *Havaji*, 230 qv. mil.
 Också de fjärmare öarne äro till en del vulkaniska.
 På Havaji finnes vulkanen *Mauna Roa*, en af de
 förfärligaste på jorden, 13 t. fot (4,200 m.) hög. De
 flesta af dessa öar utgöras af korallref.

Klimatet på de australiska öarne är ett mycket
 mildt hafsklimat. Olikheten mellan årstiderna är så
 ringa, att klimatet kan betecknas såsom en ständig,
 sval sommar.

Växt- och djurverlden utmärker sig genom sin stora fattigdom på arter. Utmärkande växter äro kokospalmen och brödfruktträdet.

Folkmängden på de australiska öarne utgör inalles 2—3 mill. Infödingarne äro dels Papuas, dels Malajer. Papuas finnas på alla de närmare öarne med undantag af Nya Zeeland. Malajer finnas deremot på Nya Zeeland och i hela Polynesien. Många af dem hafva antagit kristendomen och **Sandwich-öarne** bilda till och med ett konstitutionellt konungarrike, hvars hufvudstad är *Honolulu*, på ön Oahu, en hufvudstation för hvalfångare. 13,500 inv. På ön Maui finnes hamnen *Lahaina*.

Spanjorerne ega *Marianerna*, *Carolinerna* och *Palaosöarne*; **Fransmännen** *Marquesasöarne* samt protektoratet öfver *Sällskapsöarne* och *Låga öarne*; **Engelsmännen** *Fidsjiöarne* och **Nordamerikanarne** några små öar, belägna S. om Sandwichöarne.

Luften

omgifver jorden öfverallt till en höjd af 10 mil.

Med *klimat* förstår man de förändringar i luften, hvilka på ett känbart sätt inverka på våra organer. Man bör vid klimatet isynnerhet göra afseende på värmen, fuktigheten och vindarne.

Värmen aftager visserligen i allmänhet från eqvatorn till polerna; men många andra förhållanden kunna dock häri åstadkomma en förändring. För att bestämma en orsts medeltemperatur summerar man dagarnes medeltemperatur och delar summan med dagarnes antal. De orter, hvilka hafva samma medeltemperatur, förenas på en karta genom linier, hvilka hallas *Isoterm*er (årsvärmelinier). Isotermerna gå temligen regelrätt i heta zonen; men utanför denna tilltager oregelbundenheten och den är störst mellan 40—50° lat. N. *Årstiderna* i heta zonen äro två, i de tempererade zonerna fyra och i de kalla zonerna åter två. I de tropiska länderna är medeltemperaturen + 24—30° C., i Sydeuropa + 16—20°, vid Nordkap 0°.

Fuktighet finnes alltid i luften, ehuru den icke alltid är synlig. De i luften befintliga vattenångorna blifva nämligen först synliga vid *afkylning* och framträda då än som moln eller dimma, än som regn, snö eller hagel, och än som dagg eller rimfrost.

Regnmängden är störst i heta zonen, ehuru regndagarnes antal der är mindre än längre bort från eqvatorn. Nederbörden i heta zonen är nämligen hvar gång utomordentligt stor, ty „det regnar der i strålar och icke i droppar“. I de tropiska länderna har man på flere ställen iakttagit, att der på en dag faller mera regn än hos oss under ett år. Regnlösa äro Afrikas och Asiens öknar.

I afseende på regnet delar man jorden i *regn-bälten*:

1. *Sommarregnets bälte* omfattar heta zonen och har en regntid och en torr tid (under eqvatorn två regntider); regntiden inträffar, när solen står högst på himmeln.

2. *Vinterregnets bälte* omfattar de varmare delarne af de tempererade zonerna (i Gamla världen t. ex. Medelhafsländerna och Kaplandet), och regn faller der isynnerhet om vintern.

3. Det *under alla årstider fallande regnets bälte* omfattar det öfriga af de tempererade zonerna.

Snö faller icke i låglandet af den heta zonen, och till och med i det sydligaste Europa är snö okänd i låglandet.

Vindarne

äro mycket regelbundna i den heta zonen, men utanför densamma äro de ostadiga. De båda Ishafven äro för oss alltför litet bekanta.

1. **Atlantiska hafvet** delar man i afseende på vindarne i fem **bälten**, nämligen *det nordliga vestanvindbältet*, *nordostpassadbältet*, *eqvatorialbältet*, *sydostpassadbältet* och *det sydliga vestanvindbältet*. Nordligaste delen, N. om 55° lat. N., är föga känd.

Det **nordliga vestanvindbältet** sträcker sig från 55 till 30° lat. N. I detta bälte äro vindarne företrädesvis vestliga.

Om *vintern* är vinden mest VNV. i vestra och mellersta delen. Stiltje och O. vind förekomma sällan, dock något oftare i östra delen, der vinden tillika är något sydligare. Vid de Azoriska öarne är vinden ostadig. I januari inträffa stormar omkring

hvar sjette dag, som oftast V. eller VNV., dock ibland O. eller NO., isynnerhet nära Europas kust. Mist förekommer sällan.

Om *våren* äro de vestliga vindarne något sydligare. De östliga vindarne förekomma oftare, isynnerhet i östra delen, der NO. ofta blåser under flere veckor („påsköstan“). Stormar förekomma mera sällan, mist oftare och i juni månad nästan ständigt i vestra delen.

Om *sommaren* förekomma både mist och stiltje ofta. Vinden är mycket mera sydlig, mest SV., isynnerhet i södra delen. Som oftast blåser dock en stadig NO. från Portugals södra kust till Madeira. Stormar förekomma sällan och vara vanligtvis icke länge.

Om *hösten* drager sig vinden åt V. och vid årets slut till och med N. om V., isynnerhet i norra delen. Mist förekommer mindre, storm oftare.

Nordostpassadbältet sträcker sig från 30° lat. N. ända till eqvatorn, men dess gränser äro för öfrigt mycket olika under olika årstider. Vinden är nästan ständigt mellan NNO. och O., som oftast NO. till O.; den är aldrig styf, stundom frisk, oftast dock endast en jemn bramsegelskultje.

Om *vintern* sträcker sig NO. passaden O. om 15° long. V. ända till 28—30° lat. N., men emellan 15 och 30° long. V. endast till omkring 25° lat. N. Mellan 30 och 45° long. V. sträcker sig en strimma af NO. passaden ända till 29° lat. N., men V. om 45° long. V. finnes passaden icke nordligare än 20° lat. N. ända till närheten af de Vestindiska öarne, der den når ända till inemot 28° lat. N.

Om *våren* är NO. passadens norra gräns i allmänhet 2° nordligare. — Om *sommaren* är den ännu nordligare, nämligen omkring 33° lat. N. från när-

heten af Afrikas kust ända till inemot 50° long. V., hvarvid den nämnda strimman icke så tydligt framträder. V. om 55° long. V. är dess norra gräns 25° lat. N., men längre åt V. når den småningom 30° lat. N. — Om *hösten* är gränsen åter längre i S.

NO. passadens södra gräns är om *vintern* en linie, som utgår från Kap Sierra Leone, tangerar eqvatorn mellan 30 och 35° long. V. och når Sydamerika på omkring 3° lat. N. I februari är denna gräns litet längre åt S.

Om *våren* är denna gräns i närheten af fastlandet icke fullt så långt i S. och i maj öfverskrider den ingenstädes 2° lat. N.

Om *sommaren* går södra gränsen i juni från 10° lat. N. vid Afrikas kust till omkring 7° lat. N. vid Amerikas; i augusti är den på 12° lat. N., således litet S. om Kap Verdeöarne och litet N. om ön Trinidad.

Om *hösten* är södra gränsen i september nästan såsom i augusti; i november på 10° lat. N. vid Afrikas kust, 6° lat. N. på öppna hafvet och 7° lat. N. vid Amerikas kust.

I **sydostpassadens bälte** är nästan ständigt SO. vind. Detta bälte ändrar också sitt läge och dess yttersta gränser äro emellan 6 — 8° lat. N. och 36° lat. S. I Ö. sträcker det sig icke längre än till 15° long. V.

Om *vintern* är SO. passadens norra gräns en linie, som utgår från $\frac{15^{\circ} \text{ long. V.}}{1\frac{1}{2}^{\circ} \text{ lat. N.}}$, mellan 25 och 40° long. V. går litet S. om eqvatorn och på omkring 3° lat. N. når Amerikas kust.

Om *våren* är norra gränsen densamma, dock i april nästan öfverallt S. om eqvatorn, men vid Ame-

rikas kust N. om densamma. — I maj, juni och juli flyttas gränsen åt N. och når i slutet af juli och början af augusti $6-8^{\circ}$ lat. N. i vestra delen af hafvet. Derifrån sträcker den sig åt Afrika i en rät linie till $\frac{15^{\circ} \text{ long. V.}}{2^{\circ} \text{ lat. N.}}$.

Om *hösten* närmar sig SO. passadens norra gräns efterhand alltmer eqvatorn och är i oktober på 5° lat. N. i V. samt på 2° lat. N. i O.

I närheten af Amerikas kust finnes ett större mellanrum mellan båda passaderna än i närheten af Afrikas kust.

SO. passadens södra gräns bildas i allmänhet af en linie från $\frac{15^{\circ} \text{ long. O.}}{33^{\circ} \text{ lat. S.}}$ till $\frac{30^{\circ} \text{ long. V.}}{24^{\circ} \text{ lat. S.}}$ samt från denna punkt i en båge genom $\frac{37^{\circ} \text{ long. V.}}{21^{\circ} \text{ lat. S.}}$ till $\frac{45^{\circ} \text{ long. V.}}{26^{\circ} \text{ lat. S.}}$. Mellan 20 och 25° long. V. tyckes dock en strimma sträcka sig åt S. och under norra halfklotets sommar sträcker sig passaden endast till $23-24^{\circ}$ lat. S. vid Brasiliens kust, hvaremot den om vintern vid Afrikas kust når ända till inemot 30° lat. S.

För öfrigt äro SO. passadens gränser icke så noga kända som NO. passadens, ty i södra delen af Atlantiska hafvet finnas trakter, hvilka nästan aldrig besökas af fartyg. De besökta delarne omfatta i Ö. några och tjugu mil på ömse sidor om en linie från Goda Hopps-udden till S:t Helena och Ascension, i V. lika många mil på ömse sidor om en linie från $\frac{\text{eqvatorn}}{28^{\circ} \text{ long. V.}}$ i en båge först åt SSV. och sedan åt SSO.

Om man jemför SO. passadens södra gräns med NO. passadens norra gräns, så finner man en märklig likhet mellan dessa gränser. Hvilken?

Mellan de båda passadernas bälten finnes det **eqvatoriala** eller **stiltjebältet**. Det är fruktansvärdt genom tidtals inträffande, förfärliga åskväder.

Såsom allaredan blifvit nämnt finnes SO. passaden icke Ö. om 15° long. V. Den finnes icke heller Ö. om en linie från $\frac{\text{eqvatorn}}{15^{\circ} \text{ long. V.}}$ till Goda Hoppsudden. I denna del af Atlantiska hafvet, N. om eqvatorn, omvexlar NO. passaden under en stor del af året med andra vindar; men från juni till september blåser sällan NO., utan oftast SV. med strida regnskurar öfver hela Guineaviken. Denna NO. och SV. kallas *afrikanska monsunen*. S. om eqvatorn är vinden nästan alltid S. eller SSV., stundom SSO.

SO. passaden blir alltmera sydlig, då den öfverskrider eqvatorn, och är då stundom till och med V. om S.

Det **sydliga vestanvindbältet** är söderut känt ända till 40° lat. S. samt i trakten af Goda Hoppsudden och Kap Hoorn.

Under södra halfklotets *sommar* är vinden S. om 30° lat. S. mest N. och NV.; i närheten af Kap Hoorn mera åt V., till och med SV., vid Goda Hoppsudden ofta SO., ofta hård, men icke långvarig. — Om *hösten* äro SO. stormarne vid Goda Hoppsudden sällsyntare och omvexla med NV. — Om *vintern* är vinden mest mellan N. och SV., med stormar både vid Kap Hoorn och Goda Hoppsudden. — Om *hösten* förekomma vid den sistnämnda återigen SO. stormar, ofta våldsamma, men vanligtvis snart öfvergående.

Mist förekommer sällan på södra halfklotet, dock

ibland i årets början samt Ö. om Kap Hoorn och vid Falklandsöarne äfven i april och maj.

2. **Indiska hafvet** är känt ända till 52° lat. S. S. om 30° lat. S. är V. vinden rådande, allt stadigare, ju längre åt S. samt temligen styf. Vinden drager sig långsamt från NNV. till S., sällan ända till O. om S., utom i närheten af Goda Hopps-udden. Ju närmare till 30° lat. S., ju oftare är vinden O. och NO., dock mest V.

Mellan 30 och 10° lat. S., från Madagaskar ända till Nya Holland, blåser **sydostpassaden** ihållande från SO. till O. eller ännu östligare. SO. passadens norra gräns är här också icke alltid på samma ställe, men når aldrig eqvatorn. Under årets fyra första månader är den nära 10° lat. S. och uppnår i juli 4° lat. S. I slutet af augusti skrider den tillbaka och uppnår i december 10° lat. S.

N. om SO. passadens bälte finnes ett bälte, der förhållandena äro högst olika. Mellan 7° lat. S. och 2° lat. N. blåser en temligen stadig V. vind, **vestmonsunen** eller **vintermonsunen**, från slutet af oktober till slutet af april. I närheten af Afrikas kust, mellan 40 och 50° long. O., sträcker sig detta bälte endast från 5 till 7° lat. S. Från april till oktober finnes nästan icke någon V. monsun, utan N. om 5° lat. S. finner man då ett bälte, något liknande **eqvatorialbältet** på Atlantiska hafvet, dock med ofta förekommande SSO. eller S. vind, hvilken, ju längre man kommer åt N., alltmera drager sig till SSV. och SV.

På omkring 4° lat. N. begynner **sydvestmonsunbältet**, som under sommarmånaderna sträcker sig från eqvatorn eller ännu sydligare i närheten af Afrikas kust, men på öppna hafvet från $3-4^{\circ}$ lat. N.

långt in i Asien. I detta bälte blåser en jemn, frisk SV., som utgjuter strida regnskurar på Malabarkusten och på Bengaliska vikens östra kust, under det på Koromandel-kusten intet regn faller.

I september eller oktober upphör småningom SV. monsunen jemte regnet och under en månads tid är vinden om dagen från sjön, om natten från landet. Derefter begynner **nordostmonsunen**, som varar ända in i april månad, med regn på Koromandelkusten och med vackert väder på de kuster, hvilka under SV. monsunen hade sin regntid. Under tiden mellan båda monsuner, april och oktober, rasa ofta starka stormar på Bengaliska viken ända till eqvatorn i S.

I Mozambikkanalen är vinden under SV. monsunen mellan SO. och SV., men efter denna tid NNO.

NO. monsunen öfverskrider icke eqvatorn. Längs Sumatras vestra kust samt mellan 85 och 100° long. O. finner man stundom NV. vind, isynnerhet i januari. N. och S. om denna NV. monsun råder ofta stiltje. — Längs Nya Hollands vestra kust är vinden mellan SSO. och SSV., likasom vid Sydafrikas vestkust.

På Röda hafvet blåsa under större delen af året, isynnerhet om sommaren, i norra delen N. och NV., i södra delen om sommaren SV. och nästan V. samt under den öfriga delen af året SO. vindar.

3. I **Stilla hafvets** vestra del, omkring de Indiska öarne till 140° long. O., herrska **monsuner**, N. om eqvatorn NO. och SV. samt S. om eqvatorn NV. och SO. NO. monsunen, af sjömännen kallad N. monsunen, blåser på Kinesiska hafvet samt mellan Filippinerna och Marianerna från slutet af oktober

eller början af november ända till april, då den skiftar och blåser från SV. eller något sydligare ända till oktober.

På Javasjön samt ända till Nya Guinea och Nya Hollands norra kust blåser *vestmonsunen* från november till mars stadigt och friskt från VNV. I mars omvexlar den med stiltje och andra vindar. I april begynner *ostmonsunen*, som mest är OSO., med starka regnskurar och åskväder. Från maj till slutet af oktober är vinden i Ö.

Vid Sumatra följa monsunerna mera kusternas riktning och NV. monsunen medför regn. — Vid Borneo blåser SV. monsunen från december till mars, SO. monsunen från slutet af mars till november, med starka regnskurar från juli till oktober. De häftigaste åskväder inträffa vid monsunernas början, i maj och december. I oktober och november drager sig SO. monsunen alltmera åt S.

Den O. om 140° long. O. liggande delen af Stilla hafvet kan indelas i 5 bälten likasom Atlantiska hafvet.

I det **nordliga vestanvindbältet** är V. vinden öfvervägande, men vinden för öfrigt mycket variabel; i närheten af Asien mest från sydliga håll, i närheten af Amerika mest från nordliga. Endast midt på hafvet är V. vinden oftast rådande, åtminstone om våren och sommaren. Om hösten förekomma alla riktningar nästan lika ofta; endast vid Amerikas kust mest NV. Om vintern är, så vidt man vet, vinden oftast N. om V.

Nordostpassadbältets norra gräns är om vintern en mot N. öppen båge från 35° lat. N. vid Amerikas kust till $\frac{25^{\circ} \text{ lat. N.}}{140^{\circ} \text{ long. O.}}$. Emellan denna linie och

en annan, som går från 8—10° lat. N. vid Amerika åt V. ända till 180° long. samt derifrån till 5°—10° lat. S. 140° long. O., är NO. passaden först mellan N. och NNO. i närheten af Amerika, sedan i NO. eller NO. till O. och ännu mera åt O. ju längre man kommer åt V.; slutligen åter i NO. eller NO. till O., der hvarest passaden öfverskrider eqvatorn.

Tätt invid Amerikas kust är passaden i N. till och med NV. („mejikanska monsunen“). Om våren träffar man N. och NV. vind litet längre åt N. vid Amerika. Passadens södra gräns är i allmänhet något nordligare, men vänder sig redan på 170° long. V. åt S. — Om sommaren går passadens norra gräns från 35—40° lat. N. åt V., går sedan snart åt SV. till $\frac{25^{\circ} \text{ lat. N.}}{165^{\circ} \text{ long. V.}}$ och derefter åt V. till 140° long. O. Sydgränsen går från 10—12° lat. N. vid Amerika till $\frac{5^{\circ} \text{ lat. N.}}{140^{\circ} \text{ long. V.}}$ och sedan åt V. till 140° long. O. — Om hösten äro båda gränserna såsom om sommaren, utom att södra gränsen skär eqvatorn på 170° long. O. och når inemot 5° lat. S.

Det **eqvatoriala bältet** framträder mindre tydligt. Med undantag af sommaren finner man under hela året som oftast stiltje några grader på ömse sidor om en linie på 6° lat. N. från Amerika till 160° long. V. och V. om denna meridian på 0°. Men ju närmare till 140° long. O. ju mindre märker man detta bälte. Om sommaren ligger detta bälte nordligare, i det parallelen 10° lat. N. bildar midtlinien, åtminstone i närheten af Amerika. Längst i V. är detta bälte sydligare, men når dock icke eqvatorn.

Sydostpassaden blåser om vintern mellan 30° lat. S. och 5° lat. N. i östra delen af Stilla hafvet.

I mellersta delen, der en mängd öar finnes, är den både svagare och mindre regelbunden. V. om 180° long. går passaden i N. endast till 10° lat. S. — Om våren har detta bälte nästan samma läge; mellan 120 och 140° long. V. sträcker det sig dock något längre åt N. — Om sommaren sträcker sig passaden Ö. om 140° long. O. ända till omkring 10° lat. N. och V. om denna meridian till 4° lat. N.; i S. till 25° lat. S. — Om hösten har passaden nästan samma gränser.

Ö. om 120° long. V. samt mellan Nya Holland och 170° long. O. har SO. passaden i allmänhet en sydligare riktning än mellan dessa meridianer.

Närmare till eqvatorn blir SO. passaden alltmär sydlig och är N. om eqvatorn till och med V. om S., likasom den också går öfver till S. eller SV. längs fastlandets kust. I Panamaviken uppstår härvid ett slags monsun, i det derstädes SV. vind blåser om sommaren och NO. eller N. om vintern.

Det **sydliga vestanvindbältet** framträder mycket tydligare än det nordliga, isynnerhet vid Chiles kust, der SV. omvexlar med NV. nästan under hela året. NV. förekommer oftast mellan maj och oktober, SV. under den öfriga delen af året.

Säregna vindar äro **orkanerna**, hvilka isynnerhet förekomma i heta zonen, der de ofta åstadkomma fruktansvärda förödelser, såsom „stora orkanen“ i Vestindien år 1780. På Atlantiska hafvet förekomma orkaner oftast från augusti till oktober, på Indiska hafvet från december till april och på Stilla hafvet från november till april. På Kinesiska hafvet kallas de **teifuner**.

H a f v e t.

Hafvets djup är långtifrån lika öfverallt; det största djup, som man med säkerhet har nått, är inemot 5,000 famnar.

Hafsvattnets salta smak är en följd af koksalt, och dess bittra smak af svafvelsyrad magnesia. Det har i allmänhet en blå färg, men på många ställen är det färgadt genom djur eller växter („Röda hafvet, — Persiska viken eller „Gröna hafvet“, — Californiska viken eller „Purpurhafvet“).

Hafvets rörelse är trefaldig, nämligen vågrörelsen, tidvattnet och strömmarne.

Vågrörelsen är en följd af vindens tryck och verkar måhända knappt till 150 famnars djup. På öppna hafvet nå vågorna en höjd af 3 till 5 famnar; men i bränningarne vid kusten kunna de vara mycket högre.

Tidvattnet, d. v. s. ebb och flod, är isynnerhet en följd af månens dragningskraft. Äfven solen bidrager dertill. Det uppkommer endast på en mycket stor hafsyta. Flodvågen uppstår först i Stora oceanen och går derifrån genom Indiska och Atlantiska hafvet o. s. v. I omkring 6 timmar är det flod, och i omkring 6 timmar ebb. På det öppna hafvet stiger flodvågen endast några få fot, men i små fjordar och vikar kan den stiga mycket högre, t. ex. i Fundyviken 10 famnar. Vid S:t Malo når den en höjd af 7 famnar, i Humber 3 famnar och vid Östersjöns yttersta gräns endast 10 tum.

Hafsströmmarne

äro en följd af flere förhållanden, bland hvilka hafvets värme är ett af de viktigaste. Det kalla vatt-

net rinner från polerna till eqvatorn och strömmar af varmt vatten rinna från eqvatorn till polerna.

Från Guineaviken flyter en bred ström, kallad *eqvatorialströmmen*, på båda sidor om eqvatorn tvärsöfver Atlantiska hafvet. Den är smalast i Guineaviken och utvidgar sig vesterut. Dess hastighet öfverskrider vanligtvis icke en sjömil i timmen. Vid Kap San Roque delar sig strömmen i två armar, af hvilka den ena flyter åt S. och längs Sydamerikas kust. Den andra flyter åt VNV., får en hastighet af 4 sjömil i timmen och inträder genom sunden mellan Grenada, Tabago och Trinidad i Caraibiska hafvet. Under namn af *Caraibiska strömmen* flyter den i en båge till Yucatan och utsänder två armar åt S. Den ena armen går till Panamanäset och derifrån åt Ö. till hufvudströmmen; den andra flyter längs Yucatans östkust och derefter åt Ö. till hufvudströmmen, som mellan Yucatan och Cuba inträder i Mejicoviken, i hvilken den flyter $\frac{3}{4}$ sjömil i timmen och beskriver en båge. Den finnes ingestädes alldeles invid kusten eller på landgrunden.

Mellan Cuba och Florida samt i Floridasundet flyter strömmen ofta 5 mil i timmen och får nu namn af *Golfströmmen*. Utanför Kap Sable vänder den sig åt NNO. och utsänder tillika en arm genom Bahamakanalen och en annan till Bahamaöarne, men dessa sidoarmar försvinna i det öppna hafvet. Golfströmmen fortsätter sitt lopp med stor hastighet till Kap Hatteras, der den utvidgar sig och hastigheten är 2 sjömil och mindre i timmen. Den utvidgar sig småningom alltmera, med aftagande hastighet, flyter ända till Nantucketgrunden litet mera åt Ö. och derefter åt Ö. tätt S. om New-Foundlandsbanken, i det den efter årstiden är än något nordligare än sydli-

gare. I meridianen af Kap Race är dess norra gräns om vintern 40—41° lat. N., i september, då dess vatten är varmast, 45—46°.

I midten af Atlantiska hafvet delar sig Golfströmmen i två armar. Den ena flyter V. om Ireland samt mellan Skotland och Island och utsänder sidoarmar till Islands södra kust och in i Nordsjön. Vid Norges vestra kust vänder sig Golfströmmen åt N., flyter omkring Nordkap och ända till Nowaja Semlja.

Den andra armen flyter åt SO. omkring Azorerna och derifrån åt S. längs Afrikas kust dels in i eqvatorialströmmen, dels från Kap Palmas längs Guineakusten ända till Guineavikens innersta del. En sidoarm flyter längs Spaniens norra och Frankrikes vestra kust samt slutligen, under namn af *Renels ström*, åt NV. till Irelands södra kust.

Man har fått kunskap om Golfströmmen genom åtskilliga drifprodukter, såsom mimosaströn och drifved m. m., hvilka den för till Europa; genom dess stora salthalt och, framför allt, genom dess höga värmegrad, hvilken t. ex. gör, att hafvet vid Norge alltid är öppet, medan Grönlands östra kust är så godt som otillgänglig i följd af is.

Af *polarströmmarne* flyter den ena längs Grönlands, den andra längs Baffinsländernas östra kust. Dessa strömmar nå Golfströmmen tätt Ö. om Newfoundland, der deras ismassor upptina. En del af polarströmmen flyter sedan åt SV. och S., tätt invid Amerikas kust, hvaremot en annan flyter åt S. under Golfströmmen, hvars varmare vatten, ehuru saltigare, är lättare än det kalla vattnet. Isberg, drifna af denna kalla ström, ses ofta simmande tvärsigenom Golfströmmen.

Mellan eqvatorialströmmen, Golfströmmen och dess söderut gående arm, från 20 till 30° lat. N., finnes ej någon ström. Denna del af Atlantiska hafvet är uppfylld af såkallad sargassogräs och kallas *Sargassosjön*.

Strömmarne i Atlantiska hafvets södra del äro mindre kända. Eqvatorialströmmen delar sig, såsom allaredan blifvit nämnt, vid Kap San Roque. Den sydliga armen, kallad *Brasilianska strömmen*, flyter åt SV., aftager i hastighet vid La Pataflodens mynning, utsänder en arm till Eldslandet och flyter åt SO. till Goda Hoppsudden. — En annan ström kommer dels från polartrakterna S. om Kap Hoorn, dels från Stilla hafvet omkring denna udde och förenar sig med den Brasilianska strömmen S. om Tristan da Cunha. Den förenade strömmen upptager vid Goda Hoppsudden både en söderifrån kommande ström och måhända också *Agulhasströmmen*, som kommer från Indiska hafvet och flyter längs Afrikas södra kust, hvarefter vattnet flyter längs Afrikas vestra kust, dock icke tätt invid kusten, först åt N., sedan åt NV. och N. om eqvatorn åt V. till eqvatorialströmmen.

Uti **Indiska hafvet** flyter en *eqvatorialström* åt V., mellan 10 och 15° lat. S. Ö. om Madagaskars norra ända delar sig denna ström i två armar, af hvilka den ena flyter åt SV. och sedan omkring öns södra spets åt V. Den andra, större armen flyter åt V. till Afrikas kust. Här delar den sig återigen, i det en arm flyter åt N. eller NNO., en annan åt SV. genom Mozambikkanalen. Denna förenar sig med den förutnämnda sydliga armen, hvarigenom Agulhasströmmen uppstår, hvilken på Goda Hoppsuddens meridian som oftast rinner åt S.

En *polarström* rinner i Indiska hafvet åt N.

längs Nya Hollands vestra kust och måhända en annan mellan 40 och 60° long. O. till eqvatorialströmmen.

I norra delen af Indiska hafvet finnas strömmar, hvilka gå i samma riktning som monsunerna.

I **Stilla hafvet** flyter en eqvatorialström från Amerika åt V. på ömse sidor om eqvatorn, kringflyter Nya Guinea, vänder sig åt NV. och N. och träffas vid de Japanska öarnes sydliga och östliga kuster under namn af *Kuro Siwo*, d. ä. svarta strömmen. Den flyter här åt NO., sedan åt Ö. i en båge ända till Nordamerika, der den flyter åt S. till eqvatorialströmmen. En arm flyter åt NNO. till Berings-sund och Norra Ishafvet, hvarifrån en polarström inkommer i Stilla hafvet.

I södra delen af Stilla hafvet torde finnas stora strömmar af både kallt och varmt vatten. Polarströmmar flyta längs Nya Hollands östra och längs Sydamerikas vestra kust. Den senare strömmen, kallad *Humboldts ström*, flyter åt N. ända till eqvatorn och in i eqvatorialströmmen. — Det varma vattnet flyter från trakterna vid eqvatorn åt SV. till polartrakterna, midt emellan Nya Holland och Sydamerika.

Sargassosjöar finnas i Stilla hafvet både N. och S. om eqvatorn (den senare 50° lat. S), likasom också i Indiska hafvets södra del.

Vägarne på hafvet.

I. Atlantiska hafvet.

1. **Från nordvestra Europa till Nordamerika.** Ju längre åt N. afgangsorten ligger, ju förr kan en

snabb resa påräknas. När östliga vindar icke visa sig vara rådande, seglar man till och med från Hamburg heldre kring Skotland, än genom Engelska kanalen, der en ström går från V. till O. Från Engelska kanalen till Nordamerika bör man så vidt möjligt följa kompasslinien, åtminstone under största delen af året. Om vintern kan vägen längs stor-cirkelbågen, N. om kompasslinien, tagas. Är vinden sådan, att man icke kan styra sin kurs, stäfvar man N. eller S.vart; om sommaren, då vinden oftast är mellan S. och V., bör man styra S.vart, men om vintern, då vinden oftare drager sig N. om V., bör man styra N.vart. Trakten N. om Newfoundlandbanken undviker man för den der rådande mistens skull. Från Liwerpool till New-York behöfver man 33—40 dygn.

2. Från Nordamerika till Engelska kanalen. Man påträffar sällan motvind. Man styr först S.vart genom Amerikas kustström och seglar sedan N.vart så fort som möjligt genom Golfströmmen, på hvilken stormar rasa från juli till oktober. Från New-York till Liverpool behöfver man 23 (minst 15) dygn.

3. Från Engelska kanalen till Vestindien. För att hafva nytta först af de vestliga vindarne och sedan af NO.passaden, seglar man först längs kompasslinien till O. eller V. om Madeira, sedan åt SV. eller något mera åt S. ända till inemot 20° lat. N. och derefter V.vart. Om sommaren, då passaden sträcker sig ända till 25—30° lat. N., behöfver man icke segla så långt åt S. och gäller det endast att icke segla ut ifrån passaden genom att alltför tidigt styra V.vart.

Är vinden gynnande, då man lemnar Kanalen,

håller man kurs på destinationsorten; men är vinden så mycket i V. att man icke kan hålla kurs, bör man styra S.vart för att uppnå passaden.

Till de Stora Antillerna eller Mejicoviken seglar man genom sundet mellan Antigua och Guadeloupe eller mellan S. Martin och Anguille, till Sydamerikas norra kust vanligtvis genom kanalen mellan Santa Lucia och S. Vincent eller mellan Grenada och Tabago.

Från Liverpool till Havana behöfver man minst 62 dygn; från Hamburg till La Guayra minst 50.

4. **Från Nordamerikas östra kust till Vestindien.** Man styr först O.vart och sedan åt SO. för att hafva nytta af passaden.

5. **Från Vestindien till Engelska kanalen.** Från Sydamerikas kust seglar man genom Monapassagen, från Stora Antillerna genom kanalen mellan Guadeloupe och Montserrat. Derefter styr man N. vart och bör man icke alltför snart styra en mera östlig kurs, isynnerhet om sommaren, för att undgå stiltje och de ombytliga vindarne vid Azorerna.

Från Havana till Falmouth behöfver man 40 (minst 23) dygn.

6. **Från Engelska kanalen till Eqvatorn.** Först till Madeira eller nogare till $\frac{30^{\circ} \text{ lat. N.}}{20^{\circ} \text{ long. V.}}$; icke östligare, emedan NO.passaden som oftast längs Afrikas kust icke är så frisk som längre i V. Uti passaden styres SV.kurs utanför Kap Verdeöarne, och, sedan man passerat dessa öar, litet sydligare kurs till $\frac{\text{eqvatorn}}{25-30^{\circ} \text{ long. V.}}$. Ö. om 25° long. V. bör man icke gå, emedan det eqvatoriala bältet är bredast i Ö. Inkommen i SO.passaden, nästan alltid N. om eqva-

torn, bör man hålla bidevind för babords halsar och godt fulla segel, till och med vid fullt sydlig vind, ty ju längre man kommer åt S., ju mera vill vinden draga sig åt O.

7. Från Nordamerikas östra kust till eqvatorn. Man styr först O.vart eller OSO. och sedan allt-mera S.vart, för att komma till $\frac{30^0 \text{ lat. N.}}{45^0 \text{ long. V.}}$, der man finner NO.passaden, d. ä. dess N. ut gående, ofvanföre nämnda strimma. I passaden styr man SSO. för att skära eqvatorn på omkring 30^0 long. V. Vid denna kurs kan man både draga nytta af den vestliga vinden och få passaden långt nordligare, än om man seglar rakt till eqvatorn.

8. Från eqvatorn till Kap Hoorn. Ett skepp, destineradt till Brasilien, till att gå omkring Kap Hoorn eller Goda Hopps-udden, måste för SO.pas-sadens skull hålla så dikt bidevind som möjligt för att komma lovart om Kap San Roque. Skulle detta emellertid misslyckas, så är det vanligtvis icke svårt att kryssa förbi denna udde, om man håller sig på landgrunden, der alldeles ingen åt V. gående ström finnes. — För att komma omkring Kap Hoorn bör man sedan gå antingen emellan Falklandsöarne och Eldslandet eller emellan detta och den lilla Staten-ön, d. ä. genom Le Mairesundet; O. om Falklands-öarne kommer man alltför långt i lä för de vestliga vindarne, hvilka råda derstädes, eller också in i de ismassor, hvilka komma från sydpolartrakterna.

Från Europa behöfver man till Rio 40—50 dygn, till Kap Hoorn omkring 70 dygn.

9. Från eqvatorn till Kapstaden eller omkring Goda Hopps-udden. Från eqvatorn förbi Kap San Roque som ofvan. Skepp, destinerade till Kapsta-

den, Ostindien eller Australien, styra sedan med godt fulla segel bidevind genom SO.passaden och hålla en så sydlig kurs, som vinden tillåter. I närheten af 25° lat. S. lemnar man passaden. Här skiljer sig vägen till Australien och Asiens östliga hamnar från vägen till Kapstaden och Asiens vestliga hamnar. För att komma till de senare styr man mera O.vart, dock icke genast rätt i O. eller OSO. för att undvika passaden, hvilken här sträcker sig långt åt S. På omkring 20° long. V. skäres parallelen 30° lat. S. och hafva fartyg på denna väg kommit från Engelska kanalen till Kapstaden på 59 dygn. — Från Greenwichs meridian styra de fartyg, som gå till Kalkutta och Asiens vestligare hamnar, en sådan kurs att de komma till Indiska hafvet på omkring $\frac{20^{\circ} \text{ long. O.}}{37-38^{\circ} \text{ lat S.}}$.

Skepp, hvilka gå till Asiens östliga hamnar eller till Australien, kunna följa antingen *Engelska amiralitetets route* eller *Maury's route*. Den förra leder, sedan man lemnat passaden, först SO., derefter OSO., så att man seglar genom det sydliga vestanvindbältet i en åt N. öppen båge och skär gränslinien mellan Atlantiska och Indiska hafvet på $39-40^{\circ}$ lat. S. — Maury's route leder längre åt S., hvar efter kursen småningom blir mera östlig, så att man i det närmaste följer en storcirkelbåge, till dess man mellan 45 och 52° lat. S. kommer till Indiska hafvet.

10. Från Goda Hopps-udden till Engelska kanalen. Man sätter sin kurs på S:t Helena och får då, isynnerhet under södra halfklotets sommar, snart SO. passaden, som mest begynner från S. eller litet vestligare, men drager sig mera åt O., ju längre man kommer från land. Den nordvestliga kursen

fasthållles genom hela SO.passaden, tilldess man passerat eqvatorn, hvarefter man styr en mera nordlig kurs och i eqvatorialbältet, om möjligt, N.vart; dock bör man om sommaren icke komma alltför nära Kap Verdeöarne, omkring hvilka på denna årstid stiltje är rådande.

Sedan man fått NO.passaden, om vintern på omkring 4° lat. N. och ännu sydligare, om sommaren på $10-12^{\circ}$ lat. N., håller man bidevind för styrbords halsar och godt fulla segel så nordlig kurs som möjligt, men bör dock hålla något dikt bidevind, om vinden är så nordlig, att man kunde komma till den allaredan nämnda strimman af passaden, hvilken sträcker sig till 33° lat. N. Kommen ur NO.passaden, finner man vestlig vind på alla tider af året, med undantag af sommaren, och sätter kurs på Kanalen, O. eller V. om Azorerna.

Från Kapstaden till Engelska kanalen behöfver man 50—70 dygn. — En i nyare tider vald kurs är längs Afrikas kust ända till Kap Verde.

11. Från Goda Hopps-udden till Nordamerika. Kortaste vägen till destinationsorten på Nordamerikas östra kust är den bästa. Man skär eqvatorialbältet, der det är smalast, och styr N.vart för att så fort som möjligt uppnå NO.passadbältet. Från Goda Hopps-udden till Quebec minst 61 dygn.

12. Från Kap Hoorn och Sydamerikas östra kust till Engelska kanalen eller Nordamerika. Man styr åt NO. och undviker att hålla sig för nära Sydamerikas kust, der vinden är mera östlig än ute på hafvet, till och med N. om O. Från Brasiliens kust eller La Plata-floden styr man så långt O.vart, till dess man kan uppnå eqvatorn med SO.passaden, till och med om denna skulle vara mycket östlig.

N. om eqvatorn följer man samma kurs som från Goda Hopps-udden.

Till Kanalen från Kap Hoorn 60, från Rio 50 dygn.

II. Indiska hafvet.

1. **Från Goda Hopps-udden till Främre Indiens vestra kust.** Under SV.monsunen går man närmaste vägen genom Mozambik-kanalen; men under NO.monsunen seglar man O.vart, på 37° — 38° lat. S., ända till 60 eller 65° long. O., hvarefter man styr N.vart in i NO.monsunen och medelst denna till destinationsorten. För att undgå Agulhasströmmen bör man icke komma Afrikas södra kust närmare än omkring 50 mil.

Från Goda Hopps-udden till Bombay omkring 40 dygn.

2. **Från Goda Hopps-udden till Bengaliska viken.** På 37° lat. S. till inemot S:t Paul och Amsterdam och sedan N.vart, så nära som möjligt till Ceylons östra kust i SV.monsunen, till Sumatras vestligaste udde i NO.monsunen.

Man kan också styra genom Mozambikkanalen, isynnerhet i januari och februari, N.vart till eqvatorn och derpå O.vart med V.monsunen ända till närheten af Sumatra. hvarpå man återigen styr N.vart.

Till Kalkutta behöfver man 40 till 60 dygn.

3. **Från Kalkutta till Bombay.** I NO.monsunen kan man taga närmaste vägen omkring Ceylon och Kap Komorin, men under SV.monsunen bör man segla åt S. ända till 5° — 6° lat. S. och ännu sydligare, för att komma in i SO.passaden, medelst hvil-

ken man styr V.vart, tilldess man kan sätta kurs på destinationsorten.

Till denna resa gå 25 till 50 dygn.

4. **Från Bombay till Maskat.** Under tiden från juni till augusti måste man styra S.vart ända till 4° lat. S., i augusti ända till $9-10^{\circ}$ lat. S., omkring Malediverna, emedan vindarne derstädes äro mindre ostadiga och friskare än under eqvatorn. Denna väg är 6 gånger längre än den direkta.

5. **Från Goda Hopps-udden till Indiska öflocken och Asiens östliga hamnar.** Engelska amiralitetets route leder längs parallelen 39° lat. S. På denna seglar man ända till öarne St Paul och Amsterdam och styr derefter småningom till Sundasundet, in i hvilket man, för att komma till Kina, alltid bör söka sig på den tid, då SV.monsunen blåser på Kinesiska hafvet. I NO.monsunens period bör man gå genom ett af de östliga sunden. Man bör derföre bibehålla den östliga kursen, sedan man passerat de nämnda öarne, och icke styra N.vart, förrän man är säker på att icke falla i lä om det sund, genom hvilket man vill segla till Javasjön, till och med om SO.passaden skulle vara mycket östlig.

Från Goda Hopps-udden till Sundasundet behövas 60 dygn.

6. **Från Goda Hopps-udden till Australien.** Engelska amiralitetets route leder längs parallelen 39° lat. S. öfver hela Indiska hafvet. I närheten af Nya Holland sätter man kurs på destinationsorten.

Maury's route leder O.vart mellan 45 och 52° lat. S. ända till 120° long. O. Derefter följer man, såvidt möjligt, storcirkeln till Basssundet eller S. om Van Diemensland, för att komma till Port Phillip eller Sydney.

Maury's route är närmare storcirkeln och således kortare. Den leder till trakter, der vädret som oftast är hårdt och der man icke sällan möter is; men vinden är på denna route mera gynnande, mest mycket frisk, stundom stormande, från V.

Till Sydney behöfvas minst 32 dygn.

7. Från Asiens vestliga hamnar till Goda Hopps-udden. Om vintern sker resan antingen genom Mozambik-kanalen eller O. om Madagaskar, så godt som alltid med gynnande vind. Ett undantag utgör endast den trakt, der V.monsunen blåser, och trakten S. om denna, hvarest man påträffar omkastande vindar; här styr man derföre, om möjligt, S.vart. Då man styr V.vart, håller man sig temligen nära till Afrikas kust för att komma in i Agulhasströmmen, som flyter med stor hastighet, till och med mot storm från V. (80 sjömil i dygnet).

Till Goda Hopps-udden behöfver man från Bombay 36—45 dygn, från Kalkutta 40—57 dygn.

8. Från Sundasundet till Goda Hopps-udden. Man styr kurs på denna udde med tillhjälp af SO.passaden. — Resan göres på omkring 40 dygn.

III. Stilla hafvet.

1. Till Kina, Japan och Amurlandet.

Under det SV.monsunen blåser på Kinesiska hafvet bör man från Indiska hafvet taga vägen genom Sundasundet, Carimatapassagen och Fokien-sundet.

Sedan NO.monsunen fallit in, är det icke rådligt att taga denna väg, ty till och med de bästa seglare behöfva en lång tid till att kryssa Nordvart mot denna monsun. På denna tid, således om vintern, kan man gå genom ett af de östligare sunden,

i det man utanför de Indiska öarne med V.monsunen går så långt åt Ö., tilldess man med NO.monsunen kan komma till destinationsorten.

Seglatsen mellan de Indiska öarne kan dock under vintermånaderna medtaga mycken tid och är det då bäst att taga den såkallade *stora östliga routen*, d. ä. man seglar från Goda Hopps-udden såsom till Australien och går S. om Van-Diemensland så långt O.vart med SO.passaden, att man med NO.passaden och slutligen med NO.monsunen kan komma till hamnen. Denna väg är visserligen den längsta, men man har på densamma en friskare och mera gynnande vind. På denna väg kan man inom tre månader komma från Goda Hopps-udden till Kanton. Under SV.monsunen behöfver man från Sundasundet till Kanton omkring tre veckor, hvartill komma två månader för resan från Goda Hopps-udden till Sundasundet.

Från Engelska kanalen till Kanton behöfvas 5—6 månader.

2. **Från Kina till Europa** seglar man under NO.monsunen genom Sundasundet och får då S. om eqvatorn NV.monsunen. Under SV.monsunen seglar man O.vart, tilldess man med SO.monsunen, som på denna tid blåser S. om eqvatorn, kan gå genom ett af de östliga sunden.

Från Sjanghai till Goda Hopps-udden på 34—57 dygn.

3. **Från Sydney till Indien** seglar man under SO.monsunen mest genom det farliga Korallhafvet och Torressund, men bättre är vägen O. om Nya Guinea till Javasjön, då SO.monsunen blåser S. om eqvatorn. Från november till januari seglar man

Nordvart och S. om Mindanao till Kinesiska hafvet och Malakkasundet.

Från Sydney till Kalkutta på 48—60 dygn.

4. **Från Kina och Japan till San Francisco.** Längs storcirkelbågen, ända till närheten af Aleuterna, genom det nordliga vestanvindbältet.

5. **Från Kina till Sydamerika.** Tvärsigenom NO. och SO.passaderna ända till 28—30° lat. S., der man finner vestliga vindar. O.vart är för mindre skepp vägen genom Magalhaenssundet fördelaktigare än vägen omkring Kap Hoorn.

6. **Från Australien till Kap Hoorn.** Man följer storcirkelbågen S.vart ända till 55° lat. S. och seglar sedan O.vart. Man får på denna väg vanligtvis frisk vestlig vind, till och med storm, och kan göra resan på 35—40 dygn.

7. **Från Australien till Sydamerika.** Man följer storcirkelbågen, i det man först söker sig S. och O.vart i det sydliga vestanvindbältet och sedan N. och O.vart, gynnad af vestliga vindar under Chiles kust och sedan i N. af SO.passaden. — I allmänhet är Stora oceanen det haf, der storcirkelbågen bäst kan följas.

Från Sydney till Valparaiso på 38—45 dygn.

8. **Omkring Kap Hoorn till San Francisco.** Att dublera Kap Hoorn är svårast i mars och april, lättast från medlet af maj till slutet af juni, då östliga vindar råda. Eljest är vinden oftast mellan SV. och NV. samt mycket häftig. Ismassor träffas oftast i juli, augusti och september. Sedan man kommit omkring Kap Hoorn, bör man söka sig så långt V. vart, som vinden tillåter, dock icke längre än till 110—120° long. V. Är det icke möjligt att segla V.vart, bör man söka sig N.vart och försöka att

komma V.vart, tilldess man uppnått SO.passaden, som för skeppet N.vart åtminstone ända till eqvatorn, hvilken man skär mellan 110 och 120° long. V. I NO.passaden styr man NNV.kurs så långt åt N., att man på den andra bogen kan styra till hamnen.

Den kortaste vägen från Kap Hoorn till San Francisco bör man icke taga, ty på denna är SO.passaden icke stadig och NO.passaden mycket nordlig, till och medan nästan i NV.

Den snabbaste resan från Kap Hoorn till San Francisco har gjorts på 79 dygn.

9. **Från Kap Hoorn till Valparaiso och Callao.** Först V. vart, isynnerhet på den årstid, då NV.vind råder vid Chiles kust. Till Callao styr man N.vart ända till SO.passaden.

Till Valparaiso 15—21, från Valparaiso till Callao 8—14 dygn.

10. **Från Amerika till södra Asien.** Den *stora nordliga routen* leder från Callao med passaden till Marquesasöarne, Gilberts arkipelagen och Palaosöarne; derifrån med SV.monsunen i S. omkring Luzon, med NO.monsunen till Basjiöarne o. s. v. På denna väg har man kommit till Hongkong på 50 dygn.

Ångfartyg gå från:

Hamburg—Southampton . . .	på	1½ dygn.
Southampton—Gibraltar . . .	”	5 ”
Gibraltar—Malta	”	4 ”
Folkestone—Boulogne	”	2 timmar.
Marseille—Malta	”	2½ dygn.
Malta—Alexandria—P. Said . .	”	3½ ”
Brindisi—Alexandria—P. Said .	”	3 ”

P. Said—Suès	„ 16	timmar.
Suès—Aden	„ 6	dygn.
Aden—Bombay	„ 8	„
Aden—Mauritius	„ 12	„
Plymouth—Kapstad	„ 34	„
Kapstad—Natal	„ 6	„
Natal—Mauritius	„ 8	„
Mauritius—P. de Galle	„ 11	„
Aden—P. de Galle	„ 11	„
P. de Galle—Kalkutta	„ 7	„
„ „ —Singapore	„ 7	„
Singapore—Hongkong	„ 8	„
Hongkong—Sjanghai	„ 5	„
Sjanghai—Jokohama	„ 5	„
P. de Galle—Melbourne	„ 21	„
Melbourne—Sydney	„ 3	„
Liverpool—Melbourne (omkring Afrika)	„ 57	„
Melbourne—Liverpool (omkring Amerika)	„ 66	„
Southampton—New-York	„ 12	„
New-York—Colon	„ 9	„
Southampton—Colon	„ 19	„
„ —Lissabon	„ 4	„
Lissabon—S:t Vincent	„ 7	„
S:t Vincent—Pernambuco	„ 7	„
Pernambuco—Bahia	„ 2	„
Bahia—Rio	„ 3	„
Rio—M. Video l. B. Ayres	„ 5	„
Panama—S. Francisco	„ 15	„
S. Francisco—Jokohama	„ 20	„
S. Francisco—Honolulu	„ 8 ¹ / ₂	„
Honolulu—Jokohama	„ 13 ¹ / ₂	„
Panama—Wellington	„ 28	„
Wellington—Sydney	„ 7	„

Landet.

Jorden består sannolikt af en glödande het, flytande massa, hvilken är omgifven af en 40 mil tjock skorpa, och *vulkanerna* kunna betraktas som skorstenar, genom hvilka det inre står i förbindelse med ytan. Man räknar på jorden 326 verksamma vulkaner, af hvilka de flesta ligga i en krets längs Stora oceanen. De *egentliga vulkanerna* utstöta lava, vattenångor och luftarter. I allmänhet hafva de mer eller mindre formen af en kägla med en eller flere kratrar i toppen. Andra vulkaniska företeelser äro *gasvulkanerna*, hvilka endast utstöta gas („Hundgrottan“ vid Neapel, „Gift dalen“ på Java, båda med utbrott af kolsyra), — *dylvulkanerna*, hvilka utstöta dy („Island“, „Sicilien“), och de *heta källorna* („Geyser“, mineralkällor“).

En följd af den vulkaniska verksamheten äro också *jordbäfningarne*, hvilka ibland hafva en ofantlig utsträckning; jordbäfningen 1755 omfattade öfver $\frac{1}{13}$ af jordens yta och ödelade bl. a. staden Lisabon.

Landmassorna äro olika fördelade på jorden, i det att vestra halfklotet innehåller mycket mera vatten än det östra, södra halfklotet mera än det norra. *Kustvidden* är också mycket olika. Mest inskuret är Europa, hvilket allenast består af halföar och öar, dernäst Nordamerika. Föga inskurna äro deremot Afrika, Australien och Sydamerika.

De allmännaste stenarterna äro *gneis* och *granit*; i dessa finner man de flesta metallerna. *Guld* förekommer i Californien, Australlandet och Sibirien i ganska stor mängd. *Silfver* förekommer i myckenhet i Mejico, Förenta staterna, Peru och Boli-

via. *Koppar* finnes mångenstädes; i Europa fås den mesta kopparn från England. *Jern* är den allmänaste metallen; i Europa fås det mesta jernet från Storbritannien, det bästa från Sverige. *Salt* fås isynnerhet från England och Sydeuropa, *stenkol* från England, *petroleum* från Unionen.

Växtriket.

Den viktigaste grunden till växternas utbredning på jorden bör sökas i klimatet. De olika *växtzonerna* stå derföre också i ett bestämdt förhållande till de klimatiska zonerna. Man kan särskilja följande växtzoner:

1. Den *tropiska zonen*, från eqvatorn till vändkretsarne. Växtriket uppträder der med en utomordentlig yppighet och mångfald.

2. De *subtropiska zonerna*, på norra halfklotet till Nordafrika och på södra halfklotet till Tasmania. Yppigheten och mångfalden äro långtifrån så stora som i den tropiska zonen; men der finnes dock en mängd arter. Många tropiska växter, såsom t. ex. palmer och bamburör-arter, förekomma i denna zon.

3. De *tempererade zonerna* gå till Trondhjem och Kap Hoorn. I den varmare delen deraf (Sydeuropa) finnas några tropiska växter, och skogarne utgöras af ständigt grönskande löfträd. I den kallare delen deraf utgöras skogarne mest af barrträd.

4. *Polarzonerna* sträcka sig så långt åt polerna, som växter der öfverhufvud förekomma. En skarp motsats eger här rum genom tillvaron af eller bristen på skog.

På grund af värmens aftagande uppåt bör man

märka de olika *höjdzonerna* eller *regionerna*. Man kan uti ett tropiskt bergland, såsom t. ex. Quito, på en mycket kort tid göra en vandring genom alla växtzoner, svarande mot en vandring från eqvatorn till polerna. *)

Af näringsväxterna äro sädesslagen de viktigaste. *Korn*, *hafre* och *råg* odlas ända till nordliga delen af Nordeuropa, *hvet*e till den sydliga delen. Företrädesvis tropiska sädesslag äro *majs* och *ris*, hvilka också trifvas i Sydeuropa. Sädesutförseln är störst ifrån Förenta staterna och Ryssland. — *Potates* odlas ända till Grönland; i stället för potatoes odlas i heta zonen *jams*, *batater* o. s. v.

Bland andra näringsväxter må nämnas: *brödfruktträdet* på Australiens och Indiens öar, *dadelpalmen* i Nordafrika och Arabien, *kokospalmen*, *sokkerröret* och *pisangen* uti heta zonen samt *hvitbetan* i mellersta Europa. Socker fås mest ifrån Vestindien, vitbetssocker från Frankrike.

Bland beklädnadsväxterna odlas *bomullsplantan* i många tropikländer, och till och med i Sydeuropa, men den mesta bomullen kommer från Förenta staterna och Indien. *Lin* och *hampa* fås isynnerhet från Ryssland.

Bland lyxväxterna odlas *vinrankan* isynnerhet i mellersta och södra Europa, *kaffeträdet* i många varma länder, *thebusken* i Kina och Japan, *cacaoträdet* i de varma delarne af Amerika. Kaffe fås isynnerhet ifrån Brasilien, Java, Ceylon och Vestindien. Andra lyxväxter äro t. ex. *tobaken*, isyn-

*) I verldshafvet kan man, på grund af värmens aftagande nedåt, särskilja *djupregioner*, med olika växter och djur. Växter tyckas dock saknas i de största djupen.

nerhet från Amerika, *opiumväxten* (vallmo), isynnerhet från Främre Indien, och *kryddväxterna*, isynnerhet från Indiska öflocken.

Djurriket.

Djuren äro ej så beroende af värmen som växterna. Nästan öfverallt på jorden finnas samma slags husdjur. *Dromedaren* är dock egen för Nordafrika och Arabien, den *tvåpuckliga kamelen* för mellersta Asien, *elefanten* för Indien, *laman* för Peru och Bolivia. *Åsnor* förekomma mest i Medelhafsländerna samt i Asiens varmare bergstrakter. Ullproduktionen är störst i Australien och Förenta staterna; hudar och kött utföras i största mängd från La Platastaterna. *Silkesmaskens* hemland är Kina. — Jordens tre stora *jagtområden* äro Sibirien, Nordamerikas nordliga delar och Sydafrika. *Hvalfångst* idkas på de båda Ishafven och på Stora oceanens norra del, jordens största *fiske* bedrifves på Kaspiska hafvet, vid New Foundland och Lofotenöarne. *Perlfisket* är mest gifvande i Manaarsundet, i Persiska viken och för närvarande också i Torres-sundet.

Menniskan.

Jorden är bebodd af inalles 1,200—1,300 mill. menniskor. Man hänför dem till olika *racer*.

Indoeuropeiska racen har hvit hud. Den sträcker sig från Främre Indien öfver Iran och nästan öfver hela Europa; dessutom bebos stora sträckor af Amerika och Australlandet mest af denna race.

Semitiska racen, likaledes med hvit hud, bebor Arabien, Palestina och Nordafrika (i Europa finnas

Judar öfverallt, men isynnerhet i de polska länderna).

Mongoliska racen, med gul hud och snedt sittande ögon, bebor det nordliga och östliga Asien (Kinesiska riket) samt en liten del af Europa.

Negrerne hafva svart hud, krusigt hår och tjocka läppar. De bebo mellersta och södra Afrika och hafva blifvit öfverförde till Amerika, der de förr voro slafvar. *Hottentotterne* bebo de sydligaste trakterna af Afrika.

Malajerne, med brun hud, bebo Malakka, Indiska öflocken, Polynesien och Nya-Zeeland, *Papuas* Australlandet och nästan alla de närmare öarne.

Eskimåerne bo i de nordligaste delarne af Amerika och *Indianerne*, med kopparröd hud, i de öfriga delarne af Amerika.

Efter den kulturgrad, hvilken människorna innehafva, hänför man dem till 3 afdelningar. Lägst stå *jägare- och fiskarefolken*; högre stå *nomaderne*, hvilka hafva lärt sig att tämja djur, men icke hafva fasta boningar; högst stå de *jordbrukande folken*, af hvilka några äro civiliserade, andra halfciviliserade.

Efter *religionen* indelas människorna i sådana, som dyrka *en Gud*, och sådana, som dyrka *flere gudar* och således äro *hedningar*. En Gud dyrka de *kristna*, *muhammedanerne* och *judarne*. De kristna utgöra $\frac{1}{3}$ af människoslägtet, muhammedanerne $\frac{1}{8}$ och judarne $\frac{1}{200}$.

Om upptäckterna.

I gamla tiden skaffade sig isynnerhet *Fenicierne* kännedom om en stor del af den Gamla världen,

och senare var detta också fallet med *Grekerna* (Alexander den Store). Om Amerika hade gamla tidens folk icke någon kunskap.

Den första upptäckten af Amerika skedde genom *nordboar*. År 983 kom *Erik Röde* till Grönland, och år 1000 kom hans son *Leif den Lycklige* till „Vinland det gode“ eller trakterna vid Boston och New-York.

Inemot slutet af 15:de århundradet begynte „*upptäckternas tidsålder*“. Sedan *Bartolemeu Diaz* 1487 seglat omkring Goda Hopps-udden, upptäckte den store *Columbus* den 12:te oktober 1492 Amerika. *Vasco da Gama* fann sjövägen till Indien, *Cabral* kom till Brasilien, *Cortez* till Mejico och *Pizarro* till Perù. Från 1519—22 gjorde *Magalhaens* (galjangs) den första resan omkring jorden.

I det 16:de och 17:de århundradet foro Engelsmännen *Davis*, *Hudson* och *Baffin* upp till Nordamerikas polartrakter för att finna *Nordvestpassagen*. I vårt århundrade sträfvade *Parry* och *John Ross* till samma mål; sedan *Franklin* försvunnit, lyckades det *Mac Clure*, dels i fartyg, dels öfver isen, att i N. komma omkring Amerika. I den nyaste tiden har man, ehuru förgäfves, sökt att framtränga till nordpolen. Längst norrut kom *Parry*, nämligen till 82° 45', N. om Spetsbergen.

Att i N. med fartyg komma omkring Asien har hittills icke lyckats. År 1649 seglade kosaken *Desjnev* från Kolymaflodens mynning genom det af Dansken Bering år 1741 undersökta sundet och år 1875 kom *Nordenskiöld* från Europas kust till Jenisejfloden.

I det sistlidna århundradet gjorde Engelsmannen *James* (dsjäms) *Cook* tre stora resor på Stora

oceanen. Han upptäckte bland annat Nya Sydwa-
les. Också på Södra Ishafvet företog Cook under-
sökningar, och dessa undersökningar hafva i vårt
århundrade blifvit mycket utvidgade af *James Ross*,
som upptäckt Syd-Victorialand. Cook dödades 1779
på Sandwichöarne.

Under vårt århundrade har man utfört många
resor i det inre Afrika och i Asien samt lyckats
genomresa Australlandet. Skotländaren *Livingstone*
har gjort sig namnkunnig genom sina resor i Syd-
afrika.

Städer och hamnar.

<p> Aalborg, 39.
 Aalesund, 38.
 Aarhus, 39.
 Aberdeen, 64.
 Aberystwith, 64.
 Abusjär, 83.
 Acajutla, 108.
 Acapulco, 107.
 Adalia, 81.
 Adelaide, 114.
 Aden, 83.
 Agadir, 96.
 Agde, 58.
 Agosta, 73.
 Aguadilla, 112.
 Ajaccio, 58.
 Ajan, 80.
 Ajas, 81.
 Akkon, 81.
 Akre, 81.
 Akyab, 86.
 Albany, 114.
 Alcantara, 110.
 Alexandrette, 81.
 Alexandria, 95, 106.
 Alexandrofsk, 80.
 Algeziras, 68.
 Algher, 73.
 Algier, 96.
 Alhucemas, 96.
 Alicante, 68.
 Alicata, 73.
 Almeria, 68.
 Altona, 45.
 Amboina, 88.
 Ambriz, 98.
 Amherst, 86.
 Amostra, 81.
 Amoy, 90. </p> | <p> Amsterdam, 52.
 Anclam, 45.
 Ancona, 72.
 Angra, 99.
 Antibes, 58.
 Antwerpen, 54.
 Anvers, 54.
 Apenrade, 45.
 Appalachicola, 106.
 Arbroath, 65.
 Archangelsk, 24.
 Ardrossan, 65.
 Arendal, 37.
 Arensburg, 24.
 Arequipa, 109.
 Argostoli, 76.
 Arica, 109.
 Arta, 75.
 Aspinwall, 108.
 Assa, 96.
 Assinie, 98.
 Astoria, 106.
 Astrachan, 26.
 Asuncion, 109.
 Atacames, 109.
 Athen, 76.
 Atlantic City, 106.
 Auckland, 115.
 Augusta, 73.
 Aveiro, 69.
 Avlona, 75.
 Ayr, 65. </p> <p> Bahia, 110.
 Balaklaw, 26.
 Balsora, 82.
 Baltimore, 106.
 Baltischport, 24.
 Banff, 65. </p> |
|---|---|

- Bangkok, 87.
 Baracoa, 112.
 Barcelona, 68, 108.
 Bari, 72:
 Barletta, 72.
 Barnstaple, 63.
 Barragon, 109.
 Barranquilla, 108.
 Barrow, 64.
 Barth, 45.
 Bassein, 86.
 Basseterre, 112.
 Basra, 82.
 Bastia, 58.
 Batavia, 88.
 Bath, 106.
 Bathum, 81.
 Bathurst, 97.
 Bayonne, 57.
 Beaufort, 106.
 Beaumaris, 64.
 Beirut, 81.
 Belfast, 65.
 Belgrad, 75.
 Belize, 108.
 Bender Abassi, 83.
 Bender Delosji, 100.
 Benghazi, 96.
 Benguela, 98.
 Benjermassing, 88.
 Benkulen, 88.
 Berberah, 99.
 Berdjansk, 26.
 Bergen, 37.
 Berlin, 45.
 Bern, 51.
 Berwick-on-Tweed, 63.
 Bilbao, 68.
 Birmingham, 65.
 Bizerta, 96.
 Björneborg, 30.
 Blaye, 57.
 Bodö, 38.
 Bogota, 108.
 Bologna, 72.
 Bombay, 85.
 Bona, 96.
 Bonifacio, 58.
 Bordeaux, 57.
 Borgholm, 36.
 Borgå, 31.
 Boston, 63, 105.
 Boulogne, 56.
 Brahestad, 29.
 Braila, 75.
 Brake, 47.
 Brawa, 99.
 Bremen, 47.
 Bremerhafen, 47.
 Breslau, 45.
 Brest, 57.
 Bridgetown, 112.
 Bridport, 62.
 Brighton, 61.
 Brindisi, 72.
 Brisbane, 114.
 Bristol, 63.
 Brooklyn, 105.
 Brownsville, 106.
 Brügge, 54.
 Brussa, 81.
 Brüssel, 54.
 Brändö, 30.
 Buchara, 81.
 Buda-Pest, 50.
 Budsja, 96.
 Buenos Ayres, 109.
 Bukuresjt, 75.
 Burgas, 75.
 Busjir, 83.

- Cadiz**, 68.
Caen, 56.
Cagliari, 73.
Calais, 56.
Caldera, 109.
Calicut, 85.
Callao, 109.
Campeche, 107.
Cananore, 85.
Canea, 75.
Cannes, 58.
Canningtown, 85.
Cape Coast, 98.
Capetown, 98.
Cap Haitien, 111.
Caracas, 108.
Caravelhas, 110.
Cardenas, 112.
Cardiff, 63.
Cardigan, 64.
Cariaco, 108.
Carical, 86.
Carlisle, 64.
Carmen, 107.
Carnarvon, 64.
Cartagena, 68, 108.
Carupano, 108.
Catania, 72.
Cattaro, 49.
Cavite, 88.
Cayenne, 110.
Cayes, 111.
Ceara, 110.
Cette, 57.
Ceuta, 96.
Chandernagor, 86.
Charkof, 25.
Charleston, 106.
Charlestown, 112.
Charlottetown, 104.
Chattam, 61.
Chaves, 110.
Cherbourg, 56.
Cherson, 26.
Chester, 64.
Chiavari, 71.
Chicago, 107.
Chimbote, 109.
Chioggia, 72.
Cienfuegos, 112.
Cimbrishamn, 36.
Cincinnati, 107.
Civita Vecchia, 71.
Cobija, 109.
Colberg, 45.
Colchester, 63.
Collioure, 58.
Colombo, 85.
Colon, 108.
Colonia del Sacramento, 110.
Concepcion, 109.
Conchagua, 108.
Concordia, 108.
Copiapo, 109.
Coquimbo, 109.
Cork, 65.
Corunna, 68.
Cotrone, 71.
Cotsjin, 85.
Cowes, 61.
Cumana, 108.
Cuxhaven, 47.
Daman, 86.
Damascus, 81.
Danzig, 44.
Dartmouth, 62.
Deal, 63.
Delfzijl, 53.
Derne, 96.
Desterro, 110.
Devonport, 62.

Diamant-Harbour, 85.
 Dieppe, 56.
 Dilli, 89.
 Diu, 86.
 Dordrecht, 53.
 Dort, 53.
 Douarnenez, 57.
 Douglas, 64.
 Dover, 61.
 Drammen, 37.
 Dresden, 47.
 Drogheda, 65.
 Dröbak, 37.
 Dsjidda, 82.
 Dsjub, 99.
 Dublin, 65.
 Dumfries, 65.
 Dünamünde, 24.
 Dundalk, 65.
 Dundee, 64.
 Dunkerque, 56.
 Dünkirchen, 56.
 Durazzo, 75.

Eastport, 106.
 Eckernförde, 45.
 Ecluse, 54.
 Edam, 53.
 Edina, 98.
 Edinburgh, 64.
 Eisleben, 45.
 Ekenäs, 31.
 El Araisj, 96.
 Elberfeld-Barmen, 46.
 Elkatif, 83.
 Elmina, 98.
 Elsflcth, 47.
 Emden, 45.
 Enkhuizen, 53.
 Eten, 109.

Exeter, 62.
 Exmouth, 62.
Falmouth. 62.
 Fano, 72.
 Faro, 69.
 Faversham, 63.
 Fécamp, 56.
 Feodosia, 26.
 Fermo, 72.
 Ferrol, 68.
 Figueira, 69.
 Fiogo, 92.
 Fiume, 50.
 Fleetwood, 64.
 Flensburg, 45.
 Folkestone, 62.
 Fort de France, 112, 115.
 Fort York, 103.
 Frankfurt, 46.
 Fredericia, 39.
 Frederikshavn, 39.
 Fredrikshald, 37.
 Fredrikshamn, 31.
 Fredriksstad, 37.
 Freetown, 98.
 Freemantle, 114.
 Funchal, 99.
 Futsjeu, 90.

Gabes, 96.
 Gabun, 98.
 Galatz, 75.
 Galaxidi, 76.
 Galle, 85.
 Gallipoli, 71, 75.
 Galway, 65.
 Galveston, 106.
 Gamlakarleby, 30.
 Gateshead, 63.
 Geelong, 114.

Geestemünde, 45.
 Gent, 54.
 Genua, 71.
 Georgetown, 86, 106, 110.
 Georgestown, 99, 112.
 Gibraltar, 69.
 Gijon, 68.
 Girgenti, 73.
 Glasgow, 64.
 Gloucester, 63.
 Glückstadt, 45.
 Goa, 86.
 Goletta, 96.
 Gonaives, 111.
 Goole, 63.
 Gorée, 97.
 Gosport, 62.
 Grand-Bassam, 98.
 Granville, 56.
 Gravesend, 61.
 Graz, 49.
 Greenock, 64.
 Greenwich, 61.
 Greifswald, 45.
 Greytown, 108.
 Grimsby, 62.
 Groningen, 53.
 Guarapary, 110.
 Guasco, 109.
 Guatemala, 108.
 Guayama, 112.
 Guayaquil, 108.
 Guaymas, 107.
 Gustavia, 113.
 Göteborg, 36.

Haag, 53.

Haaparanta, 35.

Habana, 112.

Hakodadi, 92.

Halifax, 103.

Hamamat, 96.
 Hamburg, 46.
 Hamilton, 104.
 Hammerfest, 38.
 Hangö, 31.
 Hankow, 91.
 Hannover, 46.
 Hanoc, 87.
 Hapsal, 24.
 Harlingen, 53.
 Harper, 98.
 Hartlepool, 63.
 Harwich, 63.
 Haugesund, 38.
 Havre de Grace, 56.
 Heinola, 32.
 Helder, 53.
 Helsingborg, 36.
 Helsingfors, 31.
 Helsingör, 39.
 Hermupolis, 76.
 Hernösand, 35.
 Hobarton, 112.
 Hodeida, 82.
 Holyhead, 64.
 Honfleur, 56.
 Honolulu, 116.
 Horsens, 39.
 Horta, 99.
 Horten, 37.
 Huaco, 109.
 Huasco, 109.
 Hudiksvall, 35.
 Hue, 87.
 Hull, 62.
 Hyères, 58.

Iguape, 110.

Ilo, 109.

Inhambane, 99.

Inverness, 65.

Ipswich, 62.
 Iquique, 109.
 Irkutsk, 80.
 Iskenderun, 81.
 Iviza, 69.

 Jacmel, 111.
 Jaffa, 81.
 Jakobstad, 30.
 Jalta, 26.
 Jambo, 82.
 Jamestown, 99.
 Jaroslavl, 25.
 Jedo, 92.
 Jeisk, 79.
 Jerusalem, 81.
 Ji, 86.
 Joensuu, 22.
 Jokohama, 92.
 Julianeshaab, 103.
 Jyväskylä, 30.

Kabes, 96.
 Kabul, 83.
 Kairo, 95.
 Kajana, 29.
 Kalkutta, 85.
 Kalmar, 35.
 Kampen, 53.
 Kanagawa, 92.
 Kanton, 90.
 Kapstad, 98.
 Karatsji, 85.
 Karlshamn, 36.
 Kalskrona, 36.
 Karlsten, 36.
 Kasan, 26.
 Kasjgar, 81.
 Kaskö, 30.
 Keksholm, 31.
 Kelat, 83.

Kemi, 29.
 Kertsj, 26.
 Kiel, 44.
 Kieukiang, 91.
 Kijef, 25.
 Kingslynn, 63.
 Kingston, 112.
 Kiungtsjeu, 91.
 Kjöbenhavn, 39.
 Konstantinopel, 74.
 Korfu, 76.
 Kotka, 31.
 Kragerö, 37.
 Kristiania, 37.
 Kristiansborg, 98.
 Kristiansand, 37.
 Kristianstad, 113.
 Kristiansund, 38.
 Kristinestad, 30.
 Kronborg, 39.
 Kronstadt, 24.
 Kuopio, 32.
 Kupang, 88.
 Kydonia, 81.
 Köln, 46.
 Königsberg, 44.
 Köpenhamn, 39.

La Ciotat, 58.
 Lagos, 98.
 Laguayra, 108.
 La Hacha, 108.
 Lahaina, 116.
 La Herradura, 109.
 Lancaster, 64.
 Landskrona, 36.
 La Nouvelle, 58.
 La Paz, 109.
 Larache, 96.
 Larnaka, 82.
 La Rochelle, 57.

- La Seyne, 58.
 Latakia, 81.
 La Teste de Buch, 57.
 Lauritsala, 31.
 Laurvik, 37.
 La Valetta, 73.
 Leeds, 65.
 Leer, 45.
 Le Havre, 56.
 Leipzig, 47.
 Leith, 64.
 Lemberg, 49.
 Leogane, 111.
 Le Palais, 57.
 Lervik, 65.
 Les Sables d'Olonne, 57.
 Lewes, 62.
 Lhasa, 91.
 Libau, 24.
 Licata, 73.
 Liège, 55.
 Lima, 109.
 Limasol, 82.
 Limerick, 65.
 Limon, 108.
 Lissabon, 69.
 Liverpool, 63.
 Livorno, 71.
 Llanelly, 63.
 Loanda, 98.
 Loheia, 82.
 London, 61.
 Londonderry, 65.
 Lorenzo Marquez, 99.
 Lorient, 57.
 Lowestoft, 63.
 Lovisa, 31.
 Lübeck, 46.
 Luleå, 35.
 Lussin piccolo, 49.
 Lüttich, 54.
 Lyon, 58.
Macao, 91.
 Maceyo, 110.
 Madras, 85.
 Madrid, 68.
 Magdeburg, 45.
 Mahé, 86.
 Mailand, 72.
 Mainz, 47.
 Makallah, 82.
 Malaga, 68.
 Malakka, 86.
 Maldonado, 110.
 Malmein, 86.
 Maimö, 35.
 Manama, 83.
 Manchester, 65.
 Mandal, 37.
 Mandalay, 87.
 Manfredonia, 72.
 Mangalore, 85.
 Mangkassar, 88.
 Manila, 89.
 Manzanilla, 107.
 Maracaybo, 108.
 Marennes, 57.
 Margate, 63.
 Mariehamn, 30.
 Mariupol, 26.
 Marmorice, 81.
 Marokko, 96.
 Marsala, 72.
 Mars Diep, 53.
 Marseille, 57.
 Marstrand, 36.
 Martaban, 86.
 Maryport, 64.
 Masalquivir, 96.
 Maskat, 83.

- Massowah, 95.
 Masulipatam, 85.
 Matamoras, 107.
 Matanzas, 112.
 Maule, 109.
 Mazagan, 96.
 Mazatlan, 107.
 Medina, 85.
 Mejico, 107.
 Mejillones, 109.
 Mekka, 82.
 Melbourne, 114.
 Melilla, 96.
 Memel, 44.
 Menado, 88.
 Mentone, 58.
 Mergui, 86.
 Merida, 107.
 Mers el Kebir, 96.
 Mesolongi, 76.
 Messina, 72.
 Miako, 92.
 Middelburg, 53.
 Middlesborough-on-Tees, 62.
 Milano, 72.
 Milazzo, 73.
 Milford, 63.
 Misantla, 107.
 Mitau, 24.
 Mobile, 106.
 Mogador, 96.
 Mokka, 82.
 Molde, 38.
 Mole S:t Nicolas, 111.
 Mollendo, 109.
 Mombas, 99.
 Monastir, 96.
 Monrovia, 97.
 Montego-Bai, 112.
 Monterey, 106.
 Montevideo, 109.
 Montreal, 103.
 Montrose, 65.
 Moskwa, 25.
 Moss, 37.
 Mossamedes, 98.
 Mostaganem, 96.
 Mozambik, 99.
 Mudania, 81.
 München, 37.
 Muntok, 88.
 Mytho, 87.
 Nagasaki, 92.
 Nakskov, 39.
 Nanking, 90.
 Nantes, 57.
 Nantucket, 106.
 Napoli, 71.
 Narwa, 24.
 Nassau, 112.
 Natal, 110.
 Nauplia, 76.
 Nawa, 92.
 Navarino, 76.
 Neapel, 71.
 Neufahrwasser, 44.
 New Bedford, 106.
 Newcastle-upon-Tyne, 62.
 New Haven, 106.
 Newhavn, 62.
 New-London, 106.
 New-Orleans, 106.
 Newport, 63, 106.
 New-York, 105.
 Nhi-ha, 87.
 Nieuwe Diep, 52.
 Nieuwpoort, 54.
 Niigata, 92.
 Nikolaistad, 30.
 Nikolajef, 26.
 Nikolajefsk, 80.

Ningpo, 90.
 Ninh-hai, 87.
 Nisjnij-Nowgorod, 25.
 Niutsjuang, 91.
 Nizza, 57.
 Norfolk, 106.
 Norrköping, 35.
 North-Shields, 62.
 Norwich, 65.
 Nottingham, 65.
 Nowgorod, 25.
 Nuevitas, 112.
 Numea, 115.
 Nürnberg, 47.
 Ny-Amsterdam, 110.
 Nya-Westminster, 103.
 Nyborg, 39.
 Nyeköbing, 39.
 Nykarleby, 30.
 Nyköping, 35.
 Nyslott, 32.
 Nystad, 30.
 Nådendal, 30.

Odense, 39.
 Odessa, 26.
 Ofen, 50.
 Ohosaka, 92.
 Oldenburg, 47.
 Oléron, 57.
 Omoa, 108.
 Onega, 25.
 Oneglia, 71.
 Oporto, 69.
 Oran, 96.
 Oristano, 73.
 Oskarshamn, 36.
 Ostende, 54.
 Otranto, 72.

Pacasmayo, 109.

Pacific-City, 106.
 Padang, 88.
 Paimboeuf, 57.
 Paita, 109.
 Palembang, 88.
 Palermo, 72.
 Palma, 68.
 Pampatar, 108.
 Panama, 108.
 Paniani, 85.
 Para, 110.
 Parahyba do Norte, 110.
 Paramaribo, 110.
 Paramatta, 114.
 Paris, 56.
 Pascagoula, 106.
 Passage-Fort, 112.
 Patras, 76.
 Peking, 90.
 Pennon de Velez, 96.
 Penns-Cove, 106.
 Pensacola, 106.
 Penzance, 62.
 Pernambuco, 110.
 Pernau, 24.
 Perth, 114.
 Perth Amboy, 106.
 Pesaro, 72.
 Pest, 50.
 Peterhead, 65.
 Petropaulofsk, 80.
 Philadelphia, 105.
 Philippeville, 96.
 Pillau, 44.
 Pirano, 49.
 Piräus, 76.
 Pisagua, 109.
 Pisco, 109.
 Piteå, 35.
 Plymouth, 62.
 Point à Pitre, 112.

Pointe de Galle, 85.
 Pola, 49.
 Policastro, 71.
 Pollok, 89.
 Pondichéri, 86.
 Poole, 62.
 Port au Prince, 111.
 Port Castries, 112.
 Port Darwin, 115.
 Port de la Paix, 111.
 Port d'Urban, 98.
 Port Elizabeth, 98.
 Portendik, 97.
 Port Jackson, 114.
 Portland, 106.
 Portland-Island, 62.
 Port Lincoln, 114.
 Port Lloyd, 92.
 Port-Louis, 57, 99.
 Port Macquarie, 114.
 Port Mahon, 69.
 Port Nicholson, 115.
 Porto, 69.
 Porto Alegre, 110.
 Porto Bello, 108.
 Porto Calvo, 110.
 Porto Maurizio, 71.
 Porto Praya, 99.
 Porto Seguro, 110.
 Port Otago, 115.
 Porto Torres, 73.
 Porto Vecchio, 58.
 Port Phillip, 114.
 Port républicain, 111.
 Port Royal, 112.
 Port Said, 95.
 Portsmouth, 61.
 Port Stanley, 111.
 Portugalete, 68.
 Port Vendres, 58.
 Poti, 79.

Prag, 49.
 Preston, 64.
 Prevesa, 75.
 Puerto Cabello, 108.
 Puerto Montt, 109.
 Puerto Real, 108.
 Punta Arenas, 107, 109.
 Punta Delgado, 99.
Quebec, 103.
 Queenstown, 65.
 Quilimane, 99.
 Quiloa, 99.
 Quito, 108.
Rabat, 96.
 Ragusa, 49.
 Ramsgate, 63.
 Randers, 39.
 Rangun, 86.
 Raumo, 30.
 Realejo, 108.
 Reggio, 71.
 Rejkjavig, 40.
 Remedios, 112.
 Reval, 24.
 Rhodo, 82.
 Riga, 24.
 Rimini, 72.
 Rio de Janeiro, 110.
 Rochefort, 57.
 Rochester, 63.
 Rodosto, 75.
 Rom, 71.
 Rosas, 69.
 Roscoff, 56.
 Roseau, 112.
 Rostock, 46.
 Rostof, 29.
 Rotterdam, 52.
 Rovigno, 49.
 Rügenwalde, 45.

Rybinsk, 25.

Räfsö, 30.

Rönne, 39.

Saigon, 87.

Saint Brieuc, 56.

Saint-Denis, 100.

Saint Jean de Luz, 57.

Saint-Louis, 97, 106.

Saint Malo, 56.

Saint Marc, 111.

Saint Martin, 57.

Saint Nazaire, 57.

Saint Paul, 100.

Saint Pierre, 100, 112.

Saint Servan, 56.

Saint Tropez, 58.

Salaverry, 109.

Salée, 96.

Salerno, 71.

Saloniki, 75.

Samana, 111.

Samara, 26.

Samarang, 88.

Samsun, 81.

San Blas, 107.

S:t Andrew, 103.

S:t Augustine, 106.

S:t Georgetown, 97.

S:t John, 103.

S:t Johns, 104, 112.

S:t Johnstown, 112.

S:t Marys, 106.

S:t Michel, 32.

S:t Paul, 106.

S:t Petersburg, 23.

S:t Ybes, 69.

Sandgate, 61.

San Diego, 106.

San Francisco, 106.

San German, 112.

San Juan, 112.

San Juan del Sur, 108.

San Remo, 71.

San Sebastian, 68.

Santa Cruz, 99.

Santa Marta, 108.

Santander, 68.

Santiago, 109.

Santiago de Cuba, 112.

Santo Domingo, 111.

Santos, 110.

Santo Tomas, 108.

Sao Jose de Porto Alegre,
110.

Sao Luiz de Maranhao, 110.

Sao Luiz de Parnahyba, 110.

Saratof, 26.

Sassari, 73.

Savannah, 106.

Savona, 71.

Scalanuova, 81.

Scarborough, 63, 112.

Schiedam, 53.

Schwerin, 46.

Selangam, 88.

Sergipe, 110.

Setubal, 69.

Sevastopol, 26.

Sevilla, 68.

Sfakes, 96.

Sheerness, 61.

Sheffield, 65.

Shoreham, 62.

Simbirsk, 26.

Simonstown, 98.

Singapore, 86.

Sinope, 81.

Siragosa, 73.

Sisal, 107.

Sitka, 106.

Sjanghai, 90.

Sjateu, 91.
 Skellefteå, 35.
 Skjen, 37.
 Skutari, 81.
 Sligo, 65.
 Slite, 36.
 Sluys, 54.
 Smyrna, 81.
 Sofala, 99.
 Soller, 69.
 Sonmeani, 83.
 Sordavala, 32.
 Southampton, 61.
 South-Shields, 62.
 Spalato, 49.
 Spanish Town, 112.
 Spezia, 71.
 Spithead, 61.
 Stambul, 75.
 Stavanger, 37.
 Stettin, 44.
 Stockholm, 35.
 Stockton-upon-Tees, 63.
 Stoke-upon-Trent, 65.
 Stralsund, 44.
 Strassburg, 48.
 Stromness, 65.
 Strömstad, 36.
 Stuttgart, 47.
 Suakin, 95.
 Sueira, 96.
 Sues, 95.
 Sunderland, 62.
 Sundsvall, 35.
 Surabaja, 88.
 Surat, 85.
 Susa, 96.
 Swansea, 63.
 Sveaborg, 31.
 Svinemünde, 44.
 Sydney, 103, 114.

Söderhamn, 35.
 Sölvesborg, 36.
 Tadsjura, 95.
 Taganrog, 26.
 Taivan, 91.
 Taku, 90.
 Talcahuano, 109.
 Tamarida, 100.
 Tamatave, 100.
 Tammerfors, 32.
 Tandsjong-Padang, 88.
 Tangerang, 96.
 Tappanuli, 88.
 Taranto, 71.
 Tasjkent, 80.
 Tavastehus, 32.
 Tavira, 69.
 Tavoy, 86.
 Teheran, 83.
 Tellitsjerri, 85.
 Tenasserim, 86.
 Tengtsjeu, 91.
 Ternate, 88.
 Terneuse, 54.
 Terneuzen, 54.
 Thi-nai, 87.
 Tientsin, 90.
 Tiflis, 79.
 Tigre, 18.
 Tokio, 92.
 Torneå, 29.
 Torre Vieja, 69.
 Torshavn, 40.
 Toulon, 57.
 Tradetown, 98.
 Trani, 72.
 Trankebar, 85.
 Trapani, 73.
 Trapezunt, 81.
 Travemünde, 46.

Trebisond, 81.
 Tréguier, 56.
 Trelleborg, 36.
 Tréport, 56.
 Triest, 49.
 Trincomali, 85.
 Trinidad, 112.
 Tripoli, 81, 96.
 Tromsö, 38.
 Trondhjem, 38.
 Trouville, 56.
 Truro, 62.
 Truxillo, 108, 109.
 Trångsund, 31.
 Tsjeribon, 88.
 Tsjifu, 91.
 Tsjinkiang, 91.
 Tunis, 96.
 Turin, 72.
 Tuspan, 107.
 Twer, 25.
 Tönning, 45.
 Tönsberg, 37.

Udong, 87.
 Ukermünde, 45.
 Uleåborg, 29.
 Umeå, 35.
 Upervavik, 103.

Vadsö, 38.
 Valdivia, 109.
 Valencia, 68.
 Valona, 75.
 Valparaiso, 109.
 Vannes, 57.
 Vardö, 38.
 Varna, 75.
 Warnemünde, 46.
 Warschau, 25.
 Washington, 106.

Waterford, 65.
 Vegesack, 47.
 Velez Malaga, 68.
 Wellington, 115.
 Venedig, 72.
 Venezia, 72.
 Vera Cruz, 107.
 Westervik, 36.
 West-Hartlepool, 63.
 Wexford, 65.
 Weymouth, 62.
 Whampea, 91.
 Whitby, 63.
 Whitehaven, 64.
 Whitstable, 63.
 Wiborg, 31.
 Wick, 65.
 Victoria, 91, 103, 110.
 Wiek, 45.
 Wien, 49.
 Vieste, 72.
 Vigo, 68.
 Villafranca, 58.
 Villa Nova de Portimao, 69.
 Villa Princesa, 110.
 Williamstown, 114.
 Willmanstrand, 31.
 Wilmington, 106.
 Wilno, 25.
 Windau, 24.
 Wisby, 36.
 Wismar, 46.
 Wittenberg, 45.
 Vlaardingen, 53, 88.
 Wladiwostok, 80.
 Vlissingen, 53.
 Wolgast, 54.
 Volo, 75.
 Woolwich, 61.
 Worcester, 65.
 Workington, 64.

Xagua, 112.

Yanaon, 86.

Yarmouth, 62.

Ystad, 36.

Zaandam, 52.

Zante, 76.

Zanzibar, 99.

Zara, 49.

Zeilā, 99.

Zierikzee, 53.

Åbo, 30.

Öregrund, 35.

~~~~~